

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2024

PREȚUIREA
LUI AVRAM IANCU
LA CENTENAR

„CÂRTIȚA“
DIN „GRĂDINA
DE ZARZAVAT“

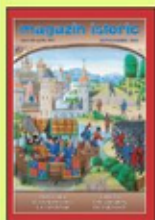
magazin istoric

Anul LVIII – serie nouă – nr. 9 (690)
septembrie 2024

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Speriati de amploarea răscoalei țărănești, regele Richard al II-lea a acceptat să se întâlnească cu răsculații la Mile End, un cartier al Londrei. Neavând de ales, regele a părut că acceptă cererile. Cea mai mare parte a răsculaților s-au întors acasă. Doar un grup, condus de Wat Tyler, a continuat să prade Londra. Întâlnirea regelui cu răsculații este surprinsă în această miniatură dintr-un manuscris realizat de flamandul Jean Froissart (1337 – 1405)

2 Iancu Manu, boier dintr-o familie cu origini venețiene, a fost, alături de Emanoil Băleanu și Ioan Al. Filipescu, unul dintre cei trei caimacami care au administrat țara după 1858, pregătind alegerile pentru noul domnitor. Sentimentele sale pro-ruse nu erau un secret. Tabloul de Anton Chladek (1794 – 1882)

3 Napoleon, general cu o bogată experiență pe câmpul de luptă, a fost înduioșat de comportamentul unui câine, în timpul operațiunilor pentru împresurarea fortăreței Mantova, pe care a cucerit-o la 2 februarie 1797. Tabloul picturii franceze Hippolyte Lecomte (1781 – 1857) redă momentul predării garnizoanei austriece

4 Ducatul Burgundiei, provincie istorică a Franței răvnită de-a lungul secolelor de vecini, azi cu reședința la Dijon, a cunoscut o maximă prosperitate și înflorire culturală în vremea ducelui Filip III (Filip cel Bun) și a celei de a treia soții, Isabel a Portugaliei, mama lui Carol Temerarul. În epoca lor, încheiată în 1467, Burgundia s-a extins până în Țările de Jos. Pictorul olandez Rogier van der Weyden, care o vreme l-a eclipsat ca popularitate pe Jan van Eyck, a făcut acest portret al ducesei, în jurul anului 1450

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,

IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puia Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

septembrie

2024

4 Cândva,
Bucureștiul
a fost o mare grădină
P. O'BRIEN

5 Acum 100 de ani,
Avram Iancu
însemna ceva
I. GIURCĂ

10 Rădăcinile
unei amicitii
Apropierea dintre
Moscova și Budapesta
AL. GHIȘĂ

15 La Jocurile
Olimpice,
contrar voinței
Moscovei
Interviu
cu Charles Griffin Cale
P.-N. CONSTANTIN

19 România
comunistă creează
un precedent
Relațiile cu Comunitatea
Economică Europeană
P. GRECU

24 Cârțița
din „Grădina
cu zarzavaturi”
Operațiunea
„Market Garden”
și spionajul sovietic
L. BRAD CHISACOF

28 Mici bucurii
în vremuri de restriște
Aniversări regale
pe Valea Bistriței
R.-G. APETROAIE

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

30 Instantanee
cu personalități
Din arhiva familiei
Ligia și Pompiliu Macovei
C. IONIȚĂ

EXCLUSIVITATE

33 Cărți belgiene
„piratate” pentru
„Belgia Orientului”
J. HELLEMANS

38 America
redescoperă Europa
După Al Doilea
Război Mondial
ȘT. CIOCHINARU

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

43 Un nebun
și jumătate în Cameră
Philibert Besson
A. DARIE

47 Zeii panteonului
geto-dacic

C. BORANGIC

52 Când iobagii
au dorit să fie egali
cu nobilii

Răscoala lui Wat Tyler

V.V. ȘTEFAN

56 Ferește-mă,
Doamne, de prieteni...

De ce nu datorăm
mulțumiri Rusiei
în Primul Război Mondial

M. GRIBINCEA

60 Trei amante
evreice celebre

A. SHAFRIR

65 O istorie pe lună

66 Recurs
la istorie, într-o lume
în metamorfozare

Școli de gândire
în politica externă
a României

M.E. IONESCU

71 Ca să nu uităm
Muzeul Ororilor
Comunismului
în România

I. HASNAȘ HUBBARD

75 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori

O radiografie a României
la 1856

G. FILITTI

ISTORIA ANIMALELOR

80 Ța-ța-ța,
căpriță, ța!

T. STĂNESCU-
STANCIU

POVESTEA VORBEI

88 Scumpul elvețian

F. D.

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

90 Un serviciu esențial
S.-C. NEDELCU

92 De data aceasta
aveți dreptate

HOOVER INSTITUTION

93 Dimitrie
D. Dimăncescu pentru
Departamentul de Stat

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

85 În București,
acum 50 ani

91 Telex

59; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

UN ORAȘ CU MULTĂ VERDEATĂ

PATRICK O'BRIEN

Orașul este foarte frumos. Are vreo 300 de biserici, fiecare cu două sau mai multe turlă înalte. Cele mai multe clădiri publice au, la rândul lor, turnulețe sau cupole, iar fiecare turlă, turnuleț sau cupolă este acoperit cu tablă. [...]

Bucureștii sunt aproape la fel de întinși ca Parisul, însă o treime este acoperită de grădini, astfel că frunzișul verde aprins al copacilor apărea ici-colo deasupra păclei, sporind efectul încântător al întregului peisaj. [...]

În afara celor de pe străzile principale, puține case din București au mai mult de două etaje. Orașul a avut de suferit de pe urma cutremurelor, motiv pentru care casele sunt atât de joase. Cele mai multe dintre cele nou construite au multe ornamente, frize din stucatură, pilaștri și balcoane pictate în culori vii sau poleite. Poate că în Franța sau Anglia ar fi părut de prost-gust, dar după conacele șubrede din Turcia efectul e foarte plăcut. Unele dintre căsuțele particulare de pe străzile mai puțin umblate, cu acoperișuri înclinate făcute din pătrățele de lemn și cu portice fermecătoare, înghițite de frunzișul copacilor, sunt foarte pitorești. Palatul domnesc, de pe strada principală, este o clădire modestă cu două etaje, cu o curte largă în față. Acum este nelocuit; de la începutul acestei crize [este vorba despre ocupația rusă] și până când a plecat în exil, domnitorul a stat la o mănăstire din afara orașului.

Opera din București este la fel de frumoasă și spațioasă ca oricare alta din Europa. Poate primi 700 – 800 de oameni. În fața scenei, la al doilea etaj, se află loja domnitorilor, închisă cu draperii de catifea purpurie tivite cu fir de aur deasupra cărora stau armele principatului. Fotoliile din loje și scaunele din sală sunt tapitate cu catifea purpurie, și pe toate băncile din stal sunt perne din același material. Basoreliefurile și ciubucăria care împodobesc lojele sunt poleite cu dărnice, iar din

Mahalaua Antim, fotografie de L. Angerer, din 1856

tavanul pictat cu gust atârna un candelabru mare cu brațe aurite pentru lămpi, care, împreună cu luminile de pe scenă, reușește să lumineze întreaga sală. În prezent joacă aici o foarte respectabilă trupă italiană. [...]

In afara Bucureștilor este o promenadă publică de vreo trei kilometri și jumătate, străjuită de copaci. În fiecare după-amiază este plin de frumoasele trăsurile ale boierilor și agenților diplomatici străini. [...] De ambele părți ale drumului se întinde o grădină publică mare, una dintre cele mai frumoase din Europa. Este amenajată în stil englezesc, cu alei de pietriș șerpuind prin mijlocul frunzișului bogat și al straturilor de flori în culori vii. Ici și colo, în mijlocul rondurilor verzi, sunt fântâni arteziene, iar pe malul unui lac este o groată pitorească. În mijlocul unei peluze largi se află un pavilion, unde de sărbători cântă fanfara. Această grădină a fost proiectată și amenajată de prințul Bibescu, fostul domnitor, a cărui principală realizare este în fapt promenada.

*(Jurnalul unei călătorii
în Principatele Dunărene
în toamna și iarna anului 1853,
traducere din engleză, introducere și note
de Constantin Ardeleanu,
Editura Humanitas)*

CUM S-A MARCAT CENTENARUL NAȘTERII LUI AVRAM IANCU

ION GIURCĂ

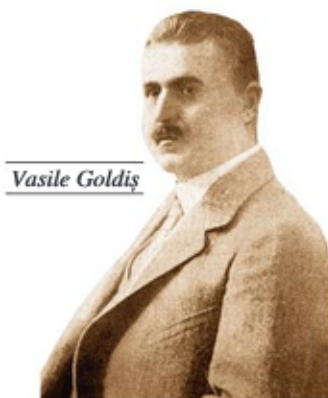
A fost o inițiativă a Comitetului Central al ASTREI, care la 1 martie 1924 a dezbătut și analizat pregătirea evenimentului, atunci propunându-se realizarea casei-muzeu la Vidra de Sus, tipărirea unor lucrări dedicate Revoluției de la 1848, ridicarea unei cruci pe Muntele Găina, o adunare generală a ASTREI la Câmpeni, iar la Cluj să se pună piatra fundamentală pentru monumentul eroului.

La 15 iulie 1924 Comitetul Central al ASTREI a aprobat, cu agrementul Casei Regale, Guvernului, autorităților locale și structurilor militare, ca serbările să înceapă la sfârșitul lunii august.

În același context, Episcopul Vadului, Feleacului, Geoagelului și Clujului a emis „Ordinul circular nr. 5.116”, referitor la centenarul nașterii lui Avram Iancu, în care, între altele, se arăta: „Cuvine-se deci ca în anul acesta și în zilele acestea, la pragul celor 100 de ani de la nașterea marelui erou Avram Iancu, toți fiii de român să-și aducă aminte de eroul nebiruit al dragostei de neam și de mucenicul chinuit pentru că a cerut dreptatea neamului și cu brațul

său neînvins a izbit în dușmanii seculari. Preoții vor ține cuvântări ocazionale potrivite și în conștientizare cu învățătorii și fruntașii satelor vor organiza festivaluri cu prelegeri populare și cu cetiri din episoadele glorioase ale anului 1848, pentru ca să fie pilde edificatoare pe

Vasile Goldiș

seama generațiilor tinere de astăzi.” După mai multe discuții între conducerea ASTREI și structurile menționate, la jumătatea lunii august a fost finalizat programul detaliat al manifestărilor, publicat în presa centrală și locală.

PREGĂTIREA SERBĂRILOR

În ultimele zile ale lunii august, atmosfera în zona Munților Apuseni era dominată de febra pregătirilor pentru sosirea oficialităților de la București și Cluj, a populației din localitățile apropiate și mai îndepărtate.

Autoritățile locale, armata, Jandarmeria, Siguranța și poliția

desfășurau o activitate intensă, ministrul de Interne și cel al Cultelor și Artelor verificau stadiul pregătirilor, iar președintele ASTREI, Vasile Goldiș, se ocupa de primirea membrilor asociației și pregătirea spectacolului de la Câmpeni. Orașele, satele și itinerariile de deplasare ale oficialităților au fost frumos pavoazate.

Pentru cartiruirea și hrănirea a aproape 10.000 de persoane, prin grija structurilor militare au fost întreprinse măsurile necesare: la Câmpeni, Vidra și pe Muntele Găina, în „Tabăra lui Iancu“, s-au montat corturi militare care puteau adăposti peste 6.000 de oameni. Pe Muntele Găina armata a realizat un drum accesibil, cu parapete în locurile prăpăstioase.

În prima zi a manifestărilor desfășurate la Țebea, membrii ASTREI și autorități locale au făcut un pelerinaj la cimitirul unde este înhumat Avram Iancu, prilej cu care Vasile Goldiș a depus o coroană din frunze de stejar cu panglici tricolore pe crucea de piatră a eroului moșilor, apoi a rostit o frumoasă cuvântare. La mormântul lui Avram Iancu au vorbit profesorul Ioan Lupaș, care a evocat personalitățile lui Andrei Șaguna, Simion Bărnuțiu și Avram Iancu, iar Vasile Goldiș despre faptele săvârșite de prefectii Ion Buteanu și

Ceremoniile desfășurate în prezența suveranilor la Țebea...

Simion Grozea, înhumați alături de marele lor comandant.

Seara, profesorul Nicolae Opran de la Cluj a ținut în sala hotelului local o conferință despre începutul evenimentelor de la 1848, luptele românilor din munți și calitățile de lider militar ale lui Avram Iancu.

MANIFESTAREA DE LA ȚEBEA

În dimineața zilei de 31 august au ajuns la Țebea trei trenuri speciale cu care s-au deplasat invitații din toată țara. La ora 10.00, trenul regal a oprit în dreptul cimitirului, unde

așteptau membrii Guvernului, Mitropolitul Primat, Arhiepiscopul Chișinăului, generali, Vasile Goldiș, O. Goga, Romulus Voinescu, directorul general al Siguranței, prefectul județului Hunedoara și primarul comunei Baia de Criș. Onorul a fost prezentat de o gardă de onoare formată din militari din Regi-

mentul 91 Infanterie „Regele Ferdinand I“, de la Alba Iulia.

De la locul debarcării, oficialitățile au străbătut pe jos drumul până la mormântul lui A. Iancu, unde au fost întâmpinați de Mitropolitul Ardealului. După ce au luat loc într-o tribună special amenajată, suveranii și ceilalți invitați au asistat la serviciul divin, la care a luat parte și Georgia (George) Simeon, veteran al luptelor din anul 1848. El a fost decorat de regele Ferdinand I cu Ordinul „Coroana României în gradul de Cavaler“. După terminarea serviciului divin, Mitropolitul Ardealului N. Bălan a rostit o amplă cuvântare în care a evocat viața și activitatea celui comemorat.

A luat apoi cuvântul Al. Lapedatu, care, între altele, a spus: „Iată de ce, la mormântul acesta spre care gândul nostru s-a îndreptat, ne găsim, azi, cu toții, fii ai patriei române mărite și reîntregite – basarabeni, bucovineni și moldoveni, dobrogeni, munteni și olteni, ardeleni,

... și la Vidra de Sus

bănățeni și ungureni –, să aducem, în frunte cu însuși glorioul nostru suveran, prinos de evlavie și de prea mărire celui ce-și doarme, acum desigur liniștit și mulțumit, somnul de veci aci și celor ce l-au urmat, în luptele crunte pentru dezrobirea neamului, eroi vechi și eroi noi, bravi populațiuni din care el se trage, soților aprigi și neînfrânați și tuturor celor ce au contribuit, cu jertfa vieții lor, la realizarea acea a idealului nostru național.“

A mai vorbit Nicolae Bută, delegat din partea Tinerimei Universitare din Transilvania, care a spus: „Pentru tineretul școlar din următoarele decenii, el a rămas ca un simbol al acțiunii, ca un bici de foc pentru toți aceia care au îndrăznit să surpe existența acestui neam.“ După rostirea cuvântărilor, regele Ferdinand I a depus o coroană de flori la mormântul lui Avram Iancu, iar regina Maria a presărat flori pe mormânt.

La ora 12.00, într-un pavilion special construit pe câmp, la marginea șoselei, a avut loc masa oficială; în același timp, oaspeților și populației prezente la eveniment li s-a servit o masă câmpenească.

La masa oficială, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu a rostit o cuvântare, în care a evocat marile personalități ale neamului românesc: „Bărbații cari în cursul vremurilor au reprezentat, au deșteptat, au îndrumat energia națională de tot felul au dreptul la recunoștința noastră. În preajma munților care ne stau în față s-au desfășurat cele mai strălucite lupte ale lui Iancu și era firesc ca conștiința națională să vibreze cu o deosebită intensitate în ținutul moților, cetate

Mitropolitul Ardealului N. Bălan

neștirbită a românismului, în care poporul și-a păstrat intactă vloga strămoșească.“

A luat cuvântul și regele Ferdinand I, care, referindu-se la cei doi eroi ai moților, a spus: „Ai murit chinuit pe roată, tu, nefericite Horia, cu ai tăi, iar tu, viteazule între viteji, Avram Iancu, închis-ai ochii rățăcitori pe drumuri singur numai cu fluiorul tău, cu sufletul întunecat și nemângăiat pentru că-ți vedeai zădărniciță ținta luptelor tale! Și totuși, jertfa voastră era sfântă, căci dreptatea s-a făcut.“ La ora 14.00, coloana de automobile a plecat spre Câmpeni, oprind pentru scurt timp la Brad și Abrud.

ȘEDINȚA FESTIVĂ DE LA CÂMPENI

La ora 18.00 a început ședința secțiilor ASTRA pentru comemorarea lui Avram Iancu, la care au fost prezenți suveranii și principele Carol cu soția.

Oficiile de gazdă au fost îndeplinite de Vasile Goldiș, care a salutat prezența înalților

oaspeți. Apoi a luat cuvântul regele Ferdinand I, care a mulțumit pentru alegerea sa ca președinte de onoare și pentru organizarea evenimentelor dedicate lui Avram Iancu, anunțând: „Dăruiesc suma de una sută mie lei, cu care Asociațiunea să înființeze un fond pe numele nostru, iar venitul să se întrebuițeze pentru ajutorarea tinerimei la învățarea meseriilor și a industriei casnice.“

A urmat o amplă conferință a profesorului Silviu Dragomir, în cadrul căreia a vorbit despre Revoluția din anul 1848, scoțând în evidență locul și rolul lui Avram Iancu ca șef militar în acea perioadă.

Prezent la manifestare, Mitropolitul-primat Miron Cristea, a rostit o cuvântare omagială, în care a evocat personalitatea lui Avram Iancu, locul și rolul preoților în Revoluția de la 1848. Miron Cristea sublinia: „Îndeosebi ni se cernește sufletul de îngrijorare când în fața memoriei eroului trebuie să constatăm că în multe părți ale țării bogățiile mai mari au ajuns ușor și aproape în întregime pe mâini străine și de neam, și de țară, și de sufletul ei.“ A urmat cuvântul dr. Vasile Suciu, care a evocat dintr-o altă perspectivă personalitatea lui Avram Iancu și lupta sa pentru o soartă mai bună a românilor în general: „El nu cunoștea meșteșugirea și prefăcătoria, ori cunoscându-le, nu voia să le urmeze. Inima lui aprinsă de focul dragostei nu cunoștea târguială pentru poporul său. Nu era politician, nu era diplomat. Îi trebuia dreptatea integrală, neprecupețită, dacă nu, nimica.“ A urmat la cuvânt Arhiepiscopul Gurie al Chișinăului care, în câteva

cuvinte, a exprimat necesitatea ca faptele eroice ale lui Avram Iancu să fie cunoscute în spațiul dintre Prut și Nistru.

O. Goga și-a început cuvântarea cu afirmația: „Istoria de veacuri a Ardealului românesc e istoria de lacrimi și de umilință a unui popor orfan.“ Poetul și omul politic desprins din grupul lui Iuliu Maniu a evidențiat momentele de la 1784 și 1848, când românii ardeleni au lovit, din același loc, Munții Apuseni, cu vitejie legendară, asupritorii care îi încătușaseră. În finalul cuvântării, O. Goga a spus: „Ascultă, sire, acest fluier cu toate povețele lui! E fluierul țărănilor noștri, fluierul lui Iancu, fluierul fermecat, în cântecul lui e toată mântuirea noastră.“

Seara, în aceeași sală, a avut loc o reprezentație teatrală cu piesa *Doamna munților*, scrisă de I.U. Soricu, jucată de actori de la Teatrul Național din București, la care au asistat familia regală a României, persoanele oficiale prezente și un numeros public.

CEREMONIILE DE PE MUNTELE GĂINA

În dimineața zilei de 1 septembrie 1924 membrii familiei regale au plecat de la Câmpeni la Vidra de Sus cu automobilele, de unde, călare, au urcat pe Muntele Găina.

După primirea oaspeților cu ceremonial militar, asigurat de militari din Batalionul 5 Vânători de Munte de la Abrud, la ora 11.30 a avut loc un serviciu religios oficiat de Mitropo-

*Casa în care s-a născut
Avram Iancu*

litul-primat M. Cristea pentru sfințirea Crucii comemorative așezată în locul cel mai înalt. Un moment cu o semnificație aparte l-a constituit conferirea numelui „Avram Iancu“ Batalionului 5 Vânători de Munte Abrud, prilej cu care suveranul s-a adresat militarilor: „Ostași! Cinstea care vi se face astăzi, când batalionul dumneavoastră capătă numele celui mai mare erou național, trebuie să vă umple sufletele de mândrie. Sunt sigur că veți ști să purtați cu demnitate numele acestui erou, care trebuie să vă fie un continuu îndemn spre fapte mari și frumoase.“

Mormântul lui, în perioada interbelică

Ministrul de Război a citit Înalțul Decret pentru conferirea numelui unității, apoi batalionul a defilat, principele moștenitor Carol aflându-se în dispozitivul de defilare, în dreapta primului pluton.

A urmat un dejun organizat în corturile instalate, la care au participat toate oficialitățile civile, militare și religioase, în timp ce trupa și populația au servit o masă câmpenească. Un program artistic susținut de muzica militară, formații corale și de dansuri și militarii batalionului au încântat pe cei prezenți, care au petrecut în continuare până seara.

La ora 14.00, oficialitățile s-au deplasat la Vidra de Sus, de unde, cu automobilele, au plecat spre casa lui Avram Iancu, unde a fost inaugurat muzeul care poartă numele eroului moșilor.

Ideea realizării unui muzeu apăruse în anul 1921, dar decizia de finalizare a fost luată abia în anul 1924. După terminarea serviciului religios, mitropolitul N. Bălan a rostit un discurs în care a subliniat: „Casa aceasta va fi un loc de pelerinaj pentru cei care doresc să se inspire de virtuțile marilor înaintași, de dragostea de neam și lege, cum și un loc de întâlnire în patriotism pentru toți românii, chemați să aibă un rol în viața națională și culturală a poporului nostru.“

V. Goldiș considera că muzeul inaugurat „e o biserică de evlavioasă închinare pentru națiunea română“, dându-l în grija avocatului Candid David, cu sarcina de a gestiona acea comoară a națiunii române.

La ora 17.00, oficialitățile au părăsit zona, deplasându-se cu automobilele la Câmpeni, apoi au continuat drumul până la Turda, unde a fost depusă o coroană de flori la mormântul lui Mihai Viteazul. După acel moment, membrii familiei regale au urcat în tren, ajungând la Cluj în dimineața zilei de 2 septembrie 1924, ora 10.30.

„DOMNUL REVOLUȚIEI NOASTRE“

Ziua de 2 septembrie 1924 a fost rezervată punerii pietrei de temelie pentru ridicarea unei statuii a eroului moților. Inițiativa aparținea generalului Nicolae Petala, care a constituit „Comitetul executiv pentru statuia lui Avram Iancu“, cu sediul în Cluj, ce a lansat un apel public pentru subscripții.

Deși s-au lansat mai multe concursuri pentru monument, proiectele propuse până în 1924 nu au fost agreate. Se spera că includerea punerii pietrei de temelie în programul serbărilor centenarului nașterii lui Avram Iancu va impulsiona dezvoltarea proiectului, greutatea fiind dată și de prezența regelui Ferdinand I la Cluj.

La sosirea trenului regal în gara Cluj, o companie de militari ai Regimentului 83 Infanterie a prezentat onorul, generalul Dănilă Papp și primarul orașului i-au întâmpinat pe suverani cu tradiționalul protocol, de față fiind membrii Guvernului, reprezentanți ai clerului, structurilor militare, autorităților locale, un numeros public îmbrăcat în costume naționale.

La ora 11.00, membrii familiei regale au intrat în sala de

festivități a prefecturii. După ce prefectul județului Cluj a prezentat suveranului delegații diferitelor instituții, care au trecut succesiv prin fața acestuia, s-au deplasat în locul rezervat ceremoniei pentru punerea pietrei de temelie pentru statuia lui Avram Iancu.

În fața clădirii Teatrului Național fusese construită o tribună regală și alte două pentru invitați. Era prezent un numeros public, care a asistat la importanta ceremonie.

După un serviciu divin condus de Miron Cristea, care a inclus și sfințirea pietrei de temelie a monumentului, a luat cuvântul Al. Lapedatu, care a subliniat că festivitățile dedicate comemorării nașterii lui Avram Iancu se încheie la Cluj cu punerea temeliei monumentului, „pe care prima generație a României Întregite ține să-l lase celor viitoare ca dovadă nepieritoare nu numai a sentimentelor de admirație pentru memoria marelui erou, dar și a puterii sale de creație

artistică, ce privește întruchiparea în bronz sau marmură a figurii lui ideale și simbolizarea, în același fel, a faptelor sale eroice“. Vorbitorul a subliniat semnificația simbolică a ridicării în același spațiu a Catedralei ortodoxe și a statuii lui A. Iancu: „Prin credința creștină și prin rezistența eroică și-a păstrat neamul nostru din aceste părți ființa sa națională, ca să poată ieși, după veacuri de robie, la limanul biruitor al vremurilor noastre, întreg, nealterat, în toate calitățile fundamentale ale sufletului său.“

A urmat la cuvânt generalul N. Petala, care a evocat succint personalitatea lui Avram Iancu, importanța momentului punerii pietrei de temelie la statuia celui pe care l-a numit „Domnul revoluției noastre“.

După încheierea discursurilor, familia regală a primit defilarea trupelor din garnizoana Cluj, cărora li s-au adăugat cohortele de cercetași, cât și delegațiile regimentelor de voluntari ardeleni.

Se încheiau astfel, către orele prânzului, ceremoniile care au marcat comemorarea nașterii lui Avram Iancu, organizate de ASTRA cu sprijinul Guvernului și al structurilor militare din acea parte a țării.

În pofida criticilor aduse de liderii Partidului Național Român – care, din opoziție față de Partidul Național Liberal aflat la putere, nu participaseră nici la Serbarea Încoronării de la Alba Iulia, din 1922 –, manifestările au fost bine primite de populație, organizarea a fost foarte bună, cei implicați având experiența acumulată cu doi ani în urmă cu prilejul manifestărilor de la Alba Iulia. ■

Statuia înălțată la Cluj-Napoca

BUDAPESTA – MOSCOVA

O VECHIE RELATIE DE AMICIȚIE

Dr. ALEXANDRU GHIȘA

Din punctul de vedere al statisticii istorice, România a intrat în Marele Război (1914 – 1918) în vara anului 1916, iar conflictul mondial s-a încheiat la 11 noiembrie 1918. Numai că românii din Serbia, din Imperiul Austro-Ungar și din Imperiul Rus au intrat în război cu doi ani mai devreme, servind drept carne de tun pentru aceste state. La finalul războiului, România a continuat luptele de la Nistru până

la Tisa încă doi ani, până la încheierea tratatelor de pace. Armata română a fost obligată să rămână pe picior de război deoarece la Est, în Rusia, a fost instaurat din octombrie 1917 un regim bolșevic, condus de V.I. Lenin, iar la Vest, în Ungaria, din martie 1919, puterea a fost preluată de comuniștii lui Béla Kun. În consecință, România se afla între două focuri, între doi vecini, Rusia și Ungaria, cu regimuri comuniste, care practicau terorismul de stat. Până la confirmarea de către Conferința Păcii de la Paris a actelor de unire cu România de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, armata română a fost desfășurată pe Nistru, la Est, iar în Vest a înaintat până la linia Tisei.

Bolșevici pe străzile Budapestei

Ungaria, ca și Austria, sunt două state rezultate din război. La începutul conflictului, în 1914, exista Austro-Ungaria, ca stat imperial, cu două entități, ca națiuni dominante – austriecei și maghiarii. Ultimii au fost asociați la guvernare prin compromisul dualist din 1867, când și-au obținut autonomia, nu și statalitatea. Alegând războiul, Austro-Unga-

ria „s-a sinucis, pentru că îi era teamă de moarte“, după cum scria istoricul austro-american Robert Kann. Înfrângerea în război a avut efecte imediate atât în Germania, cât și în Austro-Ungaria. Numai că Germania era un stat omogen, a căzut dinastia, împăratul a plecat în exil, dar țara, ca entitate națională germană, a fost salvată. Austro-Ungaria, un stat multi-

etnic, nu a putut stopa mișcarea secesionistă a minorităților sale și s-a destrămat printr-un proces accelerat de devoluție internă. În consecință, Conferința de Pace întrunită la Paris în 1919 – 1920 nu mai avea cu cine să discute la Viena și a apelat la cele două entități – austriece și maghiari –, ambele fiind considerate responsabile de declanșarea războiului. Cu austriecei a fost ceva

mai simplu, pentru că la Viena, la 21 octombrie 1918, o Adunare Națională Provizorie a proclamat Austria germană ca stat independent. Tratatul de la Saint-Germain, din septembrie 1919, va recunoaște Austria ca stat independent și suveran, dar prevedea expres interdicția de a se asocia cu un alt stat, pentru a împiedica *Anschluss*, unirea cu Germania.

La Budapesta lucrurile s-au derulat ceva mai greu, pentru că elitele politice și intelectuale maghiare se cramponau de salvarea teritoriilor „Sfintei Coroane”, respectiv de ceea ce a fost „regatul autonom ungar” din cadrul statului imperial dispărut. Când la mijlocul lunii octombrie 1918, István Tisza, om de stat ungar, fost premier (1903 – 1905 și 1913 – 1917), a declarat în Parlamentul de la Budapesta că războiul a fost pierdut, în două săptămâni a izbucnit revoluția în partea ungară a imperiului. Tisza a ajuns să fie cel mai urât politician, considerat responsabil de intrarea în război, și sfârșește asasinat. La un moment dat, și la Budapesta se constituie un Consiliu Național Ungar (C.N.U.), iar la 31 octombrie 1918 se formează un Guvern condus de un aristocrat progresist, Mihály Károlyi. Sunt asociați la guvernare Partidul Independenței, Partidul Pașoptist, Partidul Radical și Partidul Social-Democrat, respectiv elemente democratice, majoritatea miniștrilor provenind din rândul burgheziei evreiești. Și aici se va opta pentru forma republicană, proclamată la 16 noiembrie

Proclamarea Republicii Ungare, 16 noiembrie 1918

1918, în sala Parlamentului din Budapesta. Prima republică își stabilește ca obiectiv salvarea integrității așa-numitelor ținuturi ale „Sfintei Coroane” ungare, imposibil de realizat în condițiile politice și mai ales naționale de atunci.

Pentru realizarea obiectivului prioritar, C.N.U. își constituie la Budapesta un Consiliu Militar, în majoritate din rezerviști, care contribuie la alăturarea unităților militare maghiare care făcuseră parte din vechea armată austro-ungară. Un rol important în organizarea

structurilor militare îl au ofițerii maghiari reînțorși din prizonierat din Rusia, mulți îndoctrinați de ideile bolșevice.

Evoluțiile din spațiul austro-ungar, apariția de noi state successorale – după Cehoslovacia se constituie, la 1 decembrie 1918, Regatul sârbo-croato-sloven și mai ales șocul Declarației de unire de la Alba

Iulia, tot din 1 decembrie 1918, a teritoriilor locuite de români, Transilvania, Banat, Crișana și

Oszkár Jászi

Membrii Guvernului comunist

Maramureș, cu Regatul României – au afectat profund regimul instituit de Mihály Károlyi. În aceste condiții, la Budapesta are loc la 18 decembrie 1918 o ședință a Consiliului de Miniștri în care s-a discutat tema Ungariei pur etnice, ca urmare a propunerii lui Oszkár Jászi, ministru pentru naționalități, care voia să facă din Ungaria „o Elveție răsăriteană”. S-a întâmplat după eșecul discuțiilor cu românii și cu slovacii. Jászi este sprijinit de Zsigmond Kunfi, ministru fără portofoliu,

care răspundea de problema croato-slavono-dalmată, anulată de uniunea iugoslavă. A fost vorba de crearea unui stat ungar în care, pentru prima dată, maghiarii erau majoritari, lucru greu de digerat pentru o națiune fostă „dominantă”.

Ajuns în această situație, o serie de partide îl părăsesc pe Mihály Károlyi, doar Partidul Social-Democrat (P.S.D.) îi rămâne loial. Acesta era un partid al burgheziei evreiești maghiarizate, constituit pe baze moderne, cu peste 300.000 de membri și organizații teritoriale. Liderii social-democrați militau și ei pentru integritatea teritorială a Ungariei „istorice”. Mihály Károlyi, un magnat, se orientează spre stânga spectrului politic, fiind numit ulterior „contele roșu”. Pe acest fond, se afirmă politic un partid comunist condus de Béla Kun, evreu maghiar originar din Transilvania, de orientare bolșevică. Chiar și acesta va sprijini politica de apărare a integrității teritoriale a Ungariei „istorice” (*Magazin istoric*, nr. 9 – 10/2019).

La începutul lunii ianuarie 1919, Mihály Károlyi devine primul președinte al Republicii Ungare, iar la 19 ianuarie 1919, desemnează ca premier pe profesorul de Drept Dènes Berinkey, un social-democrat convins. Acesta va numi ca ministru al Apărării pe Vilmos Böhm, membru în conducerea P.S.D., care va prelua acel Consiliu Militar al C.N.U. și se va ocupa de organizarea armatei. Avea în vedere o acțiune militară împotriva vecinilor mai vechi sau mai noi, care ocupaseră teritorii din ceea ce a fost „imperiul ungar” din Austro-Ungaria.

Deciziile Conferinței de Pace de la Paris, din februarie 1919, care stabilesc frontierele nou-createi Cehoslovacii, ale Uniunii Iugoslave și ale României, din partea de vest a țării noastre, dovedesc incapacitatea republicii burghezo-democratice de la Budapesta de a apăra ceea ce și-a propus. Când aceste decizii sunt aduse la cunoștință

Béla Kun

părții ungare, la 20 martie 1919, prin „Nota Vix” (după numele șefului Misiunii Militare Aliate la Budapesta, locotenent-colonelul francez Fernand Vix) președintele Mihály Károlyi, social-democrații din Guvern, în frunte cu ministrul Apărării, Vilmos Böhm, alături de Statul Major General ungar au decis, de comun acord, să stabilească o alianță ideologică și militară completă cu Rusia Sovietică. În aceeași zi, social-democrații decid să se unească cu Partidul Comunist, formând Partidul Socialist Ungar (P.S.U.). Guvernul Dènes Berinkey își anunță demisia. Mihály Károlyi respinge propunerile Antantei din „Nota Vix”, acceptă demisia Guvernului

Vilmos Böhm (născut la Budapesta, la 6 ianuarie 1880 – decedat la Stockholm, la 28 octombrie 1949), membru în conducerea Partidului Social-Democrat din Ungaria, a deținut funcția de ministru al Apărării în Guvernul Dènes Berinkey între 19 ianuarie 1918 – 21

martie 1919, fiind apoi comisar al poporului pentru Apărare în Guvernul Béla Kun, din 21 martie 1919 până la 21 iunie 1919. Se retrage din activitatea politică, dar este desemnat din 17 iulie 1919 până la 5 august 1919 șef al Reprezentanței Republicii Sovietice Ungare de la Viena. După ce pleacă în Suedia, în 1938, va lucra ca translator la Biroul de presă al Ambasadei Marii Britanii și va coopera și cu Ambasada U.R.S.S., cu doamna Alexandra Mihailovna Kollontai (născută Domontovici), ambasadoare în Suedia din 1930 până în 1945. A colaborat cu serviciile de informații ale U.R.S.S., sub numele conspirativ „Orestes”, și a fost infiltrat în spionajul britanic și american în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

și asigură, în mod cât se poate de pașnic, preluarea puterii de către comuniști, prin noul partid, P.S.U. În fruntea Guvernului este numit Sándor Garbai, dar adevăratul șef de guvern devine Béla Kun, care păstrează pentru el postul de comisar al poporului pentru Afacerile Externe. Din guvernul anterior este păstrat Vilmos Böhm, care devine comisar al poporului pentru Apărare, ceea ce a determinat corpul ofițerilor să treacă de bună voie în Armata Roșie, urmându-și ministrul.

Practic, după ce și Mihályi Károly își anunță demisia din funcția de președinte, la Budapesta se instaurează cea de a doua republică, una comunistă, o „republică a sfaturilor“, mai clar Republica Sovietică Ungară. Béla Kun aplică în Ungaria ceea ce a învățat la Moscova – pune bazele dictaturii proletariatului, trece la naționalizări și confiscări de bunuri, arestează capitaliști și aristocrați, aplică „teroarea roșie“. Este ajutat de bande înarmate, numite „Băieții lui Lenin“, foști prizonieri de război în Rusia, bolșevizați. Un coleg de partid și membru al Guvernului, Tibor Szamuely, colaborator apropiat al lui V.I. Lenin, creează „Comisia pentru menținerea ordinii și disciplinei și pentru combaterea contrarevoluției“, prin care teroarea roșie este instituționalizată. Tibor Szamuely a traversat Ungaria într-un tren blindat împreună cu „Băieții lui Lenin“, terorizând provincia. Victimele lor au fost

„Băieții lui Lenin“...

în majoritate țărani. Acțiunile comisiei respective determină o reală ripostă contrarevoluționară și un puternic curent antisemit, rezultat din însăși componența Guvernului – 32 dintre cei 45 de comisari ai regimului Béla Kun au fost evrei.

Elemente contrarevoluționare din elitele politice și militare ungare formează la Szeged un Guvern provizoriu, sub umbrela de securitate a trupelor franceze cantonate pe linia Arad – Szeged – Pecs. De asemenea, aici se concentrează nucleul unei Armate Naționale, formată din ofițeri superiori maghiari ultranaționaliști și anti-bolșevici, sub comanda amiralului Miklós Horthy, fost aghiotant imperial și comandant al flotei austro-ungare de la Marea Adriatică. Întrucât atenția

Guvernului comunist era concentrată pe fronturile de est și nord, pentru a acționa împotriva României și a Cehoslovaciei, Miklós Horthy trimite grupe de ofițeri și soldați în partea de vest a Ungariei, care vor forma Gărzile Albe, cu scopul de a vâna bolșevici, instituind astfel teroarea albă.

Lipsa de reacție sau mai precis indeciziile Conferinței de Pace de la Paris față de instaurarea comunismului în Ungaria încurajează regimul Béla Kun. Chiar dacă Parisul nu recunoaște statul ungar, pe care îl declară sub embargo, B. Kun are încredere în relația stabilită cu Rusia Sovietică. Mai mult, primește un ajutor nesperat din partea Italiei, nemulțumită de rezultatele obținute la Paris și care îi va furniza armament (*Magazin istoric*, nr. 3/2024).

În aceste circumstanțe, comisarul poporului pentru Apărare, Vilmos Böhm, își continuă acțiunea de organizare a Armatei Roșii. Când a venit în noul Guvern, l-au urmat 40.000 de ofițeri și soldați. În aprilie 1919 a început recrutările și în câteva săptămâni a adunat încă 20.000, pentru a ajunge în mai la un total de 200.000 de oameni, în majoritate voluntari din rândul refugiaților maghiari din stânga râului Tisa și din Transilvania, țărani săraci din sud-estul Ungariei, tineri șomeri și muncitori din Budapesta. Comanda propriu-zisă o transferă șefului Statului Major General, colonelul Aurel Stromfeld, un ofițer

... și Tibor Szamuely, cu fața, alături de Lenin

Aurel Stromfeld

capabil, decorat în război. Concentrarea sub arme a acestui număr impresionant de oameni a fost posibilă prin adoptarea recuperării teritoriilor ocupate de vecini ca punct principal al programului Guvernului comunist. Din acest motiv, în Armata Roșie ungară s-a creat o situație unică, în care un corp de ofițeri conservatori din fosta armată imperială și regală a stabilit legături politice cu stânga radicală, în unele cazuri devenind ei înșiși comuniști, pentru a servi cauza iredentismului naționalist maghiar. Această coabitare este precedentul pentru viitoare colaborări alb-roșii în sprijinul revizionismului maghiar, cum scria istoricul american Larry L. Watts.

Conferința Păcii de la Paris a declarat Ungaria un pericol, mai ales după succesul reputat

de Armata Roșie împotriva Cehoslovaciei, dar nu s-a putut pune de acord asupra unei acțiuni comune contra ei. În consecință, s-a recomandat ca România și statele aliate să caute a-și rezolva singure problemele militare ce li se pun, fără a lua atitudini ostile Antantei, care va fi mulțumită adesea să constate situații de fapt și să ia act de ele. Când acest mesaj a ajuns la București, la 19 iulie 1919, Armata Roșie ungară începuse ofensiva pe linia Tisei. Un Consiliu de Război prezidat de regele Ferdinand, la care ajunge și premierul Ion I.C. Brătianu, se întrunește chiar pe linia frontului și decide intervenția în Ungaria. Armata Română, care fără sprijin cehoslovac sau iugoslav era de proporții aproximativ egale cu forțele ungare aruncate în luptă, rezistă ofensivei ungare și are capacitatea de a trece la contraofensivă până la Budapesta (*Magazin istoric*, nr. 9/2019). La trecerea Tisei, în sectorul Tiszabö, la 31 iulie 1919, asistă regele Ferdinand, regina Maria și Ion I.C. Brătianu. Acesta din urmă se deplasează apoi la Timișoara și asistă la preluarea orașului de trupele române, după care este invitat la Sibiu de Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent, pentru a lua parte la o Adunare Ardeleană. Aici îi

ajunge informația că trupele române au intrat în Budapesta, cu o zi înainte. În discursul său, Ion I.C. Brătianu ține să justifice intervenția Armatei Române în Ungaria cu următoarele cuvinte: „Istoria se repetă. Desigur, schimbându-și fața cu caracterul vremurilor. În ziua de astăzi, soldatul român pe Tisa și dincolo de Tisa n-a asigurat numai granițele României, dar a sprijinit, ca în vremurile de demult, civilizația europeană, apărând-o de valurile distrugătoare ale bolșevismului. La Nistru și la Tisa s-au oprit curente de distrugere care amenințau centrul Europei. Stânca de care s-au frânt au fost energia și bărbăția poporului român.”

La 1 august 1919 Guvernul comunist demisionează și pleacă din Ungaria la Viena. Aici se afla Vilmos Böhm, ca șef al Reprezentanței Republicii Sovietice Ungare, care determină Guvernul Austriei să acorde azil politic întregului Guvern ungar refugiat. Mai mult, aici li se pune la dispoziție un tren special cu care Béla Kun și tovarășii lui se întorc de unde au plecat, în Rusia Sovietică. Vilmos Böhm rămâne în Austria până la *Anschluss*, în 1938, când pleacă în Suedia.

(Va urma)

Regele Ferdinand și regina Maria
asistă la trecerea Tisei

Soldatul român pe Tisa și dincolo de Tisa n-a asigurat numai granițele României, dar a sprijinit, ca în vremurile de demult, civilizația europeană, apărând-o de valurile distrugătoare ale bolșevismului

Ion I.C. Brătianu

CHARLES CALE ȘI NEGOCIERILE PENTRU PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA JOCURILE OLIMPICE DE LA LOS ANGELES

Charles Griffin Cale are 84 de ani, locuiește în California și a făcut parte din Comitetul de Organizare a Jocurilor Olimpice de la Los Angeles. Avocat de meserie, el a ocupat funcția de vicepreședinte pentru sporturi în cadrul organismului amintit. Ulterior a avut atribuții administrative în delegațiile olimpice ale Statelor Unite la Seul (1988) și Barcelona (1992), a fost membru al Consiliului Director al Comitetului Olimpic al Statelor Unite, dar și al firmei de echipament sportiv Nike. L-am intervievat cu ocazia stagiului oferit de bursa Fulbright. Charles Cale a condus delegația trimisă la București de Comitetul de Organizare a Jocurilor Olimpice de la Los Angeles (Magazin istoric, nr. 7/2024).

– Cum ați ajuns să faceți parte din Comitetul de Organizare a Jocurilor Olimpice de la Los Angeles ?

– Mă voi întoarce puțin în timp. În 1981 practicam Dreptul în Los Angeles, California, iar orașul primise organizarea Jocurilor Olimpice. La acea vreme, managerul executiv al Comitetului condus

Charles Cale

de Peter Ueberroth era Harry Usher, cu care fusese coleg la Stanford și cu care țineam legătura. L-am contactat și i-am zis că vreau să mă implic în organizarea evenimentului, pentru că eram un fan al sportului și urmăream Jocurile Olimpice. El m-a rugat să încep cu muncă voluntară și m-a trimis în San Diego, la sud de Los Angeles, pentru a discuta cu oamenii de acolo să organizeze niște evenimente-test cu un an înainte de Jocuri. Am mers la San Diego, am vorbit cu cei de acolo, am inspectat facilitățile sportive și am scris un raport. L-am trimis către Harry Usher și Peter Ueberroth, iar ei m-au invitat la o întâlnire. Cu această ocazie am fost întrebat dacă vreau să mă implic cu normă întreagă în organizarea Jocurilor Olimpice. Am acceptat, iar la început postul meu a fost de vicepreședinte al sporturilor. Așa am devenit implicat.

*Ceremonia de deschidere
a Jocurilor Olimpice de la Los Angeles*

– **Uniunea Sovietică a anunțat în mai 1984 că boicotează evenimentul. Cum ați primit vestea?**

– Am fost surprins, ca toată lumea, dar nu neapărat șocat. Noi am încercat să avem o relație bună cu oamenii din Comitetul Olimpic sovietic, dar înțelegeam că această decizie de a nu participa este o urmare a faptului că noi nu am fost prezenți la Moscova în 1980.

– **Cum s-a luat decizia de a purta totuși negocieri cu alte țări comuniste și cum ați devenit șeful delegației care a mers la București?**

– Destul de repede, după acea decizie a sovieticilor. Am aflat, sau cel puțin Peter Ueberroth știa din convorbirile cu membri ai Comitetului Internațional Olimpic, că anumite țări ar putea veni, printre care și România. În cazul României, cel care a dat această speranță era Alexandru Șiperco, cunoscut în cadrul mișcării olimpice, și cred că se făceau eforturi și pe alte căi. Eu nu am fost implicat în aceste contacte preliminare, dar știu că și Guvernul Statelor Unite era implicat, sau cel puțin auzisem că era implicat. Cert este că se știa că România ar fi dispusă să participe. Undeva prin mai a fost o reuniune a Comitetului Internațional Olimpic, iar eu am fost acolo din partea Comitetului de Organizare a Jocurilor Olimpice. Cu acea ocazie, domnul Șiperco a vorbit cu Harry Usher și Peter Ueberroth și le-a spus că ar fi dispuși să primească o delegație la București pentru a discuta detalii privitoare la participarea României.

– **Atunci s-a constituit delegația din care ați făcut parte?**

– Da. Eu am fost selectat să fac parte din acel grup, alături de alte trei persoane. Era Willy Reich, care era foarte bun prieten cu domnul Ueberroth și care era comisarul pentru judo al Comitetului de Organizare. El venea din industria turismului, era un expert în transport și turism. Mai era Mike Jaeckie, care cred că era director executiv în Federația de Gimnastică și care avea mai multe contacte în comunitatea gimnasticii românești. Și Agnes Mura, o româncă expatriată, care locuia în California alături de familie. Ea era în departamentul de protocol al

Comitetului de Organizare, era fluentă în limba română și traducea pentru noi.

– **Așadar, acțiunea dumneavoastră era independentă, fără vreo legătură cu Guvernul, cu Departamentul de Stat american?**

– Nu, nu am avut nicio legătură.

– **Ce strategie aveați pentru această deplasare în România?**

– Îmi aduc aminte că am plecat noaptea de la hotelul în care stăteam la Lausanne, fără ca nimeni

*Document din arhiva Universității UCLA
referitor la participarea României*

să știe unde mergem. Am mers la Zürich, iar de acolo la București. Odată ajunși, eu, ca șef de delegație, aveam instrucțiuni să fac tot ce e necesar să câștigăm încrederea românilor, să construim această încredere, să le răspundem la întrebări și să facem tot ce e posibil pentru a ne asigura că vor veni. De asta și aveam un specialist în gimnastică, un sport important în România. Willy Reich vorbea germană și franceză și putea comunica în aceste limbi, plus că era un expert în transport, iar Agnes era acolo nu doar să traducă, dar și să ne ajute să înțelegem cultura românească și să rezolve alte probleme care ar fi putut fi importante.

Torța olimpică
(sursa: <https://commons.wikimedia.org>)

– Cum au decurs primirea la București și negocierile?

– Am fost preluați de la aeroport și duși la o vilă în apropierea lacului Snagov. Discutam cu doi – trei români. Nu-mi mai amintesc numele lor, dar pot să-i vizualizez. Erau de la Comitetul Olimpic Român. Am negociat vreme de câteva zile și le spuneam de dorința noastră ca ei să vină la Jocurile Olimpice. Era clar că voiau să vină. Nu pot vorbi pentru maghiari, bulgari sau sovietici, unde atleții voiau să participe, dar era o decizie politică contrară. Din discuțiile cu oficialii olimpici români ne-am dat seama că suntem pe aceeași lungime de undă și că vor să participe, iar noi îi voiam. Așa că esențial a fost să ne dăm seama ce putem face noi ca să-i ajutăm, cum să facem să transportăm lucruri, echipament, cum să nu existe probleme legate de obținerea vizelor și alte lucruri de acest fel. Știu că ne-am ocupat de transportul echipamentului sportiv cu un charter din Germania. Le-am asigurat cazare acolo unde se simțeau în siguranță, pentru că la acea vreme aveam două campusuri care constituiau satul olimpic, la universitățile University of California, Los Angeles (UCLA) și University of Southern California (USC). Deci, astfel de lucruri discutam.

– În timpul discuțiilor ați stat doar în zona lacului Snagov?

– În mare parte da. Cred că ne-au dus o dată sau de două ori în București. Îmi amintesc că am fost la un muzeu în aer liber, care prezenta casele țărănești din diverse zone ale țării. Pe drum am remarcat câteva clădiri masive, probabil găzduiau ceva instituții ale vremii. Sper să nu greșesc pentru că eu am venit la București și un an mai târziu, iar atunci am stat în București, am fost găzduit la Athénée Palace, am mâncat la un restaurant de lângă Cișmigiu. Am remarcat și Opera, avea o clădire frumoasă.

Îmi amintesc că la conducerea Comitetului Olimpic Român era un nou președinte, am mers o dată cu el cu un zbor Tarom la o ședință a Co-

mitetului Internațional Olimpic. Și mai erau alți doi membri ai Comitetului Olimpic Român care ne arătau împrejurimile. I-am simțit foarte mândri de ceea ce făceau. Și îmi aduc aminte că ne-au mai dus și la un muzeu, unde erau foarte mulți copii, pioneri, cu cravate roșii, iar Agnes Mura ne-a atras atenția asupra lor, spunând că și ea a fost cândva îmbrăcată așa.

– În timpul negocierilor discutați des cu Peter Ueberroth și conducerea comitetului din Los Angeles sau aveți mână liberă?

– Aveam mână liberă destul de mult. Instrucțiunile pentru mine au fost clare: fă în așa fel, încât România să vină! Discutam lucruri despre care nu aveam neapărat nevoie de o permisiune specială. Făceam tot ce e nevoie ca să ajungem la un acord.

– La Jocurile Olimpice, Nadia Comăneci a avut un rol simbolic important. A fost negociat acest aspect în timpul discuțiilor de la București?

– Cred că da. Voiam ceva care să demonstreze importanța sportivilor, iar ea era la acea vreme în America cea mai cunoscută campioană din România, probabil și din Europa. Am discutat cu omologii noștri, Mike Jaeckie îi știa pe oamenii din federația de gimnastică și am zis că ne-ar plăcea

*Președintele american Ronald Reagan
și gimnasta Mary Lou Retton,
medaliată cu aur
la proba individual compus la Los Angeles*

ca ea să fie acolo în timpul Jocurilor Olimpice, ar ajuta la o imagine bună în rândul americanilor și ar fi o dovadă în plus în ceea ce privește dorința românilor de a participa.

– În timpul negocierilor ați promis taberei române că în caz că vreun sportiv sau alt membru al delegației va dori să rămână în Statele Unite, va fi trimis înapoi în România?

– Cred că a fost un acord general. Sau să spun altfel, am convenit că vom descuraja astfel de demersuri. Probabil că în alte circumstanțe nu am fi făcut asta, dar ne-am dat seama că decizia pe care o ia Comitetul Olimpic Român, alături de Guvern, de oamenii politici, reprezintă un pas important, iar noi nu am fi vrut să creadă că vom încuraja pe cineva să rămână în Statele Unite. Deci, da, îmi amintesc că am discutat și din câte știu, niciun român din acea delegație nu a rămas atunci în America.

– Cum v-ați simțit în momentul în care ați semnat acordul de participare?

– Au fost niște documente formale de o pagină

sau două. Ne-am simțit foarte, foarte bine. Eram obosiți și știu că am băut un soi de brandy românesc. Am simțit o satisfacție imensă. Împreună cu Stoian [Aurică Stoian, trezorerul Comitetului Olimpic Român, *n.r.*] și ceilalți membri am avut senzația că am făcut o echipă bună, iar până la urmă nici nu sunt sigur că mai era o negociere, ci mai degrabă voiam să ajungem la un acord care ar fi fost bun pentru toată lumea, iar când am ajuns în acel punct, am fost foarte mulțumiți. Nu-mi aduc aminte toate detaliile, dar au fost și lucruri pe care noi le-am cerut și ei au refuzat și invers. Totul a fost foarte amical și era clar că ambele părți încearcă să atingă un obiectiv comun.

– Cum a fost primirea României la Jocurile Olimpice de la Los Angeles? Cum ați perceput-o ca oficial?

– Îmi aduc aminte că le-am spus românilor la București: „Cred că veți fi surprinși de primirea coplesitoare pe care publicul o va face delegației României la intrarea în Los Angeles Coliseum.” Și asta s-a adevărit. Momentul a fost mișcător. Știu că am fost acolo și când a venit echipa României în satul olimpic de la USC, când s-a ridicat steagul și s-au instalat. Era o atmosferă pozitivă, au fost primiți cu căldură din partea publicului, jurnaliștilor, de celelalte delegații. Lumea era entuziasmată de prezența lor, iar acest sentiment a însoțit delegația pe tot parcursul Jocurilor.

– Ați revenit după un an în România. De ce? Cum ați găsit țara și sportul românesc după participarea la Jocurile Olimpice de la Los Angeles?

– Eram la Lausanne pentru că se făcuse un film despre Jocurile Olimpice și voiau să vorbesc despre experiența organizării acestui eveniment. În Elveția mi s-a propus să vin la București pentru a-mi oferi un premiu pentru că am ajutat ca delegația României să fie la Los Angeles. Cu această ocazie mi-au arătat puțin și țara. Am zburat la București, am fost primit foarte bine, au organizat un eveniment, mi-au dat o diplomă din partea Comitetului Olimpic Român. M-au dus la Suceava, Iași, unde mi-au dat câteva premii. Păreau foarte mulțumiți de modul în care s-au derulat Jocurile Olimpice pentru România.

**A consemnat
Pompiliu-Nicolae CONSTANTIN**

CU TACT ȘI ABILITATE

PAUL GRECU

Raporturile României cu Piața Comună (sau C.E.E., Comunitatea Economică Europeană, denumiri anterioare ale Uniunii Europene de astăzi) datează dintr-o perioadă în care țările vest-europene și țările est-europene aparțineau unor organizații economice proprii: Piața Comună și, respectiv, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), grupări care aveau drept obiectiv declarat integrarea economică.

Piața Comună făcuse pași hotărâți în acest sens, țările membre delegând organului comunitar (Comisia Executivă) atribute și competențe menite să accelereze procesul urmărit, prin politici comune și în domeniul relațiilor comerciale cu terții. În contrast, țările membre ale C.A.E.R. își păstrau deplina libertate în ce privește relațiile comerciale cu alte țări, rolul Secretariatului C.A.E.R. fiind, în mare măsură, de coordonare, și nicidecum de negociere a unor instrumente juridice, în numele Consiliului ca entitate, cu terții, așa cum era cazul Comisiei Europene. Această deosebire fundamentală, de esență, dintre C.E.E. și C.A.E.R. a stat, în mod firesc, la baza unor abordări diferite ale raporturilor dintre membrii lor.

Membrii C.A.E.R. în ședință la București, în 1978

Constituirea C.A.E.R. în 1949 a vrut să fie un răspuns politico-economic la Piața Comună, la progresele înregistrate de vest-europeni în direcția integrării economice și a consolidării pieței lor interne. Sub impulsul și la

insistențele Uniunii Sovietice, țările socialiste urmăreau ca, prin crearea organizației lor, să demonstreze superioritatea sistemului lor politic, social și economic. Progresele Pieței Comune erau privite cu neîncredere la nivelul C.A.E.R.,

în așa măsură, încât „cuvântul de ordine“ era ignorarea lor, în fapt a înseși realității existenței Pieței Comune. De aici și o atitudine de refuz al oricăror raporturi cu această organizație, în viziunea C.A.E.R. inexistentă.

Paris, 1972. Reuniunea Comunității Economice Europene

CA SĂ NU MAI „TULBURE” APELE

Țările Pieței Comune dețineau o pondere foarte însemnată în comerțul exterior al României, așa încât țara noastră nu era indiferentă la măsurile de integrare vest-europeană, mai ales la cele vizând relațiile comerciale, căutând căi și mijloace de a păstra și dezvolta această piață. În vara anului 1972, conducerea României afirma: „În lumea capitalistă au apărut noi centre economice și politice care exercită o influență puternică asupra vieții internaționale”, unul dintre aceste centre fiind Piața Comună.

Era pentru prima oară când conducerea unei țări membre a C.A.E.R. recunoștea public realitatea existenței C.E.E., de care trebuia să se țină seama, dacă se dorea dezvoltarea relațiilor comerciale cu această grupare.

Un moment de referință l-a constituit reuniunea la nivel înalt a țărilor Pieței Comune

din decembrie 1972, de la Paris. Consiliul European a decis, cu acel prilej, ca politica comercială comună să se aplice și țărilor cu comerț de stat. Aceasta însemna, în termeni concreți, că țările Pieței Comune nu mai aveau dreptul să negocieze separat, direct, niciun fel de instrument bilateral de comerț (protocoale, acorduri etc.) cu țări ale C.A.E.R., respectiva prerogativă intrând, și în cazul țărilor cu comerț de stat, în atribuțiile Comisiei Europene. Decizia viza, explicit, țările C.A.E.R., urmând a se aplica începând cu 1 ianuarie 1974. Având în vedere această hotărâre și ținând seama de sfera competențelor C.A.E.R., Piața Comună a propus negocierea de acorduri comerciale separate între C.E.E. ca entitate, pe de o parte, și fiecare dintre țările C.A.E.R., pe de alta. Propunerea nu a primit un răspuns. Au avut loc discuții contradictorii în cadrul Consiliului, România susținând, singură, consecvent, statutul C.A.E.R.,

a se înțelege lipsa competenței privind negocierea de instrumente juridice comerciale în numele țărilor membre. Țara noastră accepta, în fond, propunerea C.E.E., dar nu o afirma public, înțelegând să nu mai „tulbure” apele în cadrul C.A.E.R., care propusese, ca urmare a inițiativei Pieței Comune, un acord la nivelul celor două grupări în domenii de competență ale C.A.E.R., propunere considerată de C.E.E. ca nerăspunzând ideii sale.

Perspectiva de a rămâne fără un cadru juridic al relațiilor comerciale ale României cu țările C.E.E., după 1 ianuarie 1974, a făcut obiectul multor analize la nivelul Ministerelor de Externe și, respectiv, al Comerțului Exterior. În acea perioadă, eram diplomat în cadrul M.A.E., cu responsabilități și în legătură cu Piața Comună (atunci nu exista nicio structură organizatorică în cele două ministere care să se ocupe, în mod special, de aspectele legate de Piața Comună). Ca atare, am participat direct la elaborarea de inițiative și propuneri vizând raporturile cu C.E.E. Între acestea, s-a remarcat „Nota comună” a celor două ministere, din vara anului 1973, supusă aprobării conducerii țării, prin care, între măsurile importante, se decidea crearea, în cadrul Ambasadei române la Bruxelles, a unui colectiv, alcătuit din doi diplomați din Ambasadă și trei dintre membrii Secției comerciale a Ambasadei, care să se ocupe exclusiv de problematica C.E.E. În primăvara anului 1974, am fost trimis la post la Ambada noastră din

Belgia, contribuind la implementarea propunerilor din Notă, care preconiza și intensificarea relațiilor de muncă ale diplomaților români, începând cu ambasadorul, cu factori de decizie din Secretariatul Comisiei, inclusiv la nivelul conducerii acesteia. Era nucleul a ceea ce urma să fie, imediat după evenimentele de la sfârșitul anului 1989, Reprezentanța României pe lângă C.E.E.

În ansamblul exporturilor României în țările comunitare, un loc aparte era deținut de produsele agricole, textile și siderurgice. În consecință, aceste categorii urma să facă obiectul unei atenții sporite, pentru a se asigura continuarea exporturilor și după ianuarie 1974. Pentru produsele agricole, s-a găsit o formulă „sui-generis”, adică de „aranjamente tehnice” încheiate între Departamentul pentru Agricultură al Comisiei Europene și Direcțiile corespunzătoare din Ministerul Agriculturii din țara noastră. Era o cale de a rezolva probleme ridicate de exportul acestor produse pe piața comunitară fără a fi necesară recunoașterea oficială a C.E.E. (se încheiaseră astfel de aranjamente pentru o gamă largă, cum ar fi carnea de vită, de porc și de pasăre, ouă etc.). De asemenea, pentru produsele siderurgice se convenise un Aranjament pe linia întreprinderii române de comerț exterior și Direcția de

*Christopher Soames,
vicepreședinte al Comisiei C.E.E.,
care a vizitat Bucureștiul,
a intervenit productiv și operativ
pentru stabilirea unor relații normale
între România și Piața Comună*

Relații externe a Comisiei, ceea ce, la fel, nu implica recunoașterea oficială a Pieței Comune. Rămăneau de reglementat produsele textile și industriale, altele decât textile.

EFICIENTUL CHRISTOPHER SOAMES

În cadrul Acordului General pentru Tarife Vamale și Comerț – GATT (precursorul Organizației Mondiale de Comerț de astăzi) –, se convenise un Aranjament privind comerțul cu produse textile, acceptat de România, ca țară membră, în martie 1974 (dintre țările est-europene, mai erau membri ai GATT doar

Polonia și Ungaria). Piața Comună, ca semnatară a Aranjamentului în numele țărilor membre ale C.E.E., a propus începerea de negocieri cu fiecare dintre cele trei țări. Pentru România intrarea în negocieri oficiale cu Piața Comună nu ridica dificultăți, datorită faptului că era vorba despre un instrument juridic în baza angajamentului asumat în GATT, așa încât, după mai multe discuții de clarificare cu Comisia Europeană, s-au acceptat negocieri exploratorii, urmate de negocierea propriu-zisă a unui acord comercial textil (exportul de produse textile în C.E.E. reprezenta cam 55% din totalul exporturilor de astfel de produse pe

devize libere).

În ceea ce le privește, Polonia și Ungaria stăteau în expectativă, ezitând să-și declare disponibilitatea de negociere cu C.E.E. și urmărind, între timp, cu mare atenție, evoluția discuțiilor și negocierilor României.

Pentru țara noastră, negocierile pentru comerțul cu produse textile prezentau interes și din punct de vedere politic, respectiv prin încercarea de a obține recunoașterea, de către C.E.E., a statutului ei de țară în curs de dezvoltare (România fusese admisă în Grupul celor 77, al țărilor în curs de dezvoltare), statut care i-ar fi permis obținerea unui tratament mai favorabil pentru accesul produselor sale textile

pe piața comunitară și ar fi creat un precedent important.

La începutul lunii ianuarie 1976, a efectuat o vizită la București Christopher Soames, vicepreședinte al Comisiei C.E.E., pentru o discuție de ansamblu referitoare la relațiile României cu Piața Comună. Este de remarcat că, și de data aceasta, partea română a manifestat o prudență excesivă, diminuând semnificația acțiunii: oficial s-a anunțat că înaltul oaspete a venit pentru a susține o expunere la Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale despre evoluția relațiilor economice după Conferința privind Securitatea și Cooperarea în Europa. Expunerea chiar a avut loc.

Discuțiile oaspetelui cu autoritățile române la cel mai înalt nivel au permis detalizarea poziției României față de Piața Comună și a perspectivei relațiilor dintre ele. C. Soames a subliniat că „noi dorim normalizarea deplină a relațiilor” (bilaterale), printr-un acord comercial general, pe baza schemei-cadru pe care o transmisese C.E.E. încă din noiembrie 1974. Partea română a evidențiat, în esență, că deocamdată ea trebuie să țină seama de unele angajamente la care a subscris în cadrul C.A.E.R., dar, desigur, problema acordului comercial bilateral se va pune la un moment dat. Totodată, președintele României a arătat că s-ar fi putut avea în vedere realizarea unui acord între C.E.E. și C.A.E.R., pe probleme comune, urmând ca țările Consiliului să poată, ulterior, încheia acorduri bilaterale cu

25 aprilie 2005, Abația Neumünster din Luxemburg. România (prin președintele Traian Băsescu și premierul Călin Popescu-Tăriceanu) semnează Tratatul de aderare a României la Uniunea Europeană (sunt prezenți și ministrul de Externe, Mihai Răzvan Ungureanu (stânga), și negociatorul șef al României cu U.E., Leonard Orban)

Piața Comună. Problema unui acord comercial general era oarecum legată de negocierea prealabilă a unei înțelegeri la nivelul celor două organizații.

Vizita lui Christopher Soames la București a permis începerea rapidă a negocierilor pe produsele textile și, în cele din urmă, finalizarea lor la 10 noiembrie 1976 și intrarea în vigoare a acordului guvernamental la 12 noiembrie, printr-un schimb de scrisori inițiat de Comisia C.E.E. pentru ca țara noastră să poată beneficia imediat de oferta cantitativă prevăzută în acord. *Pentru prima oară se încheia un acord guvernamental între C.E.E. ca entitate și un stat membru al C.A.E.R.*

Piața Comună era satisfăcută de încheierea acordului, deoarece îl vedea ca un pas însemnat spre recunoașterea competențelor Comisiei Europene în domeniul comercial, în timp ce România își asi-

gura accesul produselor sale textile pe piața comunitară. Prin acord, se recunoștea implicit, după părerea noastră, și statutul de țară în curs de dezvoltare, prin menționarea nivelului de dezvoltare economică a părților.

La fel ca în alte împrejurări, și de această dată, România a arătat prudență, reținere în a-și manifesta satisfacția pentru încheierea acordului, misiunile diplomatice române primind instrucțiuni de a nu aborda, din proprie inițiativă, această chestiune și chiar de a diminua însemnătatea politică a instrumentului în cauză, punând accentul pe caracterul sectorial, limitat, al acordului, ca și pe faptul că fusese negociat în urma unui angajament luat în GATT. Polonia și Ungaria acceptaseră, și ele, între timp, să negocieze acorduri asemănătoare cu C.E.E., inspirându-se din experiența României.

NEGOCIERI CU FINAL AȘTEPTAT

La 7 mai 1974, Consiliul C.E.E. (miniștrii de Externe) a decis să propună țărilor membre ale C.A.E.R. începerea de negocieri bilaterale (cu fiecare în parte), în care scop a adoptat și o schemă-cadru de acord comercial nepreferențial, pe termen lung. Propunerea viza, totodată, crearea unei comisii mixte, care să supravegheze buna funcționare a acordului. Documentul avea să fie predat primului colaborator al ambasadorului țării noastre abia la 7 noiembrie 1974. Celelalte ambasade ale țărilor C.A.E.R. primiseră instrucțiuni foarte ferme de a refuza primirea documentului, iar dacă acesta era cumva trimis prin poștă, să-l returneze. Modul cum l-a primit Ambasada noastră („cu titlu neoficial și neangajat“, în cadrul unui dejun de lucru) urmărea să nu-i sfițeze de-a dreptul pe sovietici prin preluarea lui de către *ambasador* (care se afla, de altfel, la post). După o săptămână, oficiile diplomatice ale României primeau indicații, de la Centrala M.A.E., în sensul că primirea în sala de negocieri a documentului se înscria în contextul „contactelor tehnice“ cu organele Comisiei Europene și nu angaja cu nimic țara noastră și nu schimba poziția noastră de fond în privința relațiilor cu Piața Comună.

Pe plan intern, era agreată ideea acordului comercial global cu C.E.E., urmând doar să așteptăm evoluția discuțiilor dintre C.A.E.R. și Piața Comună, pe care nu doream să le „deranjăm“, dar care băteau pasul pe loc! U.R.S.S.

urmărea să rămână „liderul“ țărilor socialiste din C.A.E.R., așa încât insista pentru acord la nivelul C.A.E.R. și al C.E.E., nefiind prea interesată de acord bilateral, dată fiind structura exporturilor sale către țările comunitare.

Pozițiile rigide din cadrul C.A.E.R. au dus la întâzieri însemnate în acceptarea oficială a negocierilor de către țara noastră. Așa se face că, după o serie de discuții neangajante, de clarificare, dintre membri ai Ambasadei cu factori de decizie din Comisia C.E.E., partea română a predat, abia la 24 iulie 1978, propunerile sale referitoare la posibilul conținut al unui acord comercial bilateral. După examinarea propunerilor în Comisie, aceasta și-a declarat, la 12 decembrie 1978, „interesul deosebit“ pentru trecerea la negocierea unui acord comercial sectorial pentru produse industriale, altele decât textile, siderurgice și agricole.

În cele din urmă, s-a ajuns la negocierea unui veritabil acord comercial bilateral, inclusiv la crearea, printr-un acord separat, a unei Comisii mixte, cu competență generală asupra întregului spectru al schimburilor comerciale, incluzând și produsele textile, agricole și siderurgice. Oficiile diplomatice române din capitalele celor nouă țări membre ale C.E.E. au primit instrucțiuni să facă demersuri urgente, „la cel mai înalt nivel posibil“, pentru finalizarea negocierilor, între altele de teama de a nu fi întârziate de Anglia și R.F. Germania, bănuite a fi influențate de U.R.S.S.

Anglia, Olanda și R.F.G.

s-au opus categoric propunerii noastre de a se include, în acordul privind Comisia mixtă, menționarea statutului României de țară în curs de dezvoltare. În final, în absența reprezentanților celor trei țări, s-a introdus, în Preambul, prevederea satisfăcătoare pentru noi: „ținând seama de nivelul lor respectiv de dezvoltare economică și de apartenența României la Grupul celor 77 țări în curs de dezvoltare“.

La 8 februarie 1980, a fost parafat textul celor două acorduri, ele fiind semnate apoi, la București, la 28 iulie 1980. Ele au intrat în vigoare, după formalitățile de ratificare, la 1 ianuarie 1981, rămânând valabile până la semnarea acordului de asociere cu C.E.E.

Era, și de data aceasta, o premieră în relațiile Pieței Comune cu țările C.A.E.R.

România avea să mai fie, încă o dată, prima dintre țările est-europene, membre C.A.E.R., care recunoștea oficial, în martie 1990, C.E.E. și stabilea relații diplomatice cu Comunitățile Europene și acredita un ambasador.

Se încheia, astfel, un capitol destul de agitat al relațiilor dintre C.A.E.R. și C.E.E. (care semnaseră o Declarație comună, la 25 iunie 1988, fără efect practic), ceea ce a necesitat, din partea noastră, folosirea cu abilitate și cu tact a principiilor relațiilor din C.A.E.R., pentru a-și promova interesele fundamentale în raporturile cu C.E.E. Nu a fost ușor, dar, prin pozițiile și acțiunile sale, România a creat precedente pentru celelalte țări membre ale C.A.E.R. în relația cu C.E.E. ■

OPERATIUNEA „MARKET GARDEN“ O ADUCERE LA ZI

LIA BRAD CHISACOF

Cazul care face obiectul articolului de mai jos ne aduce aproape de ispita istoriei contrafactice. Cum ar fi fost așadar dacă o funestă duplicitate nu ar fi existat sau dacă ar fi fost sancționată înainte de a fi fatală pentru sute de mii de vieți și mai ales pentru neprețuitul tezaur al valorilor democratice.

● Din 1939, comunismul nu a mai reprezentat o țintă pentru britanici ● România, o victimă facilă a războiului psihologic dus de sovietici ● Conferința de la Haga care nu a mai avut loc ● Agentul „King Kong” ● Misterioasa „Josephine” ● Lupul paznic la oi

Ne aflăm în a doua jumătate a anului 1944. După victorioasa debarcare din Normandia, de la 6 iunie 1944, începea la 22 iunie Operațiunea „Bagration” (ofensiva sovietică pe Frontul de Est), la rândul ei victorioasă în 19 august 1944. Așadar victorii cumva simetrice în ambele extremități ale Europei. Avea să li se adauge și 23 August, exemplar organizat și dus la capăt. Ajutând considerabil la victoria asupra Reich-ului, actul de la 23 August a evitat eliberarea țării de către sovietici și viza, fără doar și poate, restabilirea democrației în România.

Special Operation Executive (SOE), prin agenții săi din Operațiunea „Autonomous” (*Magazin istoric*, nr. 1 – 2/2008), încercase fără succes în decembrie 1943 să-l determine pe Iuliu Maniu, șeful opoziției românești, să inițieze capitularea necondiționată în fața sovieticilor. Agenții Secret Intelligence Service (SIS) aveau date că după război Europa avea să fie dominată de sovietici. Colonelul Valentine Vivian, adjunctul SIS, ataca direct problema comuniștilor, alertând Cabinetul britanic de război în legătură cu operațiunile sovietice de infiltrare în Franța și Italia. Prim-ministrul Churchill era prevenit că sovieticii știuseră despre toate operațiunile aliaților de până atunci și era plauzibil să nu fi intervenit pentru că așa le dictau interesele. După debarcarea din Normandia, lucrurile se schimbaseră; sovieticii doreau

Parașutiști lansați în zona Arnhem

să aibă sub control mersul războiului. Vivian se vedea nevoit să amintească Guvernului său că ei nu mai recutasera niciun agent nou în U.R.S.S. La 6 septembrie el scria: „Să ne aducem aminte că din 1939 comunismul nu a mai reprezentat o țintă pentru SIS.” Mai adăuga că pierduseră practic toți agenții speciali, cândva foarte eficienți, și războiul îi văduvise de legăturile cu diverse surse oficiale de la care primeau informații valoroase. „Se întâmplă că nu am luat măsuri ca să ne facem ordine acasă sau în străinătate.” Vivian atrăgea atenția că nu trebuia așteptat până la sfârșitul războiului, când ar fi urmat să se formeze guverne democratice în diverse țări cu tradiție liberală. Era clar că Rusia lucra puternic

*Mareșalul britanic Montgomery
(cu cei doi câței ai săi
botezați Hitler și Rommel) a insistat...*

în teritoriile dominate de germani, printre care se afla și România. În Bulgaria și în Iugoslavia, arăta Vivian, se puneau la cale deja guverne pro-sovietice.

Vivian explica faptul că, bazându-se pe ostilitatea popoarelor balcanice față de dictatura Axei și pe victoriile excepționale ale armatei sale pe câmpul de bătaie, „Rusia controlează cea mai mare parte a sectoarelor de rezistență în Iugoslavia, are într-o oarecare măsură controlul asupra mișcării din Grecia și e posibil ca Partidul Comunist Bulgar, pe care întotdeauna Moscova l-a socotit cel mai eficient partid din afara U.R.S.S., să fie forța conducătoare a mișcării anti-fasciste din Bulgaria”. Despre România „proгноза” sau „profeția” era aceea că atunci când avea să sosească timpul propice, țara noastră urma să fie o victimă facilă a războiului psihologic dus de sovietici.

... pentru cucerirea podului peste Rin de la Arnhem

Cam tot atunci, în luna august 1944, feldmarșalul Jan Smuts, prim-ministrul Africii de Sud (al doilea mandat, 1939 – 1948), foarte apropiat de Churchill, îi scria acestuia că pericolul sovietic era foarte serios în Balcani, mai ales în Grecia și Turcia, unde interesele britanice erau acute.

Mesajele îngrijorătoare ale serviciilor secrete nu fuseseră cu totul ignorate, astfel încât mareșalul Bernard Montgomery a pus la punct o nouă operațiune de desant, de data aceasta preponderent aeriană, ce urma să maximizeze victoria din Normandia și să dea inamicului lovitura de grație. Pe parcursul a două zile, tancurile urma să străbată peste 100 km (mai exact 103), ca să se reunească cu Divizia 1 Aeropurtată, ce ar fi urmat să aterizeze cu planoare și să fie parașutată în jurul localității Arnhem din Olanda, aflată la granița cu Germania pentru a apăra ultimul pod de pe Rin.

*Comandanții britanici au avut sentimentul
că germanii îi așteptau*

Churchill s-a arătat la început destul de ezitant, dar avansarea rapidă a Armatei Roșii după operațiunea „Bagration” l-a făcut să își revadă strategia.

Operațiunea avea să se numească „Market Garden” (în traducere: grădina în care se cresc zarzavaturi pentru piață). Montgomery era convins că operațiunea era menită să-i aducă pe britanici în avangarda armatelor ce aveau să intre în Berlin înaintea rușilor. Roosevelt și Churchill, neîndoindu-se de o victorie rapidă și decisivă, aveau în plan să îl invite pe Stalin la Haga la o conferință în care să-i impună termenii înțelegerilor de după război.

Într-o zi de duminică, 17 septembrie 1944, la orele 14.30, tancurile Gărzilor Irlandeze și-au început înaintarea spre orașul Eindhoven. La nici jumătate de oră după aceea, armele anti-tanc ale unității numite Kampfgruppe Walther, improvizată

Militari britanici trec podul rutier de la Nijmegen...

de comandanții germani din diverse resturi de unități distruse, au spart coloana britanică. Fără să bănuiască ceva, la mai puțin de 100 km, 20.000 de militari din trupele aerportate britanice și americane aterizaseră și se îndreptau către Arnhem și Nijmegen. Au fost șocați să constate că Diviziile, de altfel adunate în grabă, de Panzere 9 și 10 li se opuneau în forță, primind în mod prea evident suvoaie de întăriri. Luptele au durat timp de trei zile, până când britanicii s-au predat la 16 km de punctul ce trebuia atins. Inutil de precizat că pierderile au fost de proporții apocaliptice, doar oamenii căzuți în luptă fiind 17.000 la număr. Era ultima înfrângere suferită de aliați și semnul clar că războiul nu avea cum să se termine, așa cum era dorința occidentalilor, până la Crăciun. În acel moment, comandanții militari aliați s-au întrebat desigur dacă la mijloc era o trădare sau dacă armata germană mai avea cu adevărat resurse combative serioase.

Istoria avea să dezvăluie o trădare, dar, în ciuda

... care apare și în fundalul acestei imagini cu parașutiști britanici ce au traversat Rinul

nereușitei acestei curajoase tentative militare, ea a lăsat amintirea celei mai mari operațiuni aeriene din istorie, în care au fost lansați câțiva zeci de mii de parașutiști pentru a asigura paza podurilor de importanță strategică în așteptarea tancurilor aliate. Dacă s-ar fi încheiat cu succes, operațiunea s-ar fi soldat cu deschiderea drumului către Berlin și, firește, cu încheierea războiului înainte de sfârșitul lui 1944.

Recent apărută carte – Robert Verkaik, *The traitor of Arnhem* (Trădătorul de la Arnhem), Headline Publishing Group, Londra, 2024 – revine asupra acestei operațiuni, dar nu în logica reluării firești a unui subiect istoric, ci pornind de la cercetarea vieții unei rude îndepărtate, Eddy Verkaik, șahist, luptător în Rezistența olandeză. El a fost ucis de un ofițer

Infanteriști mărșăluiesc pe lângă un tun german scos din funcțiune

nazist, dar apucase să alerteze serviciile britanice de informații în legătură cu trădarea unui camarad din Rezistență, Christian Lindemans, cel care a devoalat operațiunea „Market Garden”. Extrem de bine pusă la punct, așa cum se va vedea puțin mai jos de ce, această trădare a avut un impact total. Supranumit „King Kong”, Lindemans le furniza germanilor informații începând cu 1942, de când fusese arestat în Franța.

După debarcarea din Normandia, el i-a lăsat pe germani să creadă că spiona în continuare voluntar pentru ei, trecea constant linia frontului în ambele direcții și i-a avertizat de iminența unui atac aerian. Istoricii britanici par a se fi pus de acord că informațiile lui Lindemans nu au fost de mare impact. Istoricii olandezi sunt însă de altă părere, având desigur în vedere suferințele îngrozitoare cauzate olandezilor de trădarea compatriotului lor.

*Doi spioni care au contribuit
la eșecul operațiunii „Market Garden”
și care au putut fi identificați:
Christian Lindemans...*

Într-un raport de după Al Doilea Război Mondial, din 1946, păstrat în arhivele olandeze, se vorbea despre întâlnirea dintre un ofițer britanic de informații și Lindemans în închisoarea din Haga, unde Lindemans era înmormântat pentru acuzația de trădare. Din dosar rezultă că Lindemans și soția sa lucrau pentru sovietici. Cu prilejul interogatoriului olandezul dădea numele unor agenți comuniști importanți care se aflau în posturi-cheie din Occident. La câteva zile după aceste denunțuri, Lindemans a murit, presupunându-se că s-a sinucis. Au existat probe clare că la mijloc era vorba despre o otrăvire.

Mergând pe firul colaborării cu rușii a lui Lindemans, Robert Verkaik a mai găsit un dosar separat în care se face referire la o altă punere în gardă a germanilor în legătură cu „Market Garden”. La mijloc era un al doilea agent dublu trădător cu nume de cod feminin, „Josephine”. Urmele acestui agent, nedevoalat vreodată, fuseseră cu totul uitate.

... și Anthony Blunt

Cu o claritate a detaliilor care îl distingeau de raportul lui Lindemans, avertismentul „Josephinei” fusese trimis la Berlin cu o zi înainte de atacul aerian din Olanda. Printr-un capriciu al sorții nu a ajuns la decidenți decât după începutul operațiunii, de aceea istoricii care au avut după cel de Al Doilea Război Mondial textul în față nu i-au dat importanță. La vârful aparatului de război german au ajuns doar informațiile lui Lindemans. Ce cuprindea de fapt acest al doilea raport cu autor misterios: un plan de luptă și obiectivele strategice. Deși ajuns mai târziu la cei cărora le era destinat, mesajul acestui al doilea raport semnat de „Josephine” a fost de natură să anihileze efectul falselor mesaje compuse de agenții MI5, direcționate către Germania nazistă, prin care li se inducea germanilor ideea că un atac aerian al aliaților viza Peninsula Scandinavă, iar atacul din Olanda era un simulacru.

Convingerea serviciilor de informații britanice care decodificau neîntrerupt la Bletchley Park mesajele pe care le primeau oamenii lui Hitler era că aveau controlul total asupra tuturor agenților germani din teritoriul lor, aceștia fiind fie devoalați, fie arestați, fie pur și simplu trimiși înapoi. La o privire retrospectivă e clar acum că germanii aveau de fapt „o cârțică” în chiar inima aparatului de război britanic. Alertați de Oficiul American de Servicii Strategice (predecesorul CIA), decodificatorii de la Bletchley Park au monitorizat-o pe agenta „Josephine” timp de mai bine de un an, de la mijlocul lui 1943, când un ofițer al MI5 i-a caracterizat rapoartele ca „informația dobândită pe căi ilicite cea mai bine formulată de inamic”. La sfârșitul verii 1943, spionajul britanic a identificat cui îi raporta „Josephine”. Era vorba despre avocatul Karl Heinz Kraemer, care opera de la Ambasada germană din Stockholm. Rapoartele acestuia ajungeau până la Hitler. Alertat de seriozitatea situației, MI5 a dat sarcina identificării acestei agente unui angajat aflat în plină ascensiune cu perspectiva de a deveni director general și anume lui Anthony Blunt. Fiul unui pastor ce funcționase ca atare și în Legația britanică de la Paris, acesta era educat la Cambridge, unde fusese admis să studieze matematica, dar a terminat limbi străine și istoria artei. Avea să devină un excelent istoric de artă cu reputație internațională și cu o autoritate ce i-a permis să impună istoria artelor ca disciplină academică.

(Va urma)

ANIVERSĂRI REGALE LA BICAZ

RENATA-GABRIELA APETROAIE
(Complexul Muzeal Național Neamț/
Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu-Neamț)

Într-un context politico-militar nefavorabil pentru țară, la sfârșitul lunii iunie 1918, membrii familiei regale se aflau pe Domeniul Coroanei de la Bicăz, din județul Neamț. Aici, regina Maria a primit neașteptata veste privind sfârșitul tragic al vărului ei primar, țarul Nicolae al II-lea. La patru ani de la vizita pe care au făcut-o la Constanța (1

iunie 1914), membrii dinastiei Romanovilor au fost asasinați de noile autorități bolșevice: „La 9 iulie [stil vechi – n.a.]/22 iulie [stil nou – n.a.] primirăm vestea că fusese ucis țarul; niciun alt amănunt, numai vestea că fusese ucis, iar despre familia lui nu se pomenea deloc. Am fost îngrozită.”

Reședința familiei regale din Bicăz

Câteva zile mai târziu, la 18/31 iulie 1918, din inițiativa reginei Maria, în bisericuța de la Bicăz s-a ținut o mică slujbă de pomenire a celor uciși cu cruzime: „La 11 am ținut un «parastas» foarte simplu și înduioșător pentru bietul Nicky. Eu am insistat să se țină. Familia lui era FOARTE religioasă, rugăciunile pentru morți însemnau enorm pentru ei. Bietul Nicky, ce sfârșit tragic și lugubru, ce decădere dintr-o glorie și putere extraordinară.”

Aici, de ziua Sfintei Maria Magdalena, suverana românilor, anglicană prin botez, și-a sărbătorit ziua onomastică, la 22 iulie/4 august 1918.

Regina Maria a încurajat prin exemplul personal obiceiul de a purta portul popular, impus în protocolul Curții regale ca îmbrăcăminte oficială de regina Elisabeta. Ea a optat în acea zi pentru costumul național, căruia nu putea să nu-i dea o notă aparte, accesoriindu-l cu bijuterii. „Ziua

mea de nume, Sfânta Maria Magdalena [...] Mi-am purtat tot costumul românesc, dar mi-am pus cea mai elegantă bluză alb-argintie, fusta groasă, plisată, de un roșu viu, cingătoarea lată cu cataramă din aur de o culoare stinsă, iar pe cap cel mai alb vâl de «pânsă», cu o eșarfă albă înfășurată ca un turban în jurul frunții, peste vâl, cum poartă unele țărănci. [...] Pe lângă acestea, un colier de perle împletit și crucea mea cu diamante – aspectul general era în continuare foarte național, dar aveam un aer festiv.”

În timpul șederii la reședința de pe Domeniul Coroanei de la Bicăz, cea supranumită „Împărăteasa Românilor” a fost imortalizată în mai multe fotografii, singură sau împreună cu ceilalți membri ai familiei regale, purtând costume eclectice rezultate în urma alăturării unor piese din arii etnografice diferite, dar puse în valoare prin accesorii și obiecte de podoabă prețioase.

Regina Maria...
(sursa: <https://imageromania.ro>)

La începutul lunii următoare, la 5/18 august 1918, cel de-al doilea fiu al cuplului regal, principele Nicolae, a celebrat împlinirea a 15 ani, ocazie cu care acesta a primit din partea tatălui o pușcă, „motiv de foarte mare bucurie“. În jurnalul de război, regina Maria nota: „A crescut formidabil în ultimul an [...] Dintre toți copiii mei, el e cel mai activ, îmi seamănă cel mai mult în mișcările iuți și fără ezitare, e mereu gata să facă ceva, să inventeze ceva, să se apuce de ceva. Are o inteligență ascuțită, nu învață prea rău și are un fel al lui de a se strecura pe loc în orice inimă.“

„Casa cea mare și albă“ de pe Valea Bistriței a fost martora unor alte momente festive, amintite inclusiv de personalități locale, precum preotul Constantin Matasă, care, în lucrarea *Călăuza județului Neamț*, a consemnat despre ziua în care regele Ferdinand a

Principele Nicolae,
1922

aniversat 53 de ani: „La 11 august 1918, întreg Guvernul s-a prezentat la Bicăz spre a-l felicita pe rege de ziua sa de naștere. La dejun, răspunzând cuvântului de omagiu și îmbărbătare ținut de Al. Marghiloman, prim-ministrul de atunci, regele Ferdinand a spus: «N-au fost zile de restriște trăite de mine de la urcarea mea pe tron, ci zile de oțelire și îmbărbătare, Pronia Cerească voind să pună la încercare pe om și rege la datoria lui. [...] Dreptatea Celui Prea Înalt nu va îngădui să se facă nedreptate țării mele și cu această încredere beau paharul meu pentru țara mea»

[...] Nu trecu decât un ceas după aceste cuvinte și sosește la Bicăz știrea, prin telegraf, despre marea isbândă a aliaților pe frontul apusean, isbândă care în curând a dus la retragerea inamicului din țară, după ce și soldatul român își făcuse la Mărăști și Mărășești dovada deplină a vitejiei și a dragostei sale de țară.“

La 30 septembrie/13 octombrie 1918 familia regală sărbătorea, tot la reședința de pe Valea Bistriței, pe principesa Elisabeta: „I-am dăruit un ceas de aur, plat și pătrat [...] Își dorea cu ardoare unul. Nando i-a dăruit o colecție «Larousse» întreagă, de care toată familia are de gând să profite“, a notat suverana României.

Ziua de naștere a reginei Maria, la 16/29 octombrie 1918, a fost celebrată într-o atmosferă apăsătoare cauzată de atitudinea glacială a regelui Ferdinand, care „a sosit de vreme, a fost foarte rece și absent, a uitat să mă felicite, nu reușise să-mi facă rost de niciun cadou, a vorbit vag despre ideea de a-mi da niște bani de care să mă folosesc pentru mine sau pentru săracii mei, după cum vreau, dar nu știa unde-i sunt banii etc. etc.“. ■

... și principesa Elisabeta
în costum popular

COLECȚIONARI LIGIA ȘI POMPILIU MACOVEI ÎNTR-O ARHIVĂ INEDITĂ

CRISTINA IONIȚĂ

În data de 17 mai 2024 a fost deschis în casa soților Macovei din strada 11 Iunie medalionul expozițional „Colecționarii Ligia și Pompiliu Macovei într-o arhivă inedită”, cu fotografiile care îi înfățișează pe aceștia în diferite călătorii în jurul lumii, alături de personalități importante, în Franța, Italia, Polonia, Tunisia, Belgia, dar și în ținuturi orientale precum Iran sau China.

Ligia Macovei (în alb) alături de Giovanni Gronchi, președintele Italiei, la Pavilionul României de la Bienala de la Veneția, 1958

Martorii fotografici înregistrează vizite în România ale unor șefi de stat, precum: Richard Nixon, președinte al S.U.A., Mohammad Reza Pahlavi, ultimul șah al Iranului, Iosip Broz Tito, președinte al Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, dar și vizite diplomatice ale celor doi soți în străinătate și întâlniri cu Habib Bourguiba, președinte al Tunisiei, Giovanni Gronchi, președinte al Italiei, Albert Parisi, ministru al Culturii din Franța, Lucjan Motyka, ministrul Culturii din Polonia, și Chedli Klibi, ministrul Culturii din Tunisia.

Această expunere a urmărit o componentă memorială, prin punctarea unor informații valoroase referitoare la viața celor doi soți, oferind privitorului o viziune amplă despre poziția acestora în societate, vizitele diplomatice și călătoriile lor în străinătate.

Pompiliu Macovei (1911 – 2008) a ocupat funcții importante, de la profesor la ambasador. A fost

arhitect șef al Capitalei, profesor, președinte U.A.R., ministru al Culturii, ministru adjunct la Ministerul Afacerilor Externe, președinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (1965 – 1971) și primul ambasador român la UNESCO. Pompiliu Macovei a organizat numeroase expoziții în întreaga lume, evenimente prin care a promovat arta și arhitectura românească, dar și potențialul economic al României.

Ligia Macovei (1916 – 1998), pictoriță și graficiană, a fost o prezență marcantă în evoluția artei românești. Fotografiile selectate o surprind pe artistă pictând în atelierul din reședința familiei din București sau în călătorii, unde, alături de soț, organiza expoziții personale ori participa la expoziții de artă românească. A studiat la Școala de Belle-Arte din București în perioada 1934 – 1939, la secția de artă decorativă, sub îndrumarea mai multor profesori, printre care Cecilia Cuțescu-Storck, Jean Al. Steriadi, Cornel Medrea și

Tablouri din Colecția de Artă Ligia și Pompiliu Macovei a Muzeului Municipiului București
(foto: Cristian Oprea): Ligia Macovei, „Autoportret”; Ligia Macovei, „Portret Pompiliu Macovei”;
Marcel Iancu, „Muzicanți”; Nicolae Tonitza, „Portret de fată”,...

arhitectul Horia Teodoru. Expune în cadrul Saloanelor Oficiale, organizează expoziții personale și participă la expoziții de grup în diferite galerii din spațiul autohton: București, Cluj-Napoca, Botoșani, dar și în străinătate: Veneția, Roma, Florența, Bologna, Praga, Viena, Budapesta, Londra, Brno, Teheran, Tunisia. Călătorește și în China, unde realizează cicluri de acuarele, peisaje sau imagini cu valoare de reportaj cu teme din viața satelor, în fabrici sau orezării. A ocupat numeroase funcții importante: a fost secretar al Uniunii Artiștilor Plastici (1951 – 1957), delegat permanent al României la UNESCO (Paris), începând cu anul 1958, și a obținut numeroase premii și distincții pentru activitatea desfășurată.

Există în arhiva colecției o serie de fotografii cu Ligia Macovei alături de Giovanni Gronchi, președintele Italiei, în cadrul Pavilionului României la Bienala de la Veneția, în anul 1958.

Prima Expoziție Internațională de Artă a Veneției, Bienala de la Veneția, a fost organizată în anul 1895, în prezența regelui Umberto I și a reginei Margherita di Savoia. Debutul României a avut loc în anul 1907, prin participarea lui Frederic Storck cu două lucrări. Începând cu anul 1938, România are propriul pavilion, în Giardini della Biennale, a cărui arhitectură se schimbă de-a lungul timpului, fiind un salon deschis ori compartimentat în trei încăperi.

După două participări în cadrul expozițiilor de grup ale României, cu lucrări de grafică, în anii 1954 și 1956, Ligia Macovei devine comisar de expoziție în ediția organizată în anul 1958, a XXIX-a, alături de Jules Perahim (atunci președinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România). Era a opta ediție la care participa România, fiind reprezentată prin lucrări de pictură semnate de: Henri Catargi, Dumitru Ghiață, Camil

Ressu, Ștefan Szőnyi, sculptură semnată de: Ion Jalea, Gheza Vida și lucrări de grafică realizate de: Vasile Kazar și Mariana Petrașcu. Ligia Macovei apare în fotografia alături de Giovanni Gronchi, președintele Italiei, vizitând expoziția României.

In anul 1964, conform inscripțiilor de pe spatele fotografiilor identificate în arhiva colecției, Ligia Macovei organizează o expoziție personală la Teheran, în galeria de artă Negar, cu o selecție de aproximativ 80 de lucrări de pictură în ulei, guașă și desene în tuș.

Într-o altă fotografie păstrată în arhiva colecției Macovei, identificăm martori ai vizitei președintelui Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, Iosip Broz Tito, în România. Președintele, alături de prima doamnă a Iugoslaviei, Jovanka Broz, sunt surprinși la plecarea de la Opera Română, înconjurați de o suită de reprezentanți oficiali, printre care și Pompiliu Macovei, și o mulțime de oameni care îi aplaudă. Fotografia este datată pe verso: aprilie 1966.

În perioada mai – iunie 1966, la aproape un an după inaugurarea Ambasadei României în Iran și pregătirea înțelegerilor comerciale, șahul Iranului, Mohammad Reza Pahlavi, vizitează România pentru a definitiva primele acorduri de colaborare economică între cele două țări. Pe atunci, Pompiliu Macovei era președinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, responsabil și pentru păstrarea unor legături diplomatice strânse între România și alte țări.

În perioada 13 – 16 mai 1967, la un an după vizita șahului Iranului în România, Chivu Stoica, având încă funcția de președinte al Consiliului de Stat al României (1965 – 1967), vizitează Iranul, în contextul unor cooperări pe scară largă legate de vânzarea petrolului iranian. În fotografia selectată îl observăm pe Chivu Stoica în primul rând, alături, cel

... Theodor Pallady, „Natură moartă cu umbrelă”; M.H. Maxy, „Compoziție”;
Gheorghe Petrașcu, „Vas cu flori roșii”

mai probabil, de un translator, iar în plan secund îl observăm pe Pompiliu Macovei, pe fundalul ruinelor orașului antic Persepolis din Iran.

În luna august a anului 1969 a avut loc prima vizită oficială a unui președinte american în România. Richard Nixon a fost însoțit de soție, Patricia Nixon, și mai multe persoane oficiale. Se pare că peste un milion de bucureșteni au participat la manifestările de simpatie față de președintele american. În fotografia de colecție sunt identificați Ligia și Pompiliu Macovei, cu spatele, strângând mâinile celor doi oficiali americani.

În perioada 25 mai – 1 septembrie 1970 a fost organizată la Muzeul Petit Palais din Paris o expoziție de arheologie cu obiecte din patrimoniul național românesc, intitulată „Trésors d'art ancien en Roumanie”.

Evenimentul s-a desfășurat sub patronajul Republicii Socialiste România, reprezentată prin Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă din România – al cărui președinte la acea vreme era Pompiliu Macovei – și Republicii Franceze, prin Ministerul Culturii, Ministerul Afacerilor Externe și Direcția de Acțiune culturală, Tineret și Sport. Operele expuse proveneau din mai multe muzee, precum: Muzeul Național de Antichități din București (astăzi

o secție a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”), Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei R.S.R., Muzeul de Istorie al Bucureștiului (astăzi Muzeul Municipiului București), Muzeul de Artă al R.S.R. (astăzi Muzeul Național de Artă al României), Muzeul de Istorie al Transilvaniei din Cluj, Muzeul Mănăstirii Putna și multe altele.

Spațiul de expunere era organizat în cinci săli, operele fiind dispuse cronologic, astfel: Sala I: Eneolitic și Epoca Bronzului; Sala II: Epoca Fierului (Civilizația traco-getică și dacică); Sala III: Perioada greco-romană și Tezaurul de la Pietroasa; Sala IV: Perioada Evului Mediu; Sala V: Perioada feudală.

Expoziția includea piese care datează aproximativ de la 3.500 î.H. până la secolul al XVII-lea și prezenta obiecte de ceramică, bronz, argint, aur și pietre prețioase, precum și obiecte de cult.

În imagine este surprins, în partea stângă, Pompiliu Macovei privind o vitrină expozițională care cuprinde o brățară dacică din aur cu protome zoomorfe și un coif princiar getic.

Expoziția „Colecționarii Ligia și Pompiliu Macovei într-o arhivă inedită” a fost deschisă până la 4 august 2024, în cadrul casei familiei Macovei din strada 11 Iunie. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm imagini de arhivă în care apar soții Ligia și Pompiliu Macovei, alături de personalități politice și culturale străine.

*Ligia Macovei
alături
de Giovanni
Gronchi,
președintele Italiei,
și Jules Perahim
(președinte
al Uniunii
Artiștilor Plastici
din România),
la Pavilionul
României,
Bienala
de la Veneția,
1958*

*Ligia Macovei și Farah Diba Pahlavi,
soția ultimului șah al Iranului,
Mohammad Reza Pahlavi,
la vernisajul expoziției artistei, Teheran, 1964*

*Cu prilejul vizitei în România a președintelui
Republicii Socialiste Federative Iugoslavia,
Iosip Broz Tito, la Opera Română, București, 1966
(Pompiliu Macovei este în spatele Jovankăi Broz)*

*Vizita în România
a șahului Iranului,
Mohammad Reza
Pahlavi, 1966
(Pompiliu Macovei,
primul din stânga)*

*Vizita președintelui
Consiliului de Stat
al României,
Chivu Stoica,
în Iran, 1967
(Pompiliu Macovei
este în spatele
lui Chivu Stoica)*

*Ligia și Pompiliu
Macovei,
cu spatele,
strâng mâna
președintelui
american
Richard Nixon
și soției sale Patricia,
București, 1969*

Pompiliu Macovei prezent la expoziția de arheologie...

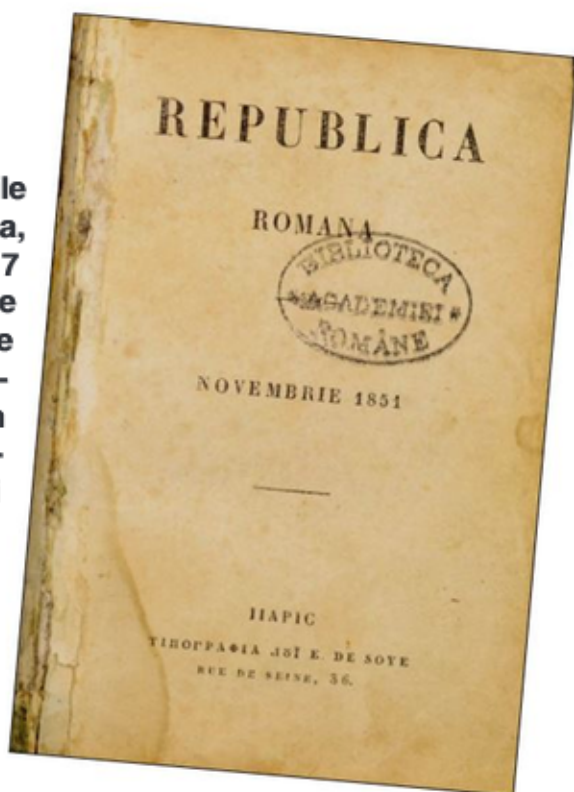
... „Trésors d'art ancien en Roumanie“, Petit Palais, Paris, 1970

Înceiem aici articolul a cărui prezentare am început-o în numărul anterior.

1830 – 1865 CARTEA TIPĂRITĂ LA BRUXELLES ȘI „BELGIA ORIENTULUI“

JACQUES HELLEMANS
(Université Libre de Bruxelles, Belgia)

Într-o perioadă în care monarhiile absolute încă dominau în Europa, textul constituțional belgian din 7 februarie 1831 a marcat progrese atât în ceea ce privește drepturile și libertățile, cât și în ceea ce privește crearea subtilă a unui sistem monarhic legat de principiul suveranității naționale. Emigranții europeni s-au adunat rapid pentru a găsi azil în noua democrație și acest entuziasm a favorizat, fără îndoială, noi aspirații. Constituția din 1831 devine un exemplu pentru burghezia liberală. Astfel, în secolul al XIX-lea, Legea fundamentală belgiană a servit drept model pentru mai multe state, precum Grecia (1843), Danemarca (1849), dar și România (1866) și mai târziu Bulgaria (1879). Este de la sine înțeles că varianta românească nu este o simplă copie a Constituției Belgiei, ci rezultatul unui lung proces de maturizare, care a debutat la începutul secolului. Într-adevăr, istoria parlamentară a României începe în anul 1831, când în Țara Românească a fost adoptat un act constituțional numit Regulament Organic, aplicat și în Moldova un an mai târziu. Aceste texte fundamentale pun bazele parlamentarismului în Principatele Române.

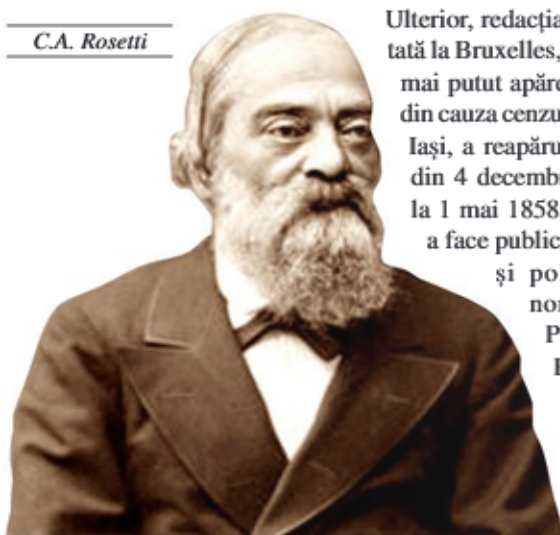
Republica Română, ediția din 1851, Paris

În momentul în care Belgia a devenit stat independent, Țările Române au început să intre tot mai mult în atenția Europei, să-și schimbe parțial mentalitatea și să se adapteze la transformările impuse de noile vremuri. Până în 1848, elementele mai moderate care doreau reforme mai liberale, dar într-o formă monarhică, au fost atrase de Belgia. Ideile dobândite despre Belgia, în raport cu revendicările politice și sociale, au contribuit cu siguranță la formarea idealurilor generației de la 1848. În revendicările formulate în Moldova, în martie 1848, și în programul întocmit în iunie același an în Țara Românească există puncte care scot la iveală urme profunde ale influenței belgiene.

Mihail Kogălniceanu (1817 – 1891) a exprimat aspirațiile partidului național în Manifestul pe care l-a publicat în august 1848: o Românie unită, guvernată de un monarh responsabil, cu o Constituție liberală, democratică, sub controlul unui Parlament, ai cărui membri să fie aleși liber de adunarea cetățenilor plătitori de impozite, toți egali în drepturi și îndatoriri, și un prinț (domn) ales din toate clasele societății.

După eșecul revoluțiilor din Moldova, Transilvania și Țara Românească, un număr bun de revoluționari români au venit să se stabilească în Franța. În urma loviturii de stat a lui Napoleon al III-lea din 1851, unii dintre exilații români s-au îndreptat spre Belgia, un ținut al libertății, mai propice ideilor lor, care erau prea avansate pentru noul regim al Franței. Imediat după înființarea celui de Al Doilea Imperiu în Franța, emigranții

C.A. Rosetti

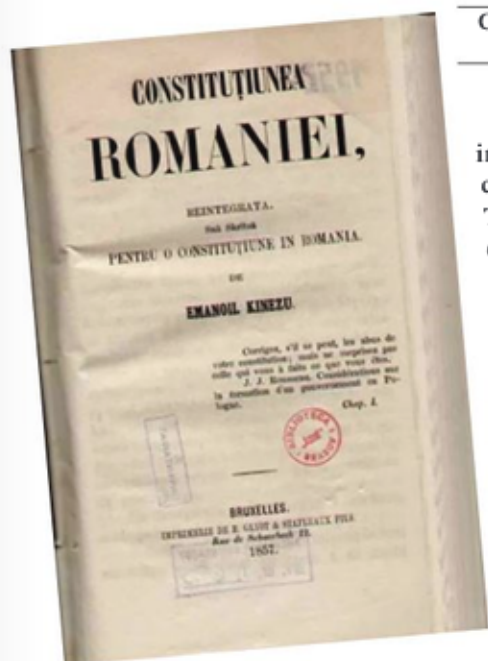
revoluționari români și-au găsit azil la Bruxelles și au creat un centru de propagandă pentru cauza românească, „Republica română”. Personalități marcante dintre revoluționarii români, precum Constantin Alexandru Rosetti (1816 – 1885), Cezar Bolliac (1813 – 1881) și mulți alții, au locuit la Bruxelles în timpul emigrației lor. Acolo au publicat în special revistele *La République roumaine* și *L'Étoile du Danube*. *Republica Română*, care apăruse inițial la Paris în 1851, a fost urmată, în 1853, de un al doilea număr la Bruxelles. *L'Étoile du Danube*, ediția franceză a publicației *Steaua Dunării*, a fost tipărită inițial la Iași, între 14 iulie și 20 septembrie 1856.

Ediția
de la New York
a Regulamentului
Organic

Ulterior, redacția sa a fost mutată la Bruxelles, deoarece nu a mai putut apărea în Moldova din cauza cenzurii. Interzisă la Iași, a reapărut la Bruxelles din 4 decembrie 1856 până la 1 mai 1858, cu scopul de a face publicitate națională și politică (autonomie și unirea Principatelor). Este facilitată difuzarea ei vestică. Inspirată și condusă de Mihail Kogălniceanu, această publi-

cație liberală a fost scrisă de Nicolae Ionescu (1820 – 1905), care s-a arătat a fi unul dintre cei mai înflăcărați promotori ai unirii Moldovei și Țării Românești. Acest ziar *in-folio* de patru pagini (46 cm), era publicat în fiecare joi, la tiparele Guyot și Stapleaux fils, situate în Rue de Schaerbeek 12, din Bruxelles. Un singur număr a supraviețuit la Biblioteca Regală a Belgiei,

Constituția României,
1857

incitat la dezbatere constituțională prin Tratatul de la Paris din 30 martie 1856. A fost, se pare, tipărită în 1857, la Bruxelles, de către Guyot & Stapleaux fils. Lucrarea este prezentată ca un mic volum *in-octavo*, de 124 de pagini, a cărui copie am găsit-o la Biblioteca Județeană Brașov. Un alt exemplar se

afă într-o colecție privată din București și poartă pe prima pagină o dedicație autografă a autorului către Vasile Maniu: „Omăgiu D. B. Maniu de autor, Em Chinezu“.

Fiu al unui magistrat înstărit din Craiova, Emanoil Chinezu s-a născut în 1817. A studiat Istoria și Dreptul la București și Paris. Întors de la Paris în 1848, s-a pus în slujba guvernului

revoluționar. A plecat apoi în exil, în Franța și Italia. Întors în țară, în aprilie 1857, la Craiova, a scris un manifest împreună cu Petre Opran (1815 – 1885), *Nemulțumirile românilor*, în care, deși afirmă primatul principiului egalității în fața legii, stabilește drept obiectivul politic al modernizării României reconcilierea muncii cu proprietatea în mediul rural. Doi ani mai târziu, în august 1859, deși deputat, a fost arestat de guvernul moderat ca membru al unui grup radical, din care făceau parte și Constantin Alexandru Rosetti și Nicolae T. Orășanu (1833 – 1890), pentru că a lucrat pentru „realizarea visului absurd al unei republici sociale și egalitare“. Emanoil Chinezu a fost avocat la Craiova din 1864 până la moartea sa, în 1878. De mai multe ori deputat, a fost și pentru scurt timp primar al orașului său și președinte al consiliului județean Dolj.

Daniel Barbu și Cosmin Lucian Gherghel au prezentat personajul, respectiv opera. Din partea noastră, avem câteva îndoeli cu privire la lo-

cul tipăririi menționat pe pagina de titlu. Este acesta Bruxelles? Nu am găsit în Belgia lucrarea care, de altfel, nu este menționată în *Journal de l'impressionerie et de la livre libraire en Belgique*. Cele de mai sus nu sunt neapărat prohibitive în sine. Ceea ce urmează este mai convingător. Adresa bibliografică este redactată după cum urmează: „Imprimerie de Glyot Stafluaux et Fils rue de Schaerbeck“ (copertă) și „Imprimerie de

în Fondul Mertens. Numărul 3 din 18 decembrie 1856, semnat D[umitru] B[rătianu] (1818 – 1892), prezintă săptămâna politică, corespondența regulată din Principate, în principal din Moldova, actele oficiale, presa europeană privind Principatele și Circulara otomană privind reunirea Principatelor Danubiene. O publicație similară cu *Steaua Dunării* reappare la Iași, din 1859.

Să ne ocupăm în continuare de această celebră Constituție românească – *Constituția României reînegrată sau schiță pentru o constituție în România* (Bruxelles, 1857) –, al cărei text este semnat Emanoil Kinezu, scris de obicei Chinezu și uneori Quinezu. Respectiva lucrare reprezintă un proiect de lege fundamentală destinată unui public român

Steaua Dunării,
varianta apărută la Iași, 1859

Alexandru Ioan Cuza,
fotografie
realizată de Carol Popp de Szathmari

E. Glyot & Stafluaux Fils, rue de Schaerbeek 12" (pagina de titlu), aceasta în locul denumirii curente, și anume „Imprimerie de E. Guyot, succ. de Stapleaux“. Într-adevăr, Eugène Guyot a preluat casa Stapleaux în 1856, ea însăși formată prin fuziunea într-o asociație a companiilor de tipografie Baleroy, Wodon, Meline Cans&Cie, Wahlen&Cie, De Mat și Tallois, toate izvorâte din epoca contrafacerilor. După cum am văzut anterior, Eugène Guyot tipărea ziarul *L'Étoile du Danube* din decembrie 1856 și, în 1857, monografia intitulată *Protestare împotriva listelor electorale pentru divanul ad-hoc adresată de patrioții moldoveni Membrii Comisiei Internaționale care se află la București* [sic!]. Ne putem foarte bine imagina că, din motive de cenzură, acest proiect de Constituție a fost tipărit sub o adresă falsă. Această ipoteză poate părea probabil dată fiind

tipărirea de către Eugène Guyot a altor scrieri ale exilaților moldoveni... fără nicio eroare tipografică la titulatura sa.

Dorința de a cunoaște instituțiile belgiene a crescut după Tratatul de la Paris din martie 1856. Să ne amintim traducerea, în 1857, a Constituției Belgiei, a legii electorale și a legii de organizare judiciară la Iași în Moldova de către Teodor Veisa (1831 – 1880). În aplicarea Tratatului, care își propunea să aducă relații mai armonioase între marile puteri în sud-estul Europei după Războiul Crimeii, românii din Țara Românească și Moldova, provincii aflate

sub suzeranitate otomană, sunt invitați să-și reorganizeze regimul politic. Propunerile lor au fost parțial ratificate și dezvoltate în mare măsură de Convenția încheiată la Paris în august 1858 de Franța, Marea Britanie, Rusia, Imperiul Otoman, Austria, Prusia și Regatul Sardiniei. Marile puteri se întâlnesc la Paris și stabilesc noul statut al Principatelor. Ele formează acum „Principatele Unite ale Țării Românești și Moldovei“, fiecare cu un prinț indigen, un guvern și o

adunare aleasă; Poarta rămâne suzerană și trebuie să aprobe alegerea prințului.

Loja „Steaua Dunării“, activă la Galați, Iași și București, ar fi contribuit la crearea actualului stat român. Masonii români, sfătuiți de frații lor francezi delegați să supravegheze alegerile, s-au prefăcut că acceptă oferta celor șapte puteri, iar adunările celor două principate au procedat la alegerea prințului domnitor. La 5 ianuarie 1859 a avut loc alegerea în Moldova. La vremea aceea, venerabilul Lojii „Steaua Dunării“ era colonelul Alexandru Ioan Cuza, necunoscut altor boieri nemasonici și maselor populare, și al cărui nume nu-l vedem să apară în nicio acțiune politică sau națională înainte de alegerea sa. Totuși, boierii adunați l-au ales în unanimitate pe acest ofițer drept domn al Moldovei. Pentru ca unirea să aibă loc în

Belgia Orientului,
publicație săptămânală

persoana domnitorului, s-a dat cuvântul de poruncă în Țara Românească și, la 24 ianuarie 1859, la București, l-au ales și boierii munteni ca domnitor. Cele două principate, astfel unite sub același sceptru, au luat numele de România, încă vasală a Imperiului Otoman. Aceste alegeri ridică strigăte de indignare în Austria și Rusia. În acest moment, Franța a jucat rolul principal în politica internațională, iar guvernul lui Napoleon al III-lea a recunoscut valabilitatea acestor alegeri. Guvernul britanic face la fel. Guvernul otoman, nedorind să-și nemulțumească aliații și pe baza unor cadouri destul de mari oferite tuturor liderilor otomani, a acceptat la rândul său. Urmează Prusia. Austria și Rusia trebuie să se resemneze. Astfel, unirea celor două principate românești a devenit un fapt împlinit și recunoscut oficial.

Colonelul Alexandru Ioan Cuza (1820 – 1873) a devenit principe *de facto* al celor două Principate. În septembrie 1859, puterile garante ale Principatelor au recunoscut dubla alegere pe toată durata vieții lui Cuza. Unirea a fost declarată oficial trei ani mai târziu, la 5 februarie 1862, iar noua țară a primit numele de România, având drept capitală Bucureștiul.

Cuza a fost detronat la 22 februarie 1866. Filip al Belgiei (1837 – 1905), conte de Flandra, a fost abordat pentru prima dată pentru a deveni primul suveran străin al României. Abia după

Dumitru Brătianu

refuzul său, la instrucțiunile lui Napoleon al III-lea, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (1839 – 1914) a fost proclamat rege al noii României, la 26 martie 1866.

În 1866, expresia „Belgia Orientului” era binecunoscută. Chiar dacă nu este întotdeauna folosită ca atare în mod explicit, are un sens larg acceptat. Sensul politic al expresiei datează de la mijlocul secolului al XIX-lea, când partizanii români și occidentali ai unirii Moldovei și Țării Românești au susținut ideea creării unui stat constituțional după modelul belgian, în care monarhul să aparțină unei familii domnitoare europene, cu statut de neutralitate în relațiile internaționale și care ar fi pusă sub garanția colectivă a marilor puteri europene. Ideea a declanșat o serie întreagă de inițiative diplomatice constante în marile orașe ale Europei, în

special la Congresul de la Berlin, din 1878. Această „Belgie a Răsăritului” pare să fi fost imaginată în 1855 de Dumitru Brătianu, răspândită în 1857 într-un articol din *Journal des Débats*, reprodus și comentat în *Le Constitutionnel*, *L'Indépendant Belge*, *Le Messenger du Midi* și multe alte ziare ale vremii.

Mai întâlnim, din 1849, formula „Belgia Dunării”, izvorâtă din condeiul diplomatului francez Pierre-Eugène Poujade (1815 – 1885), consul francez la București între 1849 și 1854. La ea se referă în memoriile sale. În 1855, Élias-Georges-Soulange-Oliva Regnault

(1801 – 1868) a menționat o „Belgie de Est” în *Istoria politică și socială a Principatelor Dunării*.

În articolul principal al primului număr al revistei *L'Étoile du Danube*, tipărită la Bruxelles la 4 decembrie 1856, se scrie despre Belgia că „românilor de la Dunăre le place să o considere modelul viitoarei lor organizări” și că este „azilul liberei discuții și al publicisticii libere”. În același articol, se spune că Principatele sunt „Belgia de Est”. Fără a uita însă conotația masonică a perifrizei, stereotipul politic al „Belgiei Orientului” a culminat la momentul adoptării Constituției României din 1866 și a intrat în conștiința publică ca o imitație fidelă a Constituției Belgiei din 1831, considerată atunci cea mai liberală din Europa.

**Traducere de
Dorin MATEI**

După Al Doilea Război Mondial, S.U.A. au oferit Europei Occidentale umbrela protectoare și sprijinul material pentru a rezista avansării Moscovei spre Atlantic. După prăbușirea comunismului, Europa occidentală a avut impresia că se poate descurca și fără sprijinul Americii. Schimbarea la față a Moscovei, după 2014, a arătat că S.U.A. și Europa democratică nu pot rezista decât împreună.

DE LA IZOLATIONISM LA IMPLICARE

ȘTEFAN CIOCHINARU

Al Doilea Război Mondial și apariția Cortinei de Fier au impus S.U.A. să preia rolul de „lider al Lumii Libere” și de supra-putere politică și militară. Pe plan economic, America și-a asumat responsabilitatea reconstrucției europene prin Planul Marshall, inițiat în 1948, care a stat la baza reapariției Europei ca putere economică globală. Atunci, ca și acum, puterea economică a S.U.A. a fost și rămâne dublată de capacitatea sa militară de a-și proiecta forța oriunde în lume. Astfel, Orientul Mijlociu, Sud-Estul Asiei, America Latină sunt declarate zone de interes strategic pentru Statele Unite.

Sistemul economic american poate fi definit mai simplu prin caracterul său descentralizat, capitalist și ultra-liberal, bazat pe proprietatea privată și libera inițiativă. Intervenția autorităților federale în economie se manifestă prin strategii de politică bugetară și monetară, iar bugetul federal are o componentă ce vizează investițiile în infrastructură și cercetare științifică. Legislația economică permite implicarea guvernului în controlul practicilor de afaceri, guvernul federal având și rolul de supervisor al creșterii economice. Fără îndoială că un rol special în economia americană îl joacă companiile multinaționale. Firme precum Boeing, General Motors, Space X, Tesla, Ford, Chevron, Oracle, Coca Cola, Colgate, Microsoft,

IBM, General Electric, Intel, Exxon, Wal-Mart, McDonald's, Lockheed Martin, General Dynamics, Northrop Grumman, Raytheon Technologies, United Launch Alliance, Virgin Orbit, Blue Origin și multe altele reprezintă imaginea S.U.A. în întreaga lume.

O SUPERPUTERE GREU DE EGALAT

Nu e întâmplător că, în topul corporațiilor transnaționale, primele cinci sunt din S.U.A. Activitatea acestora se concentrează asupra ramurilor cu reale perspective de dezvoltare și de obținere a profitului. De altfel, companiile transnaționale sunt vârful de lance al ofensivei americane în contextul globalizării economice. Exprimat în

procente, firmele americane reprezentau la începutul anilor 2000 peste 71% din valoarea primelor 50 de societăți transnaționale din lume. Prin investițiile directe în străinătate, marile companii americane își asigură nu doar profiturile comerciale, cât mai ales posibilitatea de a avea acces la resursele naturale necesare dezvoltării.

Astfel, companiile americane sunt prezente pe piețele de înalt nivel în ceea ce privește consumul, dar și în regiunile producătoare de materii prime. Totodată, companiile americane transferă în exterior modelul american de planificare și de management a activității economice și, în egală măsură, și noile tehnologii de mare randament și productivitate. Globalizarea economiei a dus la dezvoltarea companiilor transnaționale americane, dar, în egală măsură, la dezvoltarea fără precedent a ceea ce azi numim „puteri emergente”, state din lumea a treia care au fost principalele beneficiare ale globalizării și transferului de cunoștințe și tehnologie. În acest context, firmele americane sunt o puternică forță în economia mondială și un adevărat liant al economiei americane, care se regăsește și dincolo de frontierele naționale.

Secretul succesului american este legat de sumele uriașe investite în cercetare și dezvoltare, atât de companiile private, cât și de autoritățile federale. Un alt factor al succesului îl reprezintă gradul de pregătire și numărul personalului de cercetare. Este un adevăr, deranjant

Hală a uzinei Boeing din Seattle

pentru unii, dar imposibil de contestat, că revoluția tehnico-științifică a pornit din Statele Unite. Cei mai mulți deținători ai premiului Nobel în știință au fost și sunt cetățeni americani. Nivelul înalt al tehnologiei utilizate în industria americană determină repartizarea forței de muncă în domeniul serviciilor într-un procent uriaș (73,2%), prin comparație cu 24,1% în industrie și 2,7% în agricultură. Nivelul înalt al productivității asigurat în economia americană permite Statelor Unite să atragă uriașe fluxuri de capital, dar și să exporte resurse financiare americane peste tot în lume, mai ales în Europa. Regretatul Jean-Jacques Servan Schreiber aprecia că „o nouă putere in-

dustrială mondială ar putea fi foarte bine nu Europa, ci industria americană din Europa”. Este de altfel și așteptarea proiectanților Noii Europe, unde sosirea marelui capital american, odată cu extinderea umbrelei militare NATO, este privită ca un nou și foarte oportun Plan Marshall.

După criza mondială din 2008 – 2013 și după pandemia din perioada 2019 – 2021, economia americană se află din nou în expansiune, impulsivă de aducerea înapoi a industriilor și capitalurilor din China, la cererea imperativă a președintelui Trump, și de politicile economice protecționiste ale președintelui Biden. Creșterea economică este susținută de tehnologia de vârf, de o cercetare fundamentală și aplicată performantă, de capacitatea de a crea locuri de muncă și de un nivel scăzut al șomajului. S.U.A. promovează un nou concept economic legat de productivitatea globală a factorilor de producție, concept ce pune accent pe eficacitatea cu care economia americană

Warren Christopher

îmbină munca angajaților cu investițiile în cercetare și noile tehnologii. Încă o dată trebuie arătat că, chiar dacă S.U.A. rămân în centrul sistemului internațional ca mare putere economică și militară, este o realitate că globalizarea economică permite multor altor state ale lumii, în primul rând celor din grupul BRICS, să se afirme și să concureze S.U.A., rolul acestora de singură superputere fiind tot mai mult contestat.

În sfârșit, dar nu în ultimul rând, Statele Unite ale Americii au în continuare cea mai dezvoltată agricultură din lume. În pas cu timpurile și știința cea mai avansată, agenția americană de reglementare a produselor alimentare (FDA) a aprobat comercializarea produselor obținute din bovine, ovine și porcine clonate, considerând că ele nu prezintă riscuri pentru consum. Statele Unite au cea mai mare suprafață cultivată cu porumb, de peste 30 de milioane hectare, iar producția medie este de aproape 10 t/ha. Producția de porumb a fost de cca 400 milioane de tone anual. Sunt doar câteva indicii ale uriașei forțe industriale, agricole, comerciale și științifice de care dispune America, ceea ce face din această țară, cu un PIB de aproximativ 25 de trilioane de dolari anual (cam 75.000 pe cap de locuitor), o superputere mondială greu de egalat, cel puțin deocamdată.

Președintele George Bush (tatăl)
și cancelarul vest-german Helmut Kohl, cu soțiile

AMERICA ȘI EUROPA, ÎMPREUNĂ

Este un loc comun faptul că, în ultimii 50 – 70 de ani, progresul spre liberalizarea comerțului mondial a depins foarte mult de acordul dintre Statele Unite și Uniunea Europeană. Acest acord a fost și rămâne unul dintre motoarele de dezvoltare a lumii. Problema apărută în ultimii ani constă în faptul că forma actuală a cooperării economice transatlantice – cunoscută ca Parteneriatul Economic Transatlantic – este atât de limitată, încât există riscul ca

„motorul” dezvoltării să se oprească. Firesc, reacția a apărut și s-au schițat o serie de planuri de acțiune, de multă vreme în negociere între Washington și Bruxelles. O mai puternică cooperare transatlantică ar fi, în același timp, un impuls salutar pentru comerțul mondial și, astfel, ar trebui să fie privită ca o oportunitate de a da o nouă

combustie modelului tradițional de dezvoltare. Parteneriatul Economic Transatlantic își are rădăcinile la Summit-ul SUA – UE, din 1995, de la Madrid, unde președinții Bill Clinton și Jacques Santer au anunțat o nouă agendă transatlantică. Punctul central al acesteia viza reducerea sau eliminarea barierelor care împiedică fluxul bunurilor, serviciilor și capitalului. Era epoca proiectelor entuziaste și fără limite. De fapt, cei doi lideri enunțau ceea ce secretarul de Stat american de atunci, Warren Christopher, marcaseră șase luni mai devreme: o viziune comună, un scop comun și o agendă transatlantică comună.

Încă de la începutul verii anului 1995, Warren Christopher prezentase opiniei publice una dintre cele mai ambițioase inițiative de politică externă americană: crearea unei zone comerciale și economice transatlantice libere, formată din țările membre ale Asociației Nord-Americane pentru Comerț Liber (NAFTA) și Uniunea Europeană. Materializarea acestui

„Make America Great Again”
nu se poate fără Europa

Richard
Holbrooke
(stânga)

proiect, aflat încă pe planșetele arhitecților Lumii Libere, ar duce la apariția unei noi comunități, de dimensiuni nemăitâlnite în istoria umanității, care ar număra aproape un miliard de oameni și ar controla mai mult de jumătate din avuția lumii.

Inițiativa americană nu a surprins foarte mult înaltele medii politice și academice. Pe timpul mandatului său, numai președintele în exercițiu la acel moment, William „Bill” Clinton, fără a mai pune la socoteală alte înalte oficialități ale S.U.A., s-a aflat în Europa de mai multe ori și pentru mai mult timp decât în oricare altă parte a Lumii. Același lucru se întâmplase și în cazul predecesorului său, George Bush, și s-a întâmplat și în cazul succesorului său la președinția S.U.A., George William Bush sau al președintelui Barack Obama. Doar președintele Trump, concentrat pe conflictul cu China și pe politica sa „Make America Great Again” (MAGA) și, de asemenea, președintele Biden, în special din cauza vârstei înaintate, fără a mai aminti efectele pandemiei în cazul ambilor lideri, vor face unele excepții de la această obligatorie prezență în Europa. De

altfel, după cum arăta Richard Holbrooke, figură proeminentă a *establishment*-ului american, această alocare a timpului și atenției Washingtonului evidențiază un fapt limpede, dar încă puțin înțeles în toată semnificația sa: S.U.A. au devenit, sunt deja o putere europeană într-un sens care depășește cu mult afirmarea tradițională a „angajamentului” lor față de Europa.

Evenimentele din Ucraina, de la începutul anului 2014, au demonstrat limpede că, în secolul XXI, Europa va avea în continuare nevoie de implicarea activă a Americii, care a fost o componentă obligatorie a echilibrului continental timp de peste o jumătate de secol. Pe de altă parte, o Europă instabilă amenință și interesele fundamentale de securitate națională ale Statelor Unite, inclusiv statutul său de mare putere mondială. Ceea ce devine însă din ce în ce mai evident atât la Washington, cât și la Bruxelles, este că, fără acest parteneriat euroatlantic, nici una dintre părți nu ar face față, în noul mileniu, sfidării „continentului galben”, dar și provocărilor geopolitice din Asia Centrală,

Africa sau Orientul Mijlociu ori contestărilor tot mai incise ale grupării BRICS.

RECONSTRUIREA EUROPEI

Este deja un loc comun faptul că, mai ales pe tărâmul politicii, dorința poate fi necesară, dar nu e niciodată suficientă. După 1989, între S.U.A. și aliații săi vest-europeni au apărut numeroase controverse. Și grave au fost nu atât cele economice, cât mai ales cele de natură politică. În mod tradițional, Franța, dar și Germania, care a pus încă din 1990 bazele unui nou parteneriat cu Moscova, au dezvoltat, după terminarea Războiului Rece, evoluții adesea divergente față de S.U.A. Un exemplu în acest sens este Acordul convenit între H. Kohl și M. Gorbaciov, în 1990, la Geneva, și care a fost dezvăluit pentru prima dată de publicația britanică *Intelligence Digest*, în 1993. În esență, Acordul împărțea din nou Europa Centrală și de Est în sfere de influență ale celor două mari puteri continentale. După 1990, H. Kohl și B. Elțin au confirmat înțelegerea din 1990. De altfel, nici succesorii lor nu au adus vreo modificare înțelegerii, specialiștii evocând în acest caz un veritabil parteneriat strategic între Rusia și Germania, care, în treacăt fie spus, a durat până la invadarea Ucrainei de Rusia, în 2022. Unii au dubii și astăzi cu privire la încetarea înțelegerii subterane ruso-germane.

Chiar și în cazul celorlalți vest-europeni, dacă cooperarea științifică, economică și financiară cu S.U.A. rămâne o necesitate indiscutabilă, în schimb prezența militară americană a

Cancelarul Helmut Kohl cu Gorbaciov...

fost tot mai contestată în primele două decenii ale secolului XXI. Iată de ce, pentru Washington prioritatea cea mai mare a fost ca, după Războiul Rece, Statele Unite să fie cele ce conduc eforturile de creare a unei noi arhitecturi de securitate care să includă și, astfel, să stabilizeze întreaga Europă: Occidentul, democrațiile emergente din Europa Centrală și, cel mai problematic, Rusia și fostele republici sovietice.

Pentru Washington a fost limpede, imediat după prăbușirea comunismului, că orice proiect privind noua arhitectură a securității Europei trebuia să se concentreze în primul rând asupra Europei Centrale și de Est, deoarece această zonă, în

lipsa democrației, stabilității și prosperității economice, ar fi putut rămâne vulnerabilă în fața acelorași probleme care au generat în ultimul secol două războaie mondiale. Iar în ceea ce privește Germania și Rusia, cele două puteri care încadrează Europa Centrală și de Est, istoria a demonstrat convingător că insecuritatea acestei regiuni a fost unul din factorii determinanți ai comportamentului lor agresiv. Un argument în plus pentru rapida integrare a acestei zone, proces la care contribuția S.U.A. a fost majoră, a constat în faptul că, pentru prima dată în istoria lor, țările din această regiune s-au putut bucura, simultan, de stabilitate și independență pe baza unei opțiuni aflate

la temelia întregului edificiu euroatlantic: adoptarea valorilor democrației și economiei de piață. După cum remarca omul politic român Ioan Mircea Pașcu, atracția emoțională, dar și practică, exercitată de Occident a fost cea mai puternică forță unificatoare pe care a cunoscut-o Europa.

În concepția americană, pilonul central al noii arhitecturi de securitate l-a reprezentat NATO. Iată de ce extinderea organizației a fost înțeleasă ca o consecință logică a dispariției Cortinei de Fier și a nevoii de integrare europeană și euroatlantică pe baza respectării acelorași valori democratice. Și, totuși, după cum au remarcat experții, întregul prim mandat al președintelui Clinton a fost irosit, Administrația sa ezitând îndelung asupra primilor pași ai extinderii Alianței Nord-Atlantice. Două noi structuri – Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică și Parteneriatul pentru Pace – au fost special create, la inițiativa S.U.A., pentru a veni în întâmpinarea țărilor ne-membre ale NATO, dar și pentru a menaja susceptibilitățile Rusiei. De altfel, ezitanta Administrație Clinton a pierdut tempo-uri importante (așa cum o va face mai târziu o altă Administrație democratică, cea a lui Barack Obama) și a lăsat să se înțeleagă în mod cât se poate de clar că nu toate țările participante la activitățile acestor noi structuri vor intra în NATO. Partea bună a fost că, în cele din urmă, cooperarea lor a permis asimilarea unor comportamente deziderabile pentru gestionarea bunelor vecinătăți.

(Va urma)

... și Boris Elțin

PHILIBERT BESSON NEBUN SAU VIZIONAR?

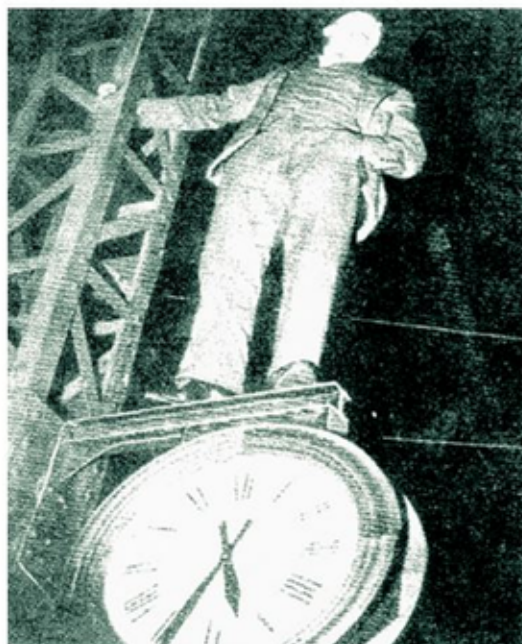
ANA DARIE

„Timp de aproape doi ani, un original a ținut afișul tuturor ziarelor franceze, cu isprăvile lui de roman-foleton. Philibert Besson, deputat fără glorie, a ajuns în câteva săptămâni unul din cele mai importante personaje ale Franței, după Maurice Chevalier și Josephine Baker,... pentru că a ultragiât un jandarm“ – scria Realitatea ilustrată, în 1936.

Philibert Hippolyte Marcelin Besson, pe întregul său nume, s-a născut la 6 iunie 1898, într-o mică localitate din departamentul Haute-Loire. Chiar înainte de a veni pe lume, și-a pierdut tatăl, ucis de un cal nărvaș. Rămasă văduvă, mama și-a canalizat întreaga atenție și dragoste către unicul fiu. După cum își amintea unul dintre profesori, copilul era cel mai strălucit din clasă, dar și mai mereu pus pe șotii și pe farse.

În tulburii ani ai Primului Război Mondial tânărul Besson a decis că țara avea nevoie de el. În primăvara lui 1917, s-a înrolat într-un regiment de artilerie. La scurt timp a fost rănit și luat prizonier. Situația care i-ar fi dezechilibrat pe mulți i-a dat însă lui Philibert ocazia de a ieși în față. A clocit un plan curajos și a reușit să evadeze. Fapta i-a adus una dintre cele mai importante decorații – „Crucea de Război“.

Cu mintea sa ascuțită și ambiția care îl caracterizau, a absolvit cursurile a două facultăți, de inginerie electrică, respectiv mecanică, la universitățile din Paris și Grenoble. Diplomele i-au deschis drumul spre marina comercială,

„Tribună electorală“ pentru Besson

fiind angajat rapid mecanic-șef pe unul dintre pacheboturile ce făceau legătura Europei cu Statele Unite ale Americii.

Era atras de una dintre verișoare. I-a cerut mâna, dar familia s-a opus cu vehemență. Distrus, a căzut într-o depresie profundă. A ajuns chiar să îi amenințe pe părinții fetei cu moartea. Pentru a nu cădea pe mâna poliției, și-a dat acordul să fie internat într-un azil psihiatric, unde a petrecut trei luni, până a reușit să evadeze. Experiența i-a amărât spiritul, gonindu-i zâmbetul de pe buze, și l-a făcut să ia, din nou, calea străinătății. A plecat spre America, unde a încercat mai multe meserii, și apoi s-a reîntors, pentru a pune bazele unei afaceri de comerț cu vin.

Dar personalitatea sa complicată nu i-a permis să rămână doar un cetățean obișnuit. Pritocea mai mereu câte o idee stranie, încercând, prin invențiile sale, să devanseze momentul. Începând cu anul 1928, pe teritoriul unei comune unde era

primar unul dintre prieteni, Joseph Archer, a pus în circulație monete și bancnote, pe care le-a denumit „europene“, „monete universale, ale păcii“. În fond, planul putea fi înțeles precum un troc: în loc să se măsoare prețul unei mărfi în unități monetare, el se fixa, independent de cerere și ofertă, pe baza cantităților reale de mărfuri. Conform calculelor lui Besson, o „Europă“ valora „2 kg grâu, 200 gr carne, 30 centigrame aur, 100 gr cupru, 2 kg oțel, 50 centilitri de vin (de 10°), 200 gr bumbac, 10 kwh, 30 minute muncă“.

Alergia aproape viscerală față de orice formă de autoritate și de lege – după cum o definea unul dintre biografi, Bruno Fuligni – l-a împins spre politică.

Era un foarte bun vorbitor, reușind să își convingă ascultătorii și să îi facă să îl urmeze, oriunde și în orice condiții. Vorbea la perfecție engleza, italiana, spaniola, portugheza, stăpânind, totodată, și dialectul occitan, pe care a început să-l folosească pe când își făcea propria campanie electorală pentru alegerile legislative din 1932. Mergea prin piețe, le căuta mai mereu pe cele mai aglomerate, lipsea peste tot afișe, chipul său de profesor de școală rurală – cu ochelari rotunzi și părul dezordonat – a devenit, în scurt timp, unul dintre cele mai cunoscute din departament. Oricine îi știa numele și reputația – căci orice făcea în acea campanie era cu totul ieșit din comun. Nu aparținea niciunui partid politic, mereu plin de vervă, se cocoșa pe stâlpi, pe garduri, sfidând orice autoritate polițienească, pentru a-și face auzit mesajul.

Și astfel a reușit să fie ales deputat, în turul doi de scrutin, obținând mai bine de jumătate

În campanie electorală

dintre voturi. Odată ajuns în Cameră, s-a transformat în „deputatul teribil“. Una dintre cele mai vechi cutume de etichetă le interzicea proaspăt aleșilor să aibă orice intervenție în primul an de mandat. Însă Philibert nu era omul care să respecte vreo convenție, așa că nu s-a împiedicat nici de asta. A declarat că va fi primul care va contesta autoritatea Guvernului – după cum le-a promis alegătorilor – și a și făcut-o, la 7 iunie 1932, într-un discurs care a intrat în istorie

prin calitatea și vehemența sa. Besson a considerat că, dacă lumea traversa o criză universală, atunci și soluția de a ieși din ea trebuia să fie universal aplicabilă. A arătat apoi cu degetul către trusturile de electricitate, care produceau ieftin, pentru a vinde extrem de scump.

I s-a părut că președintele Adunării, Fernand Bouisson, are un cui împotriva sa. Așa că i-a răspuns cu aceeași monedă: depășea constant timpul alocat, se dovedea insensibil la orice chemare la ordine, era nevoie, de cele mai multe ori, să fie scos cu forța de la tribună. Nici măcar suspendările de a participa la ședințe nu l-au cumințit; dacă nu mai putea vorbi înăuntru, o făcea, cu și mai mare aplomb, afară, în fața presei și a adeptilor.

*Deghizat în femeie,
pe străzile Parisului*

In urmă cu doi ani, Philibert Besson, deputat cunoscut pentru intervențiunile sale zgomotoase din Parlament, a avut un incident cu un jandarm. Venind cu motocicleta lui, în viteză prea mare, pe șosea, a fost oprit de un jandarm, care i-a trântit un proces de contravenție. Dar Philibert Besson, tare pe situația lui de ales al națiunii, nu acceptă să fie amendat de un simplu jandarm. S-a ivit scandal și, conform moravurilor parlamentare, incidentul s-a soldat cu două palme zdrene aplicate jandarmului, aiurit de argumentul acesta neașteptat.

Philibert Besson uitase de acest incident, jandarmul însă nu. Deputatul a fost judecat în lipsă și i-a rămas definitivă o condamnare. S-a cerut ridicarea imunității sale parlamentare, ceea ce s-a aprobat și, într-o bună zi, Philibert Besson s-a pomenit arestat.

Doi jandarmi au pus mâna pe el și, cu alai mare, l-au condus la închisoare. Pe drum însă Philibert Besson a reușit să evadeze.

S-a înapoiat în goană acasă, a încălecat motocicleta buclucașă și a plecat în lume. [...]

În fiecare zi, în alt colț al Franței, se semna prezența lui. Dar pretutindeni nu era decât produsul imaginației populare. În acest timp, Philibert Besson se afla în inima Parisului. La restaurantul din Hale al amicului său, fostul deputat Sabatier, Besson găsisse o ascunzătoare sigură.

Deghizat ca femeie, el se plimba zilnic prin Paris, sub nasul sergenților, care-și scuipau în sân, la vederea acestei arătări de pe altă lume. [...]

S-au tipărit mici fetișuri cu chipul lui Philibert, pe care toate elegantele îl poartă în fereastra automobilului sau la decolteul rochiei de seară.

Philibert devenise o

celebritate, dar își pierduse scaunul de deputat.

Din ascunzătoarea lui a început atunci să împrăștie scrisori incendiare, împotriva politicii guvernului. Scrisorile acestea erau reproduse de toate gazetele și planul lui pentru Statele federale ale Europei a căpătat foarte mulți partizani.

În cele din urmă, scandalul Philibert Besson a atins culmea, când deputatul evadat a început să se plimbe pe străzile Parisului. Voia să fie arestat, însă agenții se făceau că nu-l văd, priveau în altă parte.

Philibert Besson a fost astfel văzut la Cameră, la premiere, la curse și în restaurantele unde lumea începea să-l aclame, de cum intra pe ușă.

În cele din urmă, exasperat că nu e arestat, a anunțat că va cere o audiență președintelui republicii. De teamă să nu-și pună planul în aplicare, a fost condus la închisoarea Santé, unde a stat trei zile. A venit un ordin de grațiere și Philibert Besson s-a văzut din nou liber, ca și cum nimic nu se întâmplase.

La ieșirea din închisoare, prietenii credincioși i-au făcut o frumoasă manifestație de simpatie. Apoi, la Sabatier, i s-a servit un banchet fastuos. S-au rostit discursuri și s-au făcut urări. Numai Philibert Besson era trist: marea lui aventură se isprăvise pentru totdeauna.

(Ilustrațiunea română, an VIII, nr. 3, 15 ianuarie 1936)

Celebra motocicletă

Georges Guibourg

După cum l-a definit cel mai bun prieten, Archer, „cu Philibert ați trimis un nebun și jumătate în Cameră“, însă, „citându-l pe Sf. Pavel, nebunii vor fi cei înțelepți și cei înțelepți vor fi nebunii“.

Nu numai colegii din politică sau alegătorii ajunseseră să îl cunoască, ci și toți prefecții din regiunea natală, pentru care devenise un real coșmar. Desele sale conflicte cu jandarmii, care, deseori, se transformau în lupte cu pumnii, ca și amenințările adresate avocaților deveniseră obișnuite.

Normal că în aceste condiții, deputatul Besson s-a ales cu o serie interminabilă de dușmani. S-a ridicat împotriva tuturor spoliatorilor țaranului simplu – în special, trusturile din industria electrică și căile ferate. Pentru a-i ajuta pe cei năpăstuiți, a ridicat, împreună cu același Archer, 150 de depozite unde aceștia își puteau cumpăra „pâinea Philibert Besson“, mai ieftină decât cea de pe piața curentă. La 3 martie 1935 a organizat un marș de amploare prin Saint-Étienne, unde, în fața a peste 20.000 de persoane (după calculele lui Besson, s-ar fi strâns peste 30.000), de la înălțimea unui orologiu din piață, și-a strigat pasul împotriva alianțelor tenebroase dintre partide și mafia financiară.

La scurt timp, a fost implicat într-un dosar de fraudă, care a condus la condamnarea pentru furt. Au apărut apoi și alte capete de acuzare – cinci mandate au fost emise împotriva lui, într-un moment în care scandalurile financiare și politice duceau, în cele mai multe cazuri, la concedieri. Astfel că Adunarea Națională a votat, la 7 martie 1935, cu o majoritate covârșitoare, ridicarea imunității parlamentare. În apărarea sa, Besson a pronunțat un lung discurs. Alocuțiunea a fost atât extrem de tehnică (criticând politica financiară de deflație), cât și patetică (făcând referire la mama pe patul de moarte, dar și la forțele oculte

care luptau împotriva lui) sau chiar incoerentă (descriind multiple tentative de asasinat, din care reușise, până atunci, să scape).

A fugit din Adunare, de frică să nu fie arestat, și s-a reîntors în propria circumscriptie, unde a luat drumul... haiduciei. A petrecut mai bine de un an ascuns de țărani ce îl considerau încă „deputatul lor“. Pentru a se deplasa de la o fermă la alta, se deghiza, adesea, fie în preot de țară, fie în femeie. Pentru a scăpa de poliției și jandarmii care îl vâneau, a traversat chiar și apele Loirei înghețate. Erau vremurile în care a așternut pe hârtie un pamflet virulent, intitulat „Popor, tu ești cel trădat!“

În tot acest timp, în țară s-au creat peste tot comitete de susținere (numai cel din St. Denis număra peste 700 de membri).

Pentru a pune pe jar autoritățile și a le induce în eroare, prezența îi era raportată peste tot, la St. Malo, Dijon sau Antibes, pe Coasta de Azur, dar și în Elveția ori Belgia.

Notorietatea îi crescuse peste așteptări. Era vânat de jurnaliști; studiourile Paramount au trimis o echipă în Franța pentru a turna un documentar, dar pelicula a fost interzisă. Artistul de varietate Georgius (Georges Guibourg), unul dintre cei mai apreciați interpreți din Paris, i-a dedicat un cântec, care a devenit rapid foarte popular, *La liceul Papillon* (1936).

Într-un final, s-a predat, iar președintele i-a acordat grațierea; puțin mai târziu, și Curtea din Riom l-a achitat, la rândul-i.

Mobilizat în 1939, pentru a participa la războiul pe care îl anunțase de ani de zile, a fost arestat după ce, în uniformă, într-o cafenea, a făcut câteva remarci defetiste: „Armatele noastre nu pot câștiga. Suntem aproape trădați!“ A fost trimis în închisoare la Riom, unde s-a stins din viață, la 17 martie 1941, de tuberculoză, maladie agravată și de privațiunea hranei (ajunsesse să cântărească doar 33 kg), și de bătăile aplicate de gardieni, care îl acuzau că ar fi plănuit o revoltă, și de colegii de celulă.

Murise un deputat nebun – cum îl considerau mulți dintre colegii din Cameră – sau, din contră, unul vizionar?! Nici astăzi, la peste opt decenii, nu există încă un răspuns ferm... ■

Încheiem povestea zeului războiului la daci, începută în numărul trecut.

ZEUL RĂZBOIULUI

CĂTĂLIN BORANGIC

Cine a fost acest zeu? Sursele ne spun doar că era prezent, poate prea prezent în mentalitatea dacilor, la fel cum aparent fusese și în cea a geților în secolele lor de glorie.

Nu știm nici numele acestui zeu, echivalat cu Ares în timpurile getice. Marte cel invocat de sursele greco-romane putea fi doar o interpretare a marțialei zeități barbare. Plecând însă de la câteva indicii indirecte, în principal de la echivalarea poetului Ausonius între Marte și Apollo, făcută desigur în propria ei cheie, lirică, poate nu este gratuită o orientare a discursului în direcția acestei divinități.

Să vedem totuși care ar putea fi indiciile relevante. Apollo, unul dintre marii zei ai mitologiilor Antichității, era identificat cu lumina solară, adesea cu astrul zilei însuși, motiv pentru care era gratulat cu epitetul de *Phoibos* (Luminosul). Pe baza unor vechi tradiții, potrivit cărora mama sa, Leto, ar fi fost o femeie-lup, era supranumit și Apollon Lykeios. Lupul era, de altfel, un animal consacrat acestui zeu. După alte surse, chiar mama sa, Leto, a fost transformată de Zeus în lupoaică, înfățișare sub care sălășluia în ținuturile nordice. Legăturile între lupi și misterioasa lume hiperboreeană sunt frecvente în mitologia antică, alimentate de caracterul războinic, prădător, al populațiilor din nord.

Atributele lui Apollo, uneori aparent contradictorii, au făcut din acesta un zeu prin excelență, o divinitate absolută și o figură mitologică extrem de complexă. Apollo însumează valori războinice,

*Apollo și sfârșitul lui Niobes.
Detaliu de pe o vază de lut ateniană cu figuri roșii,
aproximativ 475 – 425 î.H.,
aflată la Muzeul Luvru, Paris*

fiind un bun arcaș, orgolios și foarte răzbunător. Multiplele sale funcții se articulează în timp într-un sistem semi-religios, de natură orfică, ce promitea inițiaților săi nemurirea. Legăturile subtile și în același timp obscure cu aceste mistere se văd din asocierea zeului cu Pitagora și Orfeu, considerați fiii lui. Orfeu este chiar transformat, după moarte, de Apollo, într-o lebedă, pasăre asociată zeului. Toate aceste conexiuni duc inevitabil, într-un mod sau altul, către lumea tracică, o lume în care aceste păsări splendide aveau un loc special.

Privite din interiorul acestei lumi, legăturile cu charismatica divinitate se relevă la fel de puternic. Asociat cu lumina solară, Apollo simboliza regalitatea. Pe una dintre cămile din tezaurul de la Rogozen (Bulgaria) este incizat cu caractere grecești textul: *Kotys Apollonos pais* (Kotys, fiul lui Apollo). Preținsele descendențe ale regalității din acest zeu sunt mai mult decât clare. În același tezaur, pe o altă cană sunt rediate divinități similare gemenilor divini, iar

De sus în jos: carul votiv de la Bujoru, descoperit întâmplător în 1974, în județul Teleorman, care se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României; carul solar din bronz descoperit în comuna Romos, sat Vaidei, lângă Orăștie; cataramă cu motivul lebedei, descoperită în zona cetății dacice Apoulon de la Piatra Craivii, comuna Cricău, jud. Alba

pe două matrițe, descoperite în nord-vestul Bulgariei actuale, apare o ființă antropomorfă fantastică înaripată care sugrumă o canidă. Este posibil să fie vorba de Apollo care ucide avatarurile întunericului. Hermes, fiul lui Apollo, era cunoscut în Tracia ca protector al caselor regale, calitate în care aparent

era adorat de regalitate. Categorie informația ne-a parvenit printr-o *interpretatio graeca*, astfel că zeitatea propriu-zisă sau filiația divină sunt greu de diferențiat, dar merită reținut faptul că elitele puneau distanță, utilizând cultul, între ele și ceilalți. Filtrul grecesc deosebește mai probabil o zeitate a aristocrației războinice de sorginte solară, de la care elitele se revendicau.

REPREZENTAREA CREDINTELOR MARȚIALE

Dincolo de Dunăre și ceva mai târziu pe scara istoriei, iconografia Regatului Dac se arată adesea destul de abstractizată, mai ales dacă urmărim decorurile de pe armele nobililor. Pe lamele pumnalelor aristocrației militare tracice, getice, celtice și, apoi, dacice apar adesea incizate siluetele, mai mult sau mai puțin schematizate, a două păsări de pradă, afrontate, vulturi cel mai probabil. Stăpâni ai cerului, erau considerate singurele ființe care „puteau privi Soarele în față” și, în consecință, asociați ai autorității supreme, celeste. În combinație cu trupul unui leu, rezulta grifonul, animal fantastic ce gravita în jurul simbolisticii solare și era emblema universală a regalității. Lumea antică situa sălașul acestui puternic hibrid în ținuturile hiperboreenilor, unde păzea aurul. În iconografia dacică apare pe falere aurite (Surcea), pe unul dintre discurile de fier de la Piatra Roșie. Unele surse antice spun că grifonul era animalul sacru, consacrat lui Apollo, căruia îi păzea comorile.

Un alt simbol puternic ancorat de Apollo era lebăda. Legende spun că pentru a o seduce pe titanida Latona (Leto, literal „Noaptea”), mama viitorilor gemeni divini, Zeus s-a metamorfozat în lebădă, iar la nașterea celor doi copii ai săi, Zeus le-a dăruit gemenilor câte un car tras de lebede cu care Apollo va călători în nord, la hiperboreeni – popor mitic, al cărui nume însemna „cei care trăiesc mai la nord” –, loc de care, spun miturile, va deveni foarte atașat, petrecându-și aici iernile. Lebedele au rămas strâns legate de faptele zeului și erau considerate păsările sacre ale lui Apollo. În Munții Orăștiei s-au descoperit numeroase protome, ce decorau toartele unor vase de bronz, redată sub forma unor capete de păsări de apă, cataramă sau capete de piroane. Două lebede apar și pe un disc de fier descoperit la Piatra Roșie.

Alte reprezentări ale unor capete de păsări acvatice apar pe unele calote de calcar ce împodobeau

probabil zidurile de sprijin ale teraselor care mărgineau zona sacră a Sarmizegetusei. Ornamentica acestor calote constă într-un cap de pasăre stilizat, așezat central, înconjurat de patru semicercuri concentrice, singurele reprezentări statuare autohtone din Dacia preromană. Deși abstractizarea sculpturilor complică identificarea exactă a speciei de pasăre ilustrate, acestea sunt acvatiche, cel mai probabil, capete unor lebede. În literatura istorică aceste sculpturi au intrat cu titulatura improprie de „capete de rață”. Însă nu există niciun argument pentru ornamentarea unor edificii sacre cu simboluri aviare din sfera domesticului, a banalului. Este greu de crezut că niște păsări comune, fără niciun atribut din sfera sacrului, ar fi fost adorate în locul lebedelor, păsări care făceau parte dintr-un ansamblu impunător de mituri solare, răspândite din Europa și până în Siberia. Albul imaculat al penajului evoca o epifanie a luminii, calitate în care lebedele au fost dintotdeauna ființe consacrate, în imaginarul antic, zeului Apollo. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că plecarea sezonieră a lebedelor către sudul însoțit și întoarcerea lor primăvara trebuie pusă în legătură cu ciclul solar al schimbării anotimpurilor, aspect ce nu putea trece neobservat în epocă.

Prezența unor păsări de apă în zone muntoase, departe de locurile în care acestea trăiesc, ridică și alte semne de întrebare. Este evident că, lipsind din fauna regiunii, păsările sunt, de fapt, epifania unei divinități, situație în care doar asocierea lor cu o zeităate explică iconografia care le conține. Este dificil de crezut că puternicul curent războinic care anima elitele dacice și-ar fi justificat credințele marțiale apelând la rațe sau găște, păsări comune, fără nicio valoare marțială, totemică sau spirituală. Lebedele, în schimb, erau puternic ancorate în imaginarul antic, de credințele solare în general și de divinitatea solară Apollo, în special. Acele *camyx*-uri [trompetă întrebuințată de celți și aparent și de daci, având deschizătura modelată în forma unui cap de animal cu gura căscată, mistreț la celți și lebădă la daci – n.a.] prezentate pe baza Columnei, între trofee capturate, care se termină cu capete de lebădă, spre deosebire de omoloagele lor celtice.

IMAGINARUL COMPLEX ȘI SINCRETIC

Legat de mitul zeului solar, se mai desprind două posibilități, sugerate de descoperirea unor roți sau chiar a unor cărucioare miniaturale, realizate

*O calotă aflată în patrimoniul
Muzeului Civilizației Dacice și Romane
din Deva (sus)
și o alta aflată la muzeul din Orăștie*

din fier și bronz. Toate artefactele de acest gen au caracter de depunere votivă. Prima interpretare se referă la faptul că aceste vehicule metalice reprezentau carul cu care se deplasa Soarele pe cer, tras de cai. Inițial divinități distincte, cele două zeități solare, Helios și Apollo, ajung să se identifice într-o epocă mai târzie. De fapt, dincolo de autoritatea celestă a divinității solare, ceea ce se extrage din mitologie este carul, asociat din vremuri imemorabile cu transportul astrului zilei pe bolta cerească, tractat în cazul lui Helios de cai, iar în cel al lui Apollo de lebede. Acest lucru oferă o a doua posibilitate de interpretare a prezenței miniaturilor votive. Ambele specii de animale fac parte din modalitățile de transport ale divinității, calitate în care sunt puternic ancorate de simbolistica astrală, al cărei traseu zilnic pe boltă clama un mod tehnic de deplasare. Lebedele, ca elemente ale ecuației solare, au rădăcini adânci în spiritualitatea nord-dunăreană, căci în aceste regiuni au fost descoperite două alte care miniaturale de bronz, unul la Vaidei (jud. Hunedoara) și altul la Bujoru (jud. Teleorman), care erau decorate cu protome de lebede, datate în Prima Epocă a Fierului

și considerate imagini sincretice și complexe ale lui Apollo Hiperboreul.

Caii, pe de altă parte, fac parte din același mecanism suprarrealist. Mijloace de locomoție prin definiție asociate elitelor, cărora le multiplicau pe pământ viteza și puterile; în același registru locomotor, indispensabilele animale asigurau și legătura dintre lumi. Ființe polisemantice, caii erau imaginați trăgând pe boltă carul solar, fiind consacrați lui Apollo. Este posibil că această calitate avea ca rezultat uneori sacrificarea lor, din dorința perpetuării valențelor motrice din planul real în cel fantastic. Depunerea radială a unor capete de cai în șanțuri circulare și forma unor aplice din metale prețioase sugerează de asemenea legături spirituale, având în centru o divinitate solară sau credințe din acest registru. Înzeestrarea cu aripi a cailor, în iconografie și în imaginarul colectiv leagă suplimentar aceste animale de simbolistica astrală. Atât lebedele, cât și caii și carul pot fi considerate parte a imaginarului complex și sincretic despre mobilul zeu Apollo Hiperboreul, în spiritualitatea geto-dacică.

O altă trimitere la cultele solare este cercul, simbol explicit astral, prezent în cultura geto-dacică în cele mai diverse ipostaze, de la simpla figură geometrică, abstractă în propria ei semiotică, și până la arhitectura sacră, unde este prezent prin sanctuarele și altarele circulare. Urme ale unui cult solar sunt vechi în spațiul nord-dunărean, documentate fiind încă din Epoca Bronzului și până după cucerirea romană. Cercul, uneori ornat cu raze, este o prezență recurentă în ornamentarea pumnalelor curbe de tip *sica* (*Magazin istoric*, nr. 1 – 2/2022), arme predilecte ale războiniceii aristocrației celto-tracice (*Magazin istoric*, nr. 4 – 5/2020).

Posibil o urmă a zeului o putem identifica și în forma spadelor aristocrației locale. Armă specifică marii nobilimi, putem spune pe toată perioada Regatului Dac, spada (*Magazin istoric*, nr. 8/2023) face prin morfologia ei liniară trimitere la noțiunea juridică de *dreptate*, principiu esențial al guvernării, și de aici la ideea de „Axă a lumii”, elemente asociate și ele în Antichitate cu zeul Apollo.

Ultimul aspect relevant al legăturilor dintre zeul Apollo și spațiul dacic vine din toponimie. În manuscrisele rămase de la poetul Ovidiu s-au păstrat câteva versuri ale unui alt poet, rămas anonim, prilejuate de o incursiune în zona cetăților pontice a unor daci proveniți dintr-o regiune dominată

De sus în jos: pumnalul cu capete de vulturi descoperit la Sighiștel (Bihor), Muzeul Țării Crișurilor Oradea; fibulă canidă descoperită la Căndești, aflată în patrimoniul Muzeului Vrancei din Focșani

de un centru de putere numit *Appulus* (Pseudo Ovidiu, *Consolatio ad Liviam*).

Conectarea informației cu localizarea unui *Apulum* în centrul Transilvaniei de Claudius Ptolemeu a confirmat definitiv existența unei localități sau cetăți dacice cu acest nume. De remarcat că la Ptolemeu forma apare ca *Απουλων*, iar geograful a scris la puțină vreme după cucerirea Daciei, bazându-se pe localizările din nord pe calculele lui Marinus din Tyr. Înscriserea Apoulonului între „cele mai însemnate localități din Dacia, într-o perioadă în care provincia nu era încă bine organizată și urbanizată, întărește ideea că acesta era numele autohton al localității.

Revenind la acel aluziv *Appulus* – care putea la fel de bine să fi fost numele unei căpetenii puternice –, pe baza versului s-a postulat și existența unui trib dacic, *appuli*, deși același Ptolemeu enumeră nu mai puțin de 12 triburi dacice, fără a nota un astfel de nume, trib care ar fi trebuit să dăinuie în solidar cu centrul puterii lor. Ipoteza acestui misterios trib a intrat în istoriografie ca o certitudine, fiind ca atare prezent în discursul academic, în enciclopedii și lucrări de specialitate. Chiar mai mult, i s-a stabilit și originea etnonimului; I-e **apel-*, *apol-* = „putere“, „tărie“, cu echivalarea numelui tribal *apuli* = „puternici“, „cei puternici“.

*Textul incizat de la Rogozen
(Regional History Museum Vratza, Bulgaria);
disc de fier braconat (jos; foto de R. Mateescu)*

Suma de elemente și indicii prezentate, c adevărat, unele indirecte, altele doar presupuse, reconstruiesc un probabil cult solar în Dacia, registru în care *Apoulonul* dacic a fost de fapt „cetatea zeului puternic”, Apollo, așa cum observă secundar etimologiei principale propuse I.I. Russu, care adaugă ca posibilă explicație etimologică grecescul *Ἀπουλῶν* = „zeul (cel) puternic”.

Dacă acest zeu a fost într-adevăr patronul cetății *Apoulon* și, implicit, divinitatea căreia i se închinau războinicii daci de pe valea Mureșului Mijlociu nu putem ști cu certitudine, indiciile fiind extrem de nesigure, dar ipoteza are consistență și chiar o putem conecta cu existența unui presupus trib purtând acest nume sau unul derivat.

CONTURURILE VAGI ALE UNUI ZEU

La fel de ezitantă este și interpretarea indicilor care vin în legătură cu zeitatea Apollo în tot spațiul geto-dacic, majoritatea fiind indirecte. De fapt, întreg repertoriul de semne și simboluri prezentat este o sumă de elemente tangențiale acestui zeu. Dincolo de orice presupunere, este vizibil faptul că nicio altă divinitate nu are atâtea posibile semne

care pot reconstitui un cult, fie din sfera interpretativă solară, fie în asociere directă cu Apollo.

Dosarul istoric al discretului zeu al războiului din lumea dacică nu permite, deocamdată, o numire directă a zeului războiului cinstit de daci. Lipsește exact piesa sau elementul de legătură care să coaguleze indubitabil informațiile disparate privind această divinitate, despre care, depășind fanta îngustă a literaturii antice, putem spune că avea un loc special în universul spiritual al războinicilor daci. Deși sursa directă despre această zeitate lipsește, un zeu al războiului, într-o lume războinică, exista, poate suprapus sau dublat de un cult solar. Nu se poate discerne indubitabil, în lipsa unor dovezi mai directe, dacă în imaginarul dacic elementele enumerate sunt reflecții ale unei zeități similare lui Apollo ori dacă zeul conturat era o divinitate doar a elitelor sau domina, din postura aceasta, panteonul local. Tot ce putem observa sunt urmele discrete lăsate de tăcuta divinitate.

Principala problemă a conexiunii dintre un zeu solar, presupus a fi Apollo, și funcția de zeu local al războiului este tocmai faptul că în lumea greco-romană Apollo nu avea atribute războinice clare sau definite. Privind lucrurile din această perspectivă, cel mai logic ar fi ca acest zeu să fi fost similar lui Ares, zeu adorat de traci, dar căruia îi lipsesc orice fel de urme sau conexiuni în cultura dacică.

Exotică și misterioasă în Antichitate, religia geto-dacilor era, în esența ei, inaccesibilă cunoașterii contemporanilor și, enumerând fragmentele disparate și ambigue transmise în timp, se arată la fel de inabordabilă și astăzi în resorturile ei intime. Obturate de orfismul zamolxian, care a acaparat atenția și a distorsionat realitatea în mod sistematic, se presimt contururile vagi ale unui zeu poate mai prezent în viața adoratorilor săi decât ne permit nouă, astăzi, să vedem sursele istorice sau propria noastră percepție.

Războiul, regii și aristocrații războinici, oamenii de arme, strămoșii-eroi, societatea întreagă, toți și toate se raportau, de la început până la sfârșit, atunci când „armele vorbeau”, la o instanță superioară, de esență divină. Nu se poate spune, parafrazându-l pe Herodot, dacă acesta a fost Apollo „sau alt zeu din ținuturile geților”, dar putem constata cât de discret a fost, tăcere similară cu cea fenomenului religios și funerar local, în ansamblu. Sau inclusiv această invizibilitate nominală este și ea doar o consecință a limitelor cunoașterii moderne. ■

REGELE RICHARD AL II-LEA ȘI MAREA RĂSCOALĂ DIN 1381

VALENTIN VIOREL ȘTEFAN

„În acea vreme, Regatul Angliei a trecut printr-o bruscă și groaznică catastrofă, ce s-a răspândit în toate colțurile țării. Niciodată nu a mai avut loc așa ceva în toată istoria sa și a fost trimisă [de Dumnezeu] ca pedeapsă pentru păcatele [englezilor]. Dacă Preamilostivul Dumnezeu, ce Se îngrijește de binele din lume, nu ar fi încetat-o, atunci guvernarea țării ar fi dispărut cu totul și ar fi ajuns o poveste de râsul întregii lumi.

Căci în Essex, țăranii, pe care îi numim «criminali» și «iobagi», alături de alți locuitori din acel ținut, s-au încumetat să încerce ceva peste puterile lor și [...] s-au adunat în număr mare și au început o răsccoală ca să își dobândească libertatea. Se hotărâra să devină egali cu stăpânii lor și să nu mai fie niciodată legați în slujba altuia.“

Portretul regelui
Richard al II-lea,
realizat în jurul anului 1390

Astfel descrie cronicarul Thomas Walsingham, călugăr benedictin, începutul mării răscocale țărești din Anglia din 1381 (*Magazin istoric*, nr. 1/1973). Mulți autori, inclusiv Walsingham, au fost martori la eveniment și i-au descris cât se poate de neplăcut pe participanți. Cronica anonimă de la Westminster i-a numit „câini turbați” pe instigatori; augustinianul Henry Knighton a descris

„hainii oameni de rând”. Autorii, fiind adesea clerici direct afectați de răsccoală, au fost partinitori. De exemplu, la abația Sf. Albans, unde se afla Thomas Walsingham, localnicii i-au amenințat cu moartea pe călugări, le-au luat din pământuri și au distrus case și aproape întreaga abație.

„MI-E GROAZĂ SĂ POVESTESC“

Majoritatea răsculaților nu erau iobagi sau sărmani, ci erau țărani împroprietăriți, meșteșugari, orășeni și, adesea, conducătorii comunităților locale – inclusiv un număr mic de aristocrați și de clerici. Erau grav afectați de șocul economic provocat de Marea Ciumă de la mijlocul secolului (în urma căreia a pierit aproximativ jumătate din populația Angliei) și de taxele excesive pricinuite de Războiul de 100 de Ani.

Întrucât mulți evitau să plătească dări, sftenicii regelui Richard al II-lea (care era minor) au trimis

Păstori englezi cu oile lor,
miniatură din Psaltirea lui Luttrell, cca 1325 – 1335

*John Ball le predică răsculaților,
miniatură din cronica lui Jean Froissart;
în stânga, în față, este reprezentat Wat Tyler*

comișii în țară ca să adune banii. Comportamentul acestor dregători a dus la izbucnirea răscaloiei. Henry Knighton amintește, de exemplu, cum „când unul dintre ei ajungea într-un sat să întrebe de dare, aduna toți bărbații și femeile și, mi-e groază să povestesc, cu nerușinare ridica fustele tinerelor, să afle dacă au fost corupte de relații cu bărbați, iar astfel le obliga prietenii și părinții să plătească darea în numele lor, căci mulți preferau să plătească decât să își vadă fiicele maltratate”.

Răscoala a început în Essex, la 30 mai, când un grup de săteni, în frunte cu un proprietar funciar pe nume Thomas Baker, l-a izgonit pe dregătorul trimis să strângă dările în satul lor. S-a extins rapid și în Kent, comitatul învecinat, iar apoi în restul Angliei.

Paradoxal, răsculații au jurat repede credință regelui Richard al II-lea. Adversarii lor, cel puțin declarativ, erau sftetnicii monarhului, mai ales John de Gaunt, unchiul regelui, principalul cârmuitor al

statului în timpul minoratului lui Richard și cel mai bogat nobil din țară după rege. Întrucât fiul lui John de Gaunt a ajuns ulterior rege, ca Henry al IV-lea, puțini cronicari au cutezat să îl ponegrească pe tată, însă era considerat un personaj autoritar și arogant, displăcut și deoarece întreținea un palat masiv în Londra într-o vreme de sărăcie. Alți adversari importanți erau arhiepiscopul de Canterbury Simon de Sudbury, înaltul trezorier Sir Robert Hales și paștrătorul sigiliului regal John Fordham.

Răsculații au împrejmuit orașul Canterbury, în care au reușit să intre la scurt timp, dorind să îl înlăture pe arhiepiscop, care se afla însă în Londra. Conform lui Thomas Walsingham, i-au sechestrat pe pelerinii sosiți în cetate și „îi obligară să jure: în primul rând, că aveau să rămână credincioși regelui Richard și oamenilor săi de rând și că nu aveau să accepte niciun rege pe nume John [referitor la de Gaunt – n.a.] [...] în al doilea rând, că aveau să se pregătească să se alăture răsculaților, oricând s-ar fi hotărât aceștia să le ceară ajutorul, și că aveau să își convingă toți concitadinii sau consătenii să ia partea rebelilor; în al treilea rând, că nu aveau să fie de acord cu nicio dare ce avea să fie percepută în regat pe viitor, în afară de darea de 15%, singura știută și primită de tații și strămoșii lor”. În cele zece zile petrecute la Canterbury, din ce în ce mai mulți oameni li s-au alăturat răsculaților, care au început să îi vâneze pe dregătorii însărcinați cu strângerea dărilor și, adesea, să îi ucidă în public.

Curtea regală nu avea puterea să se împotrivescă; majoritatea oștenilor țării erau plecați la război în Franța sau în Irlanda sau se aflau de strajă la granița cu Scoția. Neavând de ales, regele a trimis soli la Canterbury și i-a invitat pe rebeli să negocieze la Blackheath (astăzi un cartier al Londrei). Răsculații au fost de acord și au pornit la drum, ucigându-i pe toți cei pe care îi considerau „trădători de țară” și incendiind mai multe sate și, adesea, documentele găsite în abații. Între timp, Richard și-a mutat Curtea în Turnul Londrei, fortăreața regală din oraș (*Magazin istoric*, nr. 3/1967).

CINE ERA GENTILOM PE VREMEA LUI ADAM ȘI EVA?

Când a văzut zecile de mii de răsculați adunați, regele s-a răzgândit și a trimis un sol ca să le afle cererile. A rămas șocat când a aflat că rebelii doreau, practic, execuția întregii Curți,

*Dregător supraveghind pe iobagi,
miniatură din Psaltirea reginei Maria, cca 1310*

Uciderea lui Simon de Sudbury, a lui Sir Robert Hales și a unui egumen, miniatură din *Chroniques de France et d'Angleterre*, din a doua jumătate a secolului al XV-lea

abolirea iobăgiei, plus scutiri de dări excesive. A trimis răspuns că discuțiile aveau să fie reluate peste o săptămână.

Răsculații s-au simțit trădați. Îl eliberaseră din închisoare pe un prezicător pe nume John Ball, autointitulat, conform lui Thomas Walsingham, „preotul Sfintei Maria din York”. Cronicarul flamand Jean Froissart l-a numit „preotul nebun din Kent”, iar poetul John Gower „prezicătorul, profetul și învățătorul inspirat de un spirit din Iad”. Un personaj radical, excomunicat în 1366 și închis în repetate rânduri, era un orator talentat și adversar al lui Simon de Sudbury. John Ball a ținut o predică – ridiculizată de Shakespeare în piesa *Hamlet* – răsculaților adunați în Blackheath: „Când Adam muncea la plug, iar Eva la țesut, cine era atunci gentilom? De la origine, toți oamenii au fost creați asemenea din natura lor, iar robia și sclavia noastră au apărut prin asuprirea săvârșită de oameni haini. Căci dacă Dumnezeu ar fi creat de

la început robi, ar fi spus cine trebuie să fie legat și cine să fie liber. Așadar, vă rog să credeți că a sosit vremea hotărâtă de Dumnezeu, în care să vă rupeți lanțurile iobăgiei dacă poștiți și să vă redobândiți libertatea!”

Răsculații s-au hotărât să își rezolve singuri doleanțele. Au înaintat spre Londra, iar porțile orașului le-au fost deschise – unii cronicari spun că oficialităților le-a fost frică, alții că, dimpotrivă, îi simpatizau pe rebeli; în orice caz, mulți orașeni s-au alăturat răscaloiei. Odată intrați, au pornit în căutarea sfetnicilor regelui, ucigându-i inclusiv pe slujitorii lor. John Fordham a scăpat miraculos – în timp ce răsculații îi distrugau casa, nu l-au observat pe acesta în interior. Conform lui Thomas Walsingham, londonezilor „li se părea foarte rușinos ca cineva în afară de ei înșiși să îi provoace rău sau daune ducelui [John de Gaunt], așa că de îndată fugiră la Savoia [palatul lui] ca nebunii, îl incendiară și se dedară distrugerii clădirii”. În mod surprinzător, nu au prădat numeroasele bogății din interior. Spunând că ei sunt „zelești adevărului și dreptății, nu hoți și tâlhari”, le-au distrus și le-au aruncat în Tamisa. De John de Gaunt însă nu au dat. Ducele se afla în fruntea trupelor la granița cu Scoția, unde, aflând vestea, a trecut hotarul și s-a refugiat la Curtea scoțiană.

Nu doar dregătorii regali au fost victimele răsculaților. Mai multe case au fost incendiate, iar focul s-a răspândit. Au fost atacate și închisorile, și casele negustorilor flamanzi, iar foarte mulți au murit – rebelii îi ucideau pe toți cei care li se părea că au accent

flamand. Atacurile acestea din urmă probabil au fost instigate de breasla țesătorilor din Londra, principalii lor concurenți. Negustorii germani însă, spre surprinderea lor, au scăpat nevătămați și cu proprietățile neatinsse. O scrisoare din 17 iunie, semnată de reprezentantul lor și adresată Ordinului cavalerilor teutoni, relatează că aceștia s-au ascuns printre prietenii lor din oraș, iar „bunii oameni din Londra ne-au spus că vor trăi sau vor muri alături de noi” – prin urmare, le cerea cavalerilor să interzică eventualele represalii împotriva negustorilor englezi din teritoriul lor.

John de Gaunt, pictură de la finalul veacului al XVI-lea

Uciderea lui Wat Tyler, miniatură din cronică
lui Jean Froissart. Richard este reprezentat
de două ori, privind moartea lui Tyler
și adresându-se răsculaților

„NE VOM STRĂDUI SĂ VĂ ASUPRIM“

Curtea regală era copleșită. La 14 iunie, Richard a părăsit Turnul Londrei, însoțit de câteva gărzi de corp, pentru a negocia cu răsculații în Mile End, un cartier al orașului. Henry Knighton a relatat că oștenilor le era atât de frică de răsculați, încât nici nu l-au însoțit pe rege. În orice caz, în timp ce Richard era plecat, rebelii au pătruns în turn, soldaților fiindu-le prea groază să li se opună, și l-au prădat. I-au găsit pe arhiepiscopul Simon de Sudbury, pe care l-au scos din capelă în timpul slujbei, pe Sir Robert Hales și pe mulți alții, pe care i-au decapitat în fața cetății. „Cine ar fi crezut [...] că aveau să îndrăznească să intre cu forța în dormitorul regelui sau al mamei sale, să-i sperie pe toți nobilii regalului, amenințându-i și punând mâinile lor aspre și murdare pe bărbile celor mai importanți?” – cugeta Thomas Walsingham.

La Mile End, răsculații au cerut abolirea șerbției, amnistie și să nu existe altă lege în Anglia în afară de „legea de Winchester” – nu se știe exact la ce se refereau. Regele, neavând de ales, a primit. Satisfăcută, majoritatea răsculaților din Essex a părăsit Lon-

dra și s-a întors acasă. Rebelii din Kent, în frunte cu un anume Wat Tyler, au rămas, continuând să prade orașul. Aflând de evenimentele petrecute la Turnul Londrei, Richard nu s-a întors în cetate, ci s-a mutat la Blackfriars, o casă regală din colțul opus al orașului, unde a numit un nou cancelar în locul lui Simon de Sudbury și a strâns 200 de oșteni.

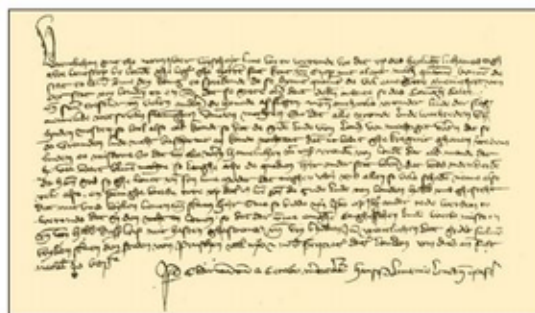
A doua zi, însoțit de soldați, de curteni și de primarul Londrei, Richard s-a întâlnit cu Wat Tyler și cu răsculații în fața Mănăstirii Sf. Bartolomeu, în afara zidurilor de vest ale orașului. Relatăriile cronicarilor diferă, însă cert este că a izbucnit o ceartă, iar Wat Tyler a fost ucis (sau doar grav rănit și decapitat ulterior) de primar și de un cavaler.

Situația risca să escaladeze; cei câțiva mii de răsculați au început să strige că și-au pierdut conducătorul și să se pregătească să tragă cu săgețile. Gândind repede, tânărul Richard a călărit înaintea lor și a strigat: „Eu sunt conducătorul vostru! Veniți după mine!” Nehotărâți, răsculații l-au urmat pe rege spre un câmp unde credeau că aveau să discute despre cererile lor. Între timp, primarul a fugit în oraș și a cerut ajutor. S-au strâns repede 1.000 de londonezi înarmați, care i-au înconjurat pe răsculați. Cu toate că rebelii erau mai mulți, moartea lui Wat Tyler și faptul că adversarii erau bine înarmați i-au descumpănit. Și-au aruncat armele și au fugit, regele interzicându-le curtenilor să îi urmărească.

Cu toate că evenimentele din Londra s-au încheiat, răscola se întinse în restul Angliei. Represaliile au continuat până în noiembrie, iar câțiva mii de rebeli au fost uciși. Tânărul rege și-a retras promisiunile. John Ball a fost executat la 15 iulie, fiind unul dintre puținii care a avut dreptul să se apere la judecată. Conform lui Thomas Walsingham, Richard – cronicarul probabil a inventat discursul, însă nu și sentimentele acestuia –, le-ar fi grăit răsculaților la 22 iunie: „Jigodii odioase [atât] pe uscat [cât și] și pe mare ce sunteți! Voi, ce doriți egalitatea cu

nobilii, nu meritați să trăiți! Transmite-ți-le camarazilor voștri: rustici [țărani aserviți – n.a.] ați fost și rustici sunteți! Veți rămâne legați, nu ca înainte, ci mult mai sever! Câtă vreme trăim, ne vom strădui să vă asuprim, iar jalca voastră va fi un exemplu pentru posteritate!” ■

Scrisoarea reprezentantului negustorilor germani

Am văzut în prima parte a acestui articol că existau diferențe de opinii între grupul din jurul țarului, format din diplomați, politicieni și intelectuali, și elita militară, grupată în jurul generalului Alekseev. În martie 1916, generalul se gândea deja la „abandonarea unora dintre speranțele noastre”, după intrarea Imperiului Otoman în război de partea Puterilor Centrale.

RUSIA ȘI DEZASTRUL ROMÂNIEI DIN ANII 1916 – 1917

Dr. MIHAI GRIBINCEA

În continuare, se propunea încheierea unei păci cu Imperiul Otoman pe baza status quo ante bellum, arătând că în urma unei asemenea păci, „întreaga armată caucaziană ar fi disponibilă... Ar putea fi transferată în Basarabia și astfel (cine știe?) să ademenească România sau, dacă Turcia o cere, să fie trimisă să apere Constantinopolul”.

Artilerişti români pe front, 1917

Pacea cu Imperiul Otoman, în opinia lui Alekseev, ar fi ajutat și aliații occidentali. „Anglia va respira mai liber când vor dispărea pericolele campaniei egiptene și ale mișcării musulmane. Ea va putea atunci să-și trimită armata egipteană (nouă divizii) la Salonic și Kavala, să-i rețină în cele din urmă pe bulgari și, împreună cu armata sârbă restaurată, francezii și italienii, să elibereze Serbia. Retragera Turciei din rândurile inamicilor noștri va transforma totul în Balcani în favoarea noastră, ne va oferi contact cu aliații noștri și ne va deschide calea sudică către Europa. Pe scurt, consecințele benefice ale păcii cu Turcia sunt in-

calculabile. În cele din urmă, puterea Germaniei va fi zdrobită, adică realizarea singurului obiectiv real de război comun al tuturor aliaților.

Desigur, atât ei, cât și noi va trebui să sacrificăm niște vise frumoase... Dar nimeni nu ne împiedică să continuăm să ne alintăm cu aceste vise în viitor și pentru viitor. Continuând războiul cu Turcia, noi câștigăm doar faptul că ne amăgim cu speranța că iluzia care ne vrăjește se va realiza în viitorul apropiat. Încheind războiul cu Turcia, amânăm realizarea iluziilor noastre pentru o nouă perioadă, dar obținem în schimb victoria asupra Germaniei, adică ceea ce ne străduim să obținem

noi și toți aliații noștri, numai astfel asigurându-ne nouă tuturor pacea durabilă și pentru noi personal poziția noastră politică, militară și morală în Europa. Dacă prin victoria asupra Germaniei obținem o poziție asemănătoare cu cea pe care am avut-o după războaiele napoleoniene, atunci de ce să nu repetăm ulterior o serie de tratate glorioase: Adrianopol, Hünkâr İskelesi etc., care, sperăm, vor fi încheiate într-un asemenea mod, încât să nu ne ciocnească cu puterile occidentale, dar să satisfacă rezonabil nevoile reale ale Rusiei.”

RUȘII OPRESC FURNITURILE PENTRU ROMÂNIA

Kudașev spune că în scrisoare el a „împletit ușor” gândurile generalului Alekseev cu ale sale personale și că, „deși generalul Alekseev declară cu insistență că nu vrea deloc să acționeze ca un campion și inițiator al ideii de pace cu Turcia”, el, Kudașev, crede în adâncul sufletului său că generalul „consideră că o astfel de pace este cea mai benefică pentru noi”.

Se pare că pentru această scrisoare adresată ministrului de Externe Sazonov, Kudașev a trebuit să plătească cu funcția. În locul lui a fost numit interimar N.A. Bazili.

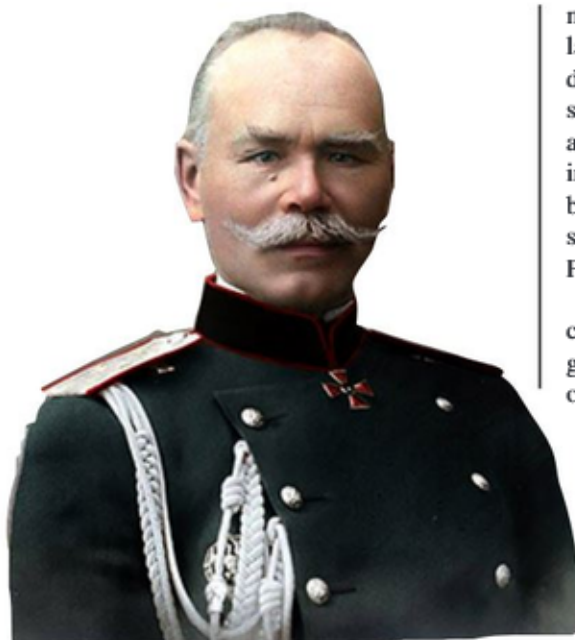
În contextul celor relatate mai sus, vom sublinia că elita militară rusă avea o viziune diferită de cea a țarului și a diplomaților și cu privire la România și participarea acesteia în Primul Război Mondial. Dacă țarul, diplomația rusă, aliații englezi și francezi considerau de o importanță deosebită atragerea României în tabăra Antantei, generalul Alekseev și subalternii săi din STAVKA vedeau intrarea României în război de partea Antantei doar ca fiind aducătoare de probleme. La 3 aprilie 1916, după întâlnirea cu generalul Alekseev, N.A. Bazili raporta ministrului Afacerilor Străine următoarele: „șeful Statului Major consideră că intrarea României în război

în condițiile pe care le înaintează este pentru noi «mai grea decât un război cu ea»”. „România – sublinia Bazili –, într-adevăr, cere mari sacrificii de la noi pentru intrarea sa în război: cere ca trupele noastre să acopere flancul drept al armatei române și să trimită armata rusă în Dobrogea. Pe lângă consumul cantitativ al trupelor, o asemenea cerere din partea românilor creează un pericol pentru integritatea armatelor noastre. Românii își vor deplasa toate forțele în Transilvania, după planul Statului Major românesc, și nu poți fi sigur că austro-germanii nu vor putea folosi pasiunea românilor pentru operațiuni ofensive în ținuturile care constituie obiectul năzuințelor lor naționale pentru a ocoli forțele principale ale armatei române și fie să treacă în spatele frontului nostru bucovinean, fie, și mai probabil, să ne izoleze armata în Dobrogea. În acest caz, s-ar putea să ne fie foarte greu să scoatem această armată pe mare din cauza submarinelor inamice, care, având sediul la Varna, vor opera cu ușurință în largul coastei Dobrogei. În general, situația armatei noastre în Dobrogea va fi foarte dificilă din cauza stării precare a căilor de comunicații care o leagă de Rusia. În fine, prelungirea frontului asociată cu intervenția României nu este proporțională cu creșterea forțelor. Dar Șeful de Stat Major este sigur că România nu va intra în război până când soarta campaniei nu va fi clară...”

Generalul Alekseev l-a mai informat pe Bazili că el a dat ordin ca proviziile prevăzute pentru România ce tranzitau Rusia să nu fie livrate României, ci depozitate lângă Elizavetgrad până la intrarea României în război.

*Ofițeri români și ruși,
alături de
generalul Henri Berthelot*

Generalul Alekseev nu a evaluat corect
„valoarea reală politico-militară” a României

O LUCRARE CU CIRCUIT INTERN

Punctul de vedere al generalului Alekseev era împărțit pe larg în cadrul STAVKA. Și nu era de mirare. În toate planurile de război ale Statului Major rus dinaintea Primului Război Mondial, România era plasată în tabăra potențialilor inamici ai Rusiei. În anul 1926, A. Bazarovskii, fost general-cvartirmaistru al Statului Major al Armatei 8 ruse, a publicat articolul *Influența statelor Antantei asupra deciziei de intervenție a României și dezavantajele acestei intervenții pentru Rusia*, în care susține punctul de vedere al generalului Alekseev prezentat mai sus și enumera 12 astfel de „dezavantaje”, considerând că România ar fi putut rămâne neutră pe tot parcursul războiului.

Este evident că existau persoane și printre diplomați și civili care credeau că menținerea neutralității României ar fi fost mai avantajoasă pentru Rusia. Printre aceștia, în ianuarie 1916 era chiar președintele Consiliului de Miniștri al Rusiei, Ivan Goremiĭkin. La 4 ianuarie, ministrul României la Petrograd, Constantin Diamandi, îi scria președintelui Consiliului de Miniștri Brătianu că Goremiĭkin a venit să-l viziteze cu ocazia Anului Nou și că i-ar fi spus că „el credea că ar valora

mai mult pentru România să rămână neutră până la sfârșit”. Pe o altă notă către premierul Brătianu, din 6 ianuarie 1916, Diamandi a notat – „din notele sale” – că la 1 ianuarie Goremiĭkin l-a vizitat pentru a afla vești din România, după care i-a spus: „Nu intrați în război de partea Rusiei. Ascultați-l pe bătrânul Goremiĭkin. Vi se va promite totul, nu vi se va da nimic. Nu trebuie să intrați în război... Plecă. Șocat, am rămas... în fotoliul meu.”

Sunt un șir de documente care demonstrează că, pe cât de corect a fost punctul de vedere al generalului Alekseev cu privire la imposibilitatea ocupării Strămtorilor și a Constantinopolului de Rusia în anii Primului Război Mondial, din cauza insuficienței capacităților militare și a resurselor umane necesare, pe atât de eronată a fost viziunea sa cu privire la rolul pe care putea să-l joace România în război.

La 4 noiembrie 1921, autoritățile bolșevice au creat o „Comisie pentru cercetarea și folosirea experienței din Primul Război Mondial și din Războiul Civil”, comisie ce a publicat un șir de lucrări documentare consacrate Primului Război Mondial, inclusiv una dedicată frontului din România, alcătuită de F.I. Vasiliev, cu un studiu introductiv de A.S. Kazanov. Lucrarea a apărut în anul 1922 și, fiind scrisă pe baza documentelor Statului Major al armatei ruse și ale Ministerului Afacerilor Externe al Rusiei, avea un caracter restricționat.

Lucrarea prezintă un interes deosebit din mai multe puncte de vedere. Eu mă voi opri doar la concluziile la care ajung autorii atunci când abordează cauzele dezastrului în care s-a pomenit România după intrarea în război.

GREȘELILE GENERALULUI ALEKSEEV

În opinia lui Kazanov, generalul Alekseev și STAVKA rusă au comis un șir de greșeli.

În primul rând, armata română a fost lăsată să acționeze independent, generalul Alekseev ezitând să o includă în planurile strategice și operaționale rusești, precum și să o pună sub comandament rusec, așa cum a fost nevoit să o facă mai târziu. Exemplu pentru comandamentul rus ar fi trebuit să fie, în opinia lui Kazanov, „hegemonia Germaniei asupra aliaților ei”.

În al doilea rând, generalul Alekseev și STAVKA nu au evaluat corect situația și „valoarea

„Bătrânul“ Ivan Gorevkin,
președintele
Consiliului de Miniștri al Rusiei

reală politico-militară“ pe care o reprezenta România. „Evaluarea greșită a potențialului românesc, scrie Kazanov, s-a manifestat în aceea că noi am refuzat să folosim în scopuri active intrarea României în război, am refuzat să folosim cele mai avantajoase perspective strategice ce se deschideau odată cu această intrare. Noi am lăsat doar România, care era slabă și instabilă, să facă uz de această situație. Neutilizarea în scopuri active de la bun început a intrării României în război a fost greșeala fatală a strategiei noastre, greșeală care a condus la catastrofa României.“ „Refuzul de a întreprinde acțiuni active în Balcani a mutat inițiativa

succese am fi obținut, în orice caz catastrofa care s-a abătut asupra noastră nu am fi avut-o.“

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 octombrie 2024, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– În ce localitate din județul Hunedoara a fost descoperit un car miniatural de bronz, decorat cu protome de lebede?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din iulie 2024 este:

„10.000“

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Ion Dobrinoiu**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2025.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

AMANTELE EVREICE ALE UNOR DICTATORI

ASHER SHAFRIR

Iată povestea a trei amante de origine iudaică ale unor personaje istorice din locuri și epoci diferite: Titus, un general, apoi împărat roman, care a distrus cel de al doilea templu din Ierusalim; Mahomed (Muhammad), inițiatorul uneia dintre cele trei religii monoteiste, Islamul; Benito Mussolini, cel care a înființat primul stat fascist din lume.

Cele trei femei au câteva caracteristici comune, cu toate că au trăit într-un interval de 2.000 de ani, în țări diferite, în societăți diferite, cu religii diferite și în perioade tulburi, marcate de revolte și războaie. Toate trei veneau din familii nobile, erau frumoase și educate.

BERENICE, IUBITA LUI TITUS, ÎMPĂRATUL ROMEI

A fost o regină evreică, martoră activă la distrugerea celui de al doilea templu și a Ierusalimului. S-a născut în anul 28 e.n. și a fost fiica mai mare a lui Agrippa I. La vârsta de 13 ani, a fost cununată cu Marcus Iulius, fiul alabarchului (demnitar evreu la Alexandria, Egipt) Alexander. Nu a apucat să-i nască copii. După moartea prematură a lui Marcus în anul 44 e.n., a fost cununată cu Irod, regele din Chalcis (nu Irod cel cunoscut, care era unchiul mamei lui), fratele tatălui ei. Din această căsătorie s-au născut doi fii: Berenicianus și Hyrcanus.

După moartea soțului, în anul 48 e.n., Berenice a mers să stea cu fratele ei, Agrippa II, care i-a urmat lui Irod. Locuirea sub același acoperiș a unui frate și a unei surori a dat prilej de zvonuri și bârfe despre relațiile între copiii lui Agrippa I. Berenice era invidioasă pe sora ei mai mică, Drusilla, care, după cum scrie marele istoric al epocii, Josephus Flavius, „era de o frumusețe excepțională”. Aceasta a fugit, de teamă să nu-i facă rău Berenice.

Ca să dezmință toate aceste zvonuri, Berenice s-a măritat pentru a treia oară, în anul 65 e.n., cu Polemon II, atunci regele din Olba, în Cilicia. Josephus Flavius ne povestește că ea l-a convins să se circumcidă, devenind evreu. După o scurtă perioadă, ea l-a părăsit și s-a întors în casa

*Împăratul Titus,
statuie de marmură
aflată
în Muzeul Vaticanului*

fratelui ei. Se spunea că Polemon s-a căsătorit cu ea doar din pricina bogăției ei și după ce ea l-a părăsit, el a renunțat la iudaism. Zvonurile despre relația cu fratele ei nu au fost niciodată infirmate și ele sunt amintite într-un mod ostil de poetul roman contemporan Iuvenalis, probabil pentru că era evreică.

În anii următori, ea va locui la Ierusalim, în palatul fratelui ei, Agrippa. Apărea lângă el la toate evenimentele oficiale și împărțea cu el averea, fiind socotită ca regină împreună cu el. Sunt amintiți nu după nume, ci ca „regele și regina”, în Talmudul Babilonian, Pesahim 57:a.

În Noul Testament, sunt pomeniți mult mai detaliat. Ea se afla în Cezareea împreună cu fratele ei, când Pavel a fost judecat de guvernatorul Festus. Episodul descris în Noul Testament începe astfel: „A doua zi, Agrippa și Berenice au venit cu mare fast și au intrat în sala de audiență” (Faptele 25:23). După aceea, Festus poruncește ca Pavel să fie adus, urmează descrierea procesului în întregime (Faptele 25:23-26:30). După ce Pavel i-a vorbit lui Agrippa, el cu Berenice și cei din jurul lor au spus: „Omul acesta nu practică nimic care să merite moartea sau lanțurile.” Lui Festus el i-a zis: „Omul acesta putea fi eliberat, dacă nu făcea apel la Cezar.” De aceea Pavel a fost trimis în arest la Roma (Faptele 26:29-30).

Revolta contra romanilor s-a petrecut între anii 66 – 73 și a dus la distrugerea celui de al doilea templu și a orașului Ierusalim în anul 70 e.n. Când a izbucnit revolta, Agrippa se afla la Alexandria, în Egipt, pentru a-l felicita pe noul prefect al Alexandriei, evreul Tiberius Iulius Alexander, nepotul marelui înțelept Philo din Alexandria. Tiberius a fost printre demnitarii care au favorizat distrugerea Ierusalimului de trupele lui Titus, probabil și arderea Templului.

Berenice rămăsese singură la Ierusalim în toiul acestei revolte, când armata romană, după porunca procuratorului Gessius Florus,

i-a măcelărit pe evreii revoltați din Ierusalim și chiar și din alte localități din Iudeea. Ea a dovedit un curaj nemaipomenit în conducerea apărării orașului, până la întoarcerea lui Agrippa. Cei doi frați au încercat să-i convingă pe revoltați să înceteze, dar fără succes.

În continuare, ei au fost nevoiți să colaboreze cu romanii, când aceștia înăbușeau revolta. Între timp, după înfrângeri dureroase ale armatei romane și instalarea unui regim evreiesc în Ierusalim, au fost trimiși în țară, în anul 67 e.n., generalul Vespasian și fiul său Titus. Cei doi frați l-au ajutat mult pe Vespasian. Tânărul ofițer Titus s-a îndrăgostit lunea de prințesa-regină evreică Berenice. Ea împlinise 40 de ani, pe când el avea 27, poate 30 de ani. Poetul și politicianul roman contemporan Tacitus scrie că Berenice era atunci în culmea frumuseții și l-a fermecat până și pe tatăl lui Titus.

În anul 68 s-au petrecut schimbări radicale la Roma. Nero a fost înlăturat, împăratul care i-a urmat, Galba, a fost ucis și a început o luptă pentru tron. Vespasian a plecat la Roma și în anul 69 a devenit împărat. Pe fiul său Titus l-a numit în locul lui conducătorul Iudeii. Sunt istorici care apreciază că Berenice l-ar fi ajutat mult ca el să devină împărat.

După înăbușirea mării revolte, Berenice și Agrippa au organizat festivități grandioase în cinstea lui Titus în noua lor capitală, Cezareea Philippi, aflată la poalele muntelui Hermon. Unii istorici, precum Joasef Ghedalya Klauzner, istoric lituanian, susțin că această dragoste ar

*Cucerirea Ierusalimului,
în viziunea
pictorului francez Nicolas Poussin*

*Muhammad,
cu fața
acoperită
de un văl,
miniatură
otomană
de secol XVI*

fi condamnată în scripturile evreiești: „A venit Titus... a ținut o curvă de mână, a dus-o în Sfânta-sfintelor, a desfășurat o carte (sul) de Tora și a comis o nelegiuire pe ea” (Talmudul Babilonian, Ghittin 56:b). Josephus Flavius nici măcar nu amintește această dragoste.

Istoricul roman Cassius Dio scrie că Berenice, în anul 75, când ajunsese la apogeul puterii, a venit la Roma, împreună cu fratele ei. El a primit un post foarte important, iar ea s-a instalat în palatul imperial. Titus îi promisese că o ia de soție. Ea începuse să se comporte ca o împărăteasă. Multora în Roma nu le plăcea nici comportamentul ei și nici faptul ca, după episodul Cleopatra, să vină o împărăteasă orientală, evreică. Așa că Titus a fost nevoit s-o trimită înapoi. În anul 79, după moartea lui Vespasian, ea a revenit la Roma, însă el a retrimis-o acasă.

După această perioadă nu mai avem știri despre ea.

SAFIYYA BINT HUYAYY, IUBITA LUI MUHAMMAD

Schimbăm decorul și ne mutăm spre sud, spre Arabia Saudită de astăzi.

Safiyya bint Huyayy s-a născut în orașul Medina, pe vremea aceea un oraș cu foarte mulți evrei. Era fiica lui Huyayy ibn Akhtab, șeful tribului evreu Banu Nadir. Mama ei venea dintr-un alt trib, Banu Qurayza. Bunicul ei din

partea mamei, din tribul Banu Harith, era un poet arab pre-islamic (perioada Djahiliya) foarte renumit. După unele surse, ea fusese căsătorită deja la o vârstă foarte fragedă, însă soțul ei a divorțat de ea.

În anul 525 tribul Banu Nadir a fost expulzat din Medina și a găsit refugiu în orașul Khaybar, cam la 150 km distanță la nord-est de Medina. Aici tatăl ei s-a alăturat oponentilor lui Muhammad, triburile din Mecca, în frunte cu tribul Banu Qurayza și beduinii. În anul 527, din cauza unei dezbinări între aceste tabere, orașul Khaybar a fost cucerit și tribul evreiesc Banu Nadir s-a predat. Pământul lor a fost confiscat. Tatăl lui Safiyya a fost ucis de Muhammad împreună cu restul bărbaților din tribul Banu Qurayza.

Într-o zi, unul dintre apropiații lui Muhammad, Dihya bin Khalifa, i-a cerut permisiunea să-și ia un sclav. Dihya a ales-o pe Safiyya. Ea era măritată cu Kinana ibn Rabi, trezorierul tribului evreiesc, care fusese torturat și ucis.

Unul dintre compatrioții lui Muhammad, care o văzuse pe Safiyya, a venit la el și i-a spus: „O, trimisul lui Allah, ai dat-o pe Safiyya lui Dihya, însă ea este metresa șefă a triburilor Qurayza și Nadir. Ea nu se cuvine nimănui decât ție.”

Muhammad i-a chemat pe Dihya și Safiyya la el. Când profetul Islamului a văzut-o pe Safiyya, i-a spus lui Dihya: „Ia-ți oricare fată dintre captive, în afara ei.” A eliberat-o pe Safiyya din sclavie și s-a căsătorit cu ea, după ce Safiyya își dăduse acordul să se convertească la Islam. În aceeași seară, Safiyya a fost îmbrăcată în haine de mireasă și s-a organizat o petrecere de nuntă. Când erau pe drum, la ieșirea din Khaybar, Muhammad a oprit convoiul, a poruncit să se instaleze un cort și a consumat cununia.

După căsătoria cu Muhammad, Safiyya a acumulat o putere uriașă, în ciuda faptului că ea era a zecea soție a lui Muhammad. Însă era una dintre cele mai iubite de profet. Într-un episod ni se povestește că într-o zi, Safiyya s-a dus la una dintre nevestele profetului, pe nume Zaynab, ca să-i ceară o cămilă, dorită de profet. Aceasta a jignit-o numind-o „evreică”. Ea s-a plâns soțului, care i-a spus că dacă una dintre soții o va tachina cu originea ei de evreică, ea să-i spună: „Strămoșul meu Harun (Aron) a fost un profet, unchiul meu (fratele lui) Musa (Moise) a fost un

Margherita Sarfatti

profet și soțul meu (Muhammad) este un profet“.

După moartea lui Muhammad, ea s-a folosit de puterea pe care o deținea și s-a amestecat în luptele dintre membrii familiei, ajutând pe unii contra celorlalți. După moartea ei, a lăsat o moștenire uriașă membrilor familiei, atât în argint, cât și în proprietăți în orașul natal Medina. Era deșteaptă, răbdătoare și avea un instinct grozav de supraviețuire. Nu a uitat niciodată originea ei evreiască.

MARGHERITA SARFATTI, IUBITA LUI MUSSOLINI

S-a născut la 8 aprilie 1880, la Veneția, într-o familie de evrei. Tatăl era din familia Grassini, iar mama din familia Levi. Tatăl era un avocat cunoscut, consilierul juridic fiscal al administrației venețiene și bun prieten al Papei Pius X. Ea a crescut într-un palat în Veneția, a fost atrasă de idei socialiste și s-a măritat la vârsta de 18 ani cu juristul evreu Cesare Sarfatti din Padova, mai în vârstă decât ea cu 13 ani. S-au mutat la Milano, unde erau prezenți în saloanele de artă,

ea fiind ziaristă. Au avut împreună câțiva copii. La aceste evenimente artistice veneau renumiți artiști italieni al epocii și, din când în când, și Benito Mussolini.

Așa s-au cunoscut în 1911 și a început între ei o relație amoroasă. Mussolini era mai tânăr decât ea cu trei ani. Ea scria critica de artă la cotidianul *Avanti!*, unde Mussolini a fost director din 1912 până în 1914, când s-a mutat la alt ziar. Șefii partidului socialist nu au putut accepta acest act de „trădare“ și l-au dat afară din partid.

În această perioadă relația lor amoroasă a înflorit, cu toate că amândoi erau căsătoriți. Pare că soțul ei a acceptat această aventură, pe când soția lui Mussolini nu. După război, ea a început colaborarea cu organul oficial al Partidului Fascist *Popolo d'Italia*, iar în 1922 a devenit redactorea șefă a cotidianului. La o adunare publică din 25 martie 1922, ea a apărut lângă Mussolini, pe podium. Tot ea a planificat și marșul spre Roma din luna octombrie a acelui an.

În 1924, după ce soțul ei a murit, a plecat să locuiască la Roma, mai aproape de Duce. În 1925 a publicat o biografie a lui Mussolini, care a apărut în engleză la Londra, cu titlul *Viața lui Benito Mussolini*. Cartea a avut un succes uriaș și a fost tipărită în zeci de ediții.

În 1928 s-a mutat să locuiască cu iubitul ei. În același an, ea și fiica ei s-au convertit la catolicism. În ciuda scrierilor antisemite și anti-sioniste ale iubitului ei, ea a declarat că nu există o „problemă a evreilor“, că Mussolini nu va urma niciodată politica antisemită a lui Hitler. Însă la 14 iulie 1938 a apărut la Roma *Manifestul rasei* într-un cotidian, în care autorul, Mussolini, condamna corupția rasei ariene italiene prin căsătoriile mixte cu evrei.

Sarfatti a înțeles că, în ciuda convertirii la catolicism, nu este imună față de legile antisemite adoptate în Italia în 1938. În același an, a plecat în Argentina. A trecut prin Elveția, unde a ascuns scrisorile lui Mussolini, și s-a stabilit în Argentina, apoi în Uruguay. În 1947 s-a întors în Italia. În toată această perioadă a continuat să scrie despre artă. A murit la 30 octombrie 1961.

În anul 1999 a fost lansat un film despre viața ei, „Cradle Will Rock“, tradus în limba română „Între artă și adevăr“. Filmul despre personalitatea lui Sarfatti a fost mult criticat pentru îndepărtarea de personajul real. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Anna Eva Budura – ȘAPTEZECI DE PRIMĂVERI ȘI TOAMNE CU CHINA**

Editura Top Form, București, 2021, 362 pp.

● **Petre Oprea – AUTOVEHICULE, TRACTOARE ȘI LOCOMOTIVE STRĂINE ÎN ROMÂNIA, ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI RECE** (Cuvânt-înainte de **Liviu Țăranu**)

Editura Militară, București, 2024, 388 pp.

● **Ioan Marin Mălinaș – RELUĂRI, RESTITUIRI, COMPLETĂRI ȘI NOI CONTRIBUȚII PRIVIND ISTORIA BISERICĂȘII ȘI LITURGICĂ**

Editura RISOPRINT, Cluj-Napoca, 2020, 305 pp.

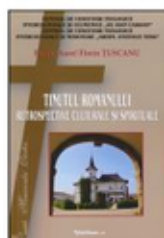
● **CONFERINȚA NAȚIONALĂ 70/60: DOUĂ REVISTE ACADEMICE, DOUĂ ANIVERSĂRI ISTORICE – STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI – CAIET DE REZUMATE/ THE NATIONAL CONFERENCE 70/60: TWO ACADEMIC JOURNALS, TWO HISTORICAL ANNIVERSARIES – REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART – BOOK OF ABSTRACTS. 20 – 21 Iunie 2024**

Biblioteca Academiei Române, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”, București, 2024, 36 pp.

● **Ilie Popescu-Mohora – JURNALUL UNUI OM NOROCOS** (Cuvânt-înainte de **Radu Carp**; ediție îngrijită de **Cristina Păiușan** și **Radu Carp**)

Editura Corint, București, 2024, 237 pp.

● **Pr. dr. Aurel Florin Țucanu – ȚINUTUL ROMÂNULUI: RETROSPECTIVE CULTURALE ȘI SPIRITUALE** (Centrul de cercetări teologice interculturale și ecumenice „Sf. Ioan Cassian”, Centrul de cercetări teologice interculturale și misionare „Arhim. Anatolie Tihai”)

Editura Vasiliana '98, Iași, 2023, 428 pp.

● **Alexandru Armă – BUCUREȘTIUL SUB BOMBARDAMENTE (1941 – 1944). EDIȚIA A II-A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ** (Prefață de **Manuel Stănescu**)

Editura Corint, București, 2024, 382 pp.

● **Jean-Jacques Felstein – ÎN ORCHESTRA DE LA AUSCHWITZ: SECRETUL MAMEI MELE** (Traducere de **Cristian Nica**; prefață de **dr. Ovidiu Raefchi**)

Editura Meteor Press, București, 2024, 239 pp.

● **Justine Picardie – MISS DIOR: O POVEȘTE DESPRE CURAJ ȘI MODĂ DIN VREMEA RĂZBOIULUI** (Traducere de **Mihaela-Adina Eros**)

Editura Meteor Press, București, 2022, 463 pp.

● **PERSPECTIVE** (Revista Fundației Europene Titulescu) Nr. 2(7), 2023, 201 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**

Anul XXVII, nr. 2(104)/2024, 64 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revista Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”) Revistă de cultură și educație patriotică, de cinstire a eroilor neamului)

Nr. 1 (70), Anul XXVII – 2024, 64 pp.

NAPOLÉON PLÂNGE

8 septembrie 1796. Napoleon tocmai a obținut încă o victorie în Italia, ultima dintr-un șir neîntrerupt care i-a dobândit faima în Franța. În timp ce împresura fortăreața de la Mantova, a învins o armată austriacă la Bassano, ce venea în sprijinul asediaților. După bătălie însă, a fost martor la o scenă ce l-a marcat până la sfârșitul vieții.

Cu toate că austriecii au fost puși pe fugă, câteva mii au căzut prizonieri și au fost nevoiți să-și abandoneze artileria, totuși mii de supraviețuitori încă înaintau spre Mantova. În zilele următoare, în ciuda atacurilor franceze, aveau să reușească să ajungă în fortăreață. Impresionanta redută, ce trebuia neapărat cucerită pentru a continua campania, a primit astfel întărituri.

În noaptea ce a urmat ciocnirii din 8 septembrie, însoțit de statul său major, cum îi era obiceiul, Napoleon a mers în inspecție pe câmpul de luptă. „Eram singuri, în singurătatea profundă a unei nopți frumoase, luminate de lună“, a consemnat în memorii, scrise în timpul exilului de pe insula Sfânta Elena (*Magazin istoric*, nr. 2/1967). Când a ajuns în locul unde francezii au spulberat ariergarda austriacă, Napoleon a dat de un supraviețuitor din armata inamică.

„Deodată, a sărit la noi un câine ascuns sub un cadavru. A alergat la noi și apoi, deodată, a fugit înapoi la stăpânul său mort, zbierând jalnic. A lins fața nesimțitoare a soldatului, apoi a alergat înapoi la noi – din nou și din nou. Căuta și ajutor, și răzbunare.“

Napoleon, care a fost martor îndecapropoape la nenumărate scene de brutalitate și de război, foarte rar a dat dovadă de emoție în lunga sa carieră militară. Istoricii moderni, pe baza memoriilor lui, consideră că nu suferea de sindromul de stres post-traumatic, foarte comun veteranilor. Dimpotrivă, se crede că suferea de narcisism. Însă scena din aceea noapte l-a afectat profund. În memorii, a continuat: „Nu știu dacă era atmosfera acelei clipe, sau locul,

sau ceasul, sau gestul în sine, sau cine știe ce – în orice caz, nu am mai văzut vreodată ceva pe câmpul de luptă care să mă impresioneze atât de mult. M-am oprit să privesc această scenă. Bărbatul acesta, mi-am spus, probabil că are prieteni. Poate că sunt în tabără, în compania lui – și iată-l unde zace, părăsit de toți, în afară de cățelul său. Ce lecție ne învață natura printr-un animal!

Ce creatură ciudată este omul! În ce fel misterios îi funcționează sentimentele! Am comandat în bătălii care au hotărât soarta unei armate întregi și nu am simțit nimic. Am privit cum s-au executat manevre care inevitabil aveau să provoace nenumărate pierderi de vieți, iar ochii mi-au rămas mereu uscați. Dar iată, deodată am rămas înmărmurit, descoperit, de un cățel care zbiera de durere!“

A. O.

Momentul înfățișat de gravorul britanic Charles George Lewis (1808 – 1880), după o pictură de artistul britanic Thomas Jones Barker (1813 – 1882)...

... și de pictorul francez Horace Vernet, în 1848

Războiul Crimeii a readus în atenția Europei problema Principatelor Române
(Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 8/2024).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

*Un episod din bătălia
de la Balaclava,
din timpul Războiului Crimeii:
șarja brigăzii engleze
de cavalerie ușoară,
o acțiune pornită
dintr-o neînțelegere
între comandanții englezi;
tablou de Richard Caton
Woodville
(1856 – 1927)*

Dr. MIHAIL E. IONESCU

A fost convingerea lui D. Brătianu – și cu siguranță nu doar a lui – că un uriaș pas înainte în sporirea interesului Europei față de proiectul pașoptist a fost Războiul Crimeii, izbucnit în 1853. Pașoptistul s-a referit la faptul că războiul, declanșat în imediata apropiere a teritoriului național, a sporit decisiv sprijinul internațional pentru cauza românilor.

Revoluția din 1848 a evidențiat puternic taberele aflate în confruntare la nivel sistemic în „concertul de putere”. Pe de o parte, în linii mari, se afla tabăra celor care promovau valorile liberale și răspunderea guvernării față de gestionarea societății pe baza legii și voinței majorității cetățenilor liberi; pe baricada opusă se afla absolutismul, inamic al ideilor liberale. Iar revoluția a arătat că tabăra absolutistă nu ezita să ia armele împotriva popoarelor care aspirau la libertate individuală și etnică, mai ales în Estul Europei, unde Rusia s-a aflat în fruntea contrarevoluției, cu precădere în România, Un-

ria sau Polonia. Pe absolutismul rusesc s-a alțoit o orientare geopolitică vizând hegemonia de putere pe continent. Rusia, încă de la începutul anilor '30, a urmărit să desființeze Imperiul Otoman și să iasă la Mediterana, să domine continentul. Această armătură geopolitică a taberei absolutiste, din care făceau parte și Austria și Prusia, a imprimat anumite specificități Revoluției din 1848, zădărniciind temporar unitatea Italiei și a altor state, între care și România.

Numai că pentru izbânda primei etape a „proiectului dacic” – unirea Principatelor –, acest context sistemic favorabil

nu a fost suficient. Nu există o unitate de măsură a internaționalizării „problemei românești”, intrată în preocupările de prim ordin ale cancelariilor continentale, dar episodul privind pregătirea unei insurecții militare în Muntenia, cu sprijin occidental, pentru alungarea ocupației militare ruse, este ilustrativ. El arată că marile puteri din Vest au avut încredere în elita pașoptistă, dar și că aceasta trebuia să promoveze o schimbare geopolitică în interesul sistemic. Europa avea știință de „problema românească”, încredere în națiunea română, pe care o asocia politicii sale dedicate echilibrului continental, așadar credea în destinul istoric al națiunii române. Încrederea europeană în adeziunea națiunii române la valorile comune poate fi ea însăși o asemenea unitate de măsură a succesului generației pașoptiste a României moderne. Iar acest fapt este rodul acțiunii ei vizionare pe lângă guvernele și opinia publică din Europa.

Propaganda pașoptistă în opinia publică occidentală.

Această din urmă direcție a fost o veritabilă noutate în lupta pentru înfăptuirea „gândului nostru” prin amplitudine și constanță, narativul românesc fiind prezentat și în limbile principale de circulație (franceză, dar și engleză, germană sau italiană) de autori români sau străini, al căror număr a crescut rapid și exponențial după 1848 – 1849. Au fost publicate cărți în edituri din capitale europene sau studii și articole în reviste renumite, au abundat articolele de presă în cotidienele de circulație, au fost îndemnate și sprijinite personalități prestigioase să publice

George Bengescu

cărți de sinteză istorică, au fost stimulați vizitatori străini să redacteze dări de seamă, jurnale de călătorie etc. O mărturie „la cald” privind „tehnologia” utilizată o oferă jurnalul zilnic al lui C.A. Rosetti, la 29 noiembrie 1851: „[...] ziua de ieri a fost frumoasă. Prin trimiterea lui Dumitru Brătianu la London izbutirăm a intra și noi în Comitetul Democratic European și astăzi comitetul a publicat un manifest către români. Noi

însă l-am primit de ieri și-n câteva ore, Brătianu Ion, mai ales, izbuti a intra la *Presse*, la *Evenement* și la *Republica*, celalt [Dumitru Brătianu – n.n.] la *Siècle* și la *National*, și astfel, astăzi, manifestul fu reprodus de 6 jurnaturi, apoi îndată Ion Brătianu se duse la tipografia *Evenementului*. Stătu acolo până se puse sub tipar, chiar și de *Presse*, luă apoi 50 de numere, le duse la câțiva juri francezi și porni printr-înșii și pe la câteva jurnale din provincie [...] În câteva ceasuri, România făcu un pas înainte, pe care alte nații nu-l putură face în 2 – 3 ani și cu jertfe mari. [...] România este vie și peste puțin va fi liberă, unită și puternică.”

În ceea ce privește „producția” în domeniu din acești ani este utilă o bibliografie publicată de diplomatul român George Bengescu în 1897, în Franța și Belgia, consacrată publicațiilor europene privind „criza orientală” între 1821 și 1897. Deja o raritate bibliografică – Google a digitalizat-o și o oferă gratuit celor interesați –, această bibliografie

Confruntare între revoluționarii unguri și militari ruși și austrieci, în Transilvania

dă seama de uriașul efort depus în domeniu de generația pașoptiștilor români. Astfel, între 1848 și 1859 sunt înșirate 718 lucrări tipărite în limba franceză – multe traduse și în engleză și germană – privind „criza orientală”, între care peste 20% sunt focusate asupra chestiunii românești. Frecvența de apariție anuală a acestor lucrări consacrate cauzei românești reflectă creșterea interesului opiniei publice, dar și calibrul eforturilor pașoptiștilor în străinătate. Dacă în 1848 apăreau doar patru astfel de cărți consacrate, parțial sau integral, cazului românesc, în 1849 erau 11, iar în 1850 10. Odată cu Războiul Crimeii, frecvența anuală are alte dimensiuni: 1853 – 10, 1854 – 10, 1855 – 17, 1856 – 30, 1857 – 25, iar în anii 1858 – 1859 apar 28.

Așadar, din mai bine de 700 de cărți apărute în limba franceză între 1848 și 1859, cele „românești” ocupă locul fruntaș (peste 140 de lucrări), chiar dacă perioada chestionată include cea mai mare criză a „chestiunii orientale”.

Ialtă unitate de măsură a ecoului extern al problematicei românești o oferă o bibliografie comentată, alcătuită în 2020, publicată în Franța de Daniel Lancon. Intitulată *Narațiuni despre călătorii în Orientul european, din Țara Românească, Moldova și Transilvania în România (1780 – 1921) în germană,*

Joseph Marie Quérard

engleză, franceză, italiană, [...] Eseu de bibliografie descriptivă, focusată pe statalitatea românească de la 1780 la 1921, este un univers livresc inedit și multidimensional, consacrat „chestiunii orientale”: forma-

Saint-Marc Girardin

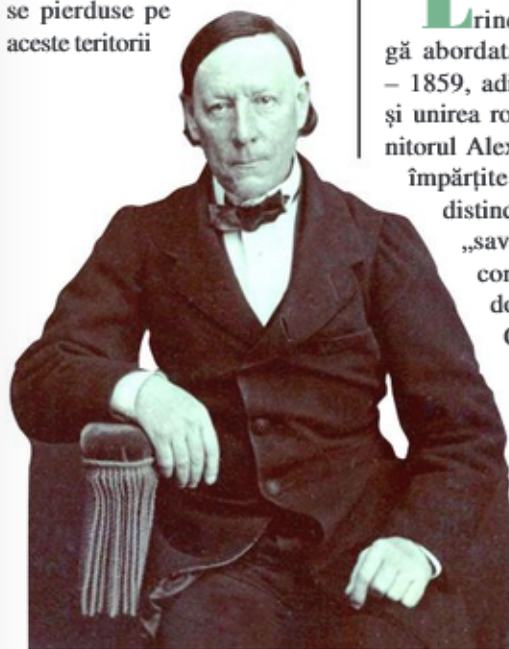

rea statelor naționale în sud-estul european și deopotrivă amurgul și prăbușirea Imperiului Otoman. Parcurgerea acestei „producții de carte pe continent, care acoperă «chestiunea orientală» de la 1780 până la prăbușirea Imperiului Otoman, relevă convingător rolul important acordat de Europa „dosarului românesc”. Autorul enumeră diversitatea acestui univers livresc: „Această bibliografie reunește povești personale, mărturii ale unei experiențe, călătorii sau sejur: excursii de agrement (turistice);

excursii de studiu geologic, geografice, religioase, politice, antropologice, etnologice... (comandate de instituții publice sau private); călătoriile corespondenților de război (1806 – 1812; 1828; 1854 – 1856;

1877 – 1878); amintiri și memorii ale călătorilor și rezidenților (soții sau fiice de diplomați); povești despre șederi de la profesori, jurnaliști, diplomați, tutori/secretari ai prinților domnitori; scrisori de călătorie. Au fost adăugate referințe la desene și gravuri publicate de artiști călători. “În elaborarea bibliografiei au fost consultate marile baze de date contemporane – Gallica (Biblioteca Națională a Franței pentru cărți, reviste și ziare); Hathi Trust (S.U.A., cărți și reviste) etc. Mai trebuie menționate și volumele de *Călători străini...* ale

Academiei Române, precum și antologiile de surse contemporane, dar și liste de lucrări ale unor instituții de prestigiu mondial. Nu este de prisos a menționa lucrarea din 1857, semnată Joseph Marie Quérard, intitulată *România, Moldova, Valahia și Transilvania, Serbia, Muntenegru și Bosnia, eseu istoric de lucrări istorice franceze ale acestor principate*. Titlul reflecta percepția intelectuală, lupta de construcție statală modernă în regiune fiind o renaștere a Romaniei antice și medievalului timpuriu. Poate că această percepție intelectuală europeană a avut un rol în decizia pașoptistă de a numi statul național România, și nu Dacia, semn al latinității inconfundabile a românilor, deosebită de națiunile vecine, dar și al unei renașteri a numelui imperiului fondator, care nu se pierduse pe aceste teritorii

Elias Regnault,
fotografie
de Nadar

Sir Stephan Lakeman

ale Europei. Așadar, deopotrivă descendența română ilustră, dar și singura întemeiată legitim în acest areal continental.

Lista de lucrări, acoperind din durata lungă abordată intervalul 1848 – 1859, adică între revoluție și unirea românilor sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, împărțite în două categorii distincte (*miscellanea* și „savante”), ilustrează, comparativ, mărimea dosarului românesc.

Cvasi-totalitatea lucrărilor recensate în acest interval – cca 230 – cuprind, total sau

parțial (în diverse proporții) referiri la români de ordin geografic, etnografic, social-politic, economic, antropologic, diplomatic, forma de guvernare etc. Autorii sunt diplomați, oameni politici de rang înalt (inclusiv domnitori români), economiști, avocați, geografi, ziariști, militari, comercianți, istorici etc. Între lucrările menționate sunt și cele cu autori români, apărute în străinătate (în Franța îndeosebi, dar unele traduse și în Anglia sau Italia ori spațiul german), cum ar fi Ion Heliade Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, prințesa Aurelia Ghica, Ștefan Golescu, D. Brătianu, Ion Ghica (sub pseudonimul G. Chainoi), Vasile Alecsandri, Mihail Kogă-

niceanu, Grigore Gănescu, A.G. Golescu, V. Boierescu, Grigore Ghica, Cezar Bolliac, Ion C. Brătianu, Elena Ghica (sub pseudonim Dora d'Istria) etc. Între autorii străini: Robert Gilmour Colquhoun, Jules Michelet, L. Boniface, Saint-Marc Girardin, George Ferguson Bowen, Domenico Sestini, Th. Lavalle, Armand Levy, Lev Tolstoi, Sir Stephan Lakeman (Mazar-pașa), dr. F. Quesnoy, baron von Moltke, J.A. Vaillant, Elias Regnault, Eugène Poujade, Paul Bataillard, Auguste Vitu, Edgar Quinet, Abdolonyme Ubicini.

Câteva trăsături reieșite din această bibliografie comentată trebuie reliefate pentru că trimit la zonele de interes pentru opinia publică europeană și surprind deopotrivă caracteristici ale peisajului geopolitic european din epocă. Mai întâi este evident că în atenția opiniei

publice europene – deopotrivă a cancelariilor marilor puteri – soarta politică a românilor și a statalității lor era chestiunea principală. Neîndoiește, aici era la mijloc evoluția raporturilor de putere pe plan continental, Războiul Crimeii fiind de o importanță sistemică covârșitoare. Desfășurat în apropierea spațiului românesc, ținând să blocheze accesul Rusiei la Strâmțori și Gurile Dunării, reflectând o preocupare majoră a Europei, acest război a atras atenția continentală (numărul de lucrări din anii 1854 – 1856, peste jumătate din totalul aparițiilor din intervalul 1848 – 1859), iar Pacea de la Paris a trebuit să țină seama de cazul românesc. Se inaugurează astfel o tradiție seculară până azi, anume ori de câte ori Europa este interesată în zăgăzuirea avansului spre Vest al Rusiei, statalitatea românească, element esențial la Gurile Dunării și spațiul pontic, dobândește un puternic relief.

Europa a descoperit totodată în acest interval al modernității și ciocnirii geopolitice sistemică importanța majoră a unității statalității românești. Studiile etnografice și antropologice numeroase au evidențiat unitatea națiunii române pe un întins teritoriu, de la Nistru la Tisa, și au făcut comprehensibilă continental marea strategie națională a reconstituirii unui stat puternic și util echilibrului european în Estul Europei. Nu este vorba doar de integritatea Imperiului Otoman sau zăgăzuirea Rusiei, dar și de posibila reordonare sistemică a centrului Europei. Poate că Europa nu a întrezărit imediat posibilitatea construcției României Mari,

care peste câteva decenii va deveni realitate, dar a înțeles că Munții Carpați, Gurile Dunării și siguranța Strâmțorilor reclamă geopolitic un stat puternic, viabil. Or, un asemenea stat, întemeiat pe existența națiunii române, uniform răspândită în cele trei principate, poate fi benefică întregului sistem internațional. Atunci, când marile puteri europene erau chemate să gestioneze numeroase crize, de la tendințele de unificare ale Germaniei și Italiei la integritatea Imperiului Otoman, între altele, o asemenea probabilitate a intrat în domeniul concretului. Mai ales că memoriile nenumărate adresate de generația pașoptistă, după 1848 îndeosebi, au ținut să reamintească în cancelariile europene validitatea și utilitatea unui asemenea proiect geopolitic.

Dar nu doar elita românească a militat pentru a impune cauza proprie ca o necesitate europeană. Între marile puteri, Franța, a cărei orientare către cauzele naționale era cunoscută, încerca astfel să devină un jucător dinamic pe scena sistemică, recuperând ceea ce prin Napoleon și furtuna sa războinică și transformatoare pierduseră în competiție cu celelalte mari puteri. Poziționarea Parisului preocupa intens elita conducătoare franceză, iar recâștigarea unor poziții contestate în trecut de Austria sau Rusia, învingătoare în 1815, era la ordinea zilei. În acest sens, avem o mărturie a lui Dimitrie Sturdza, apropiat al lui Ion C. Brătianu, dar mult mai tânăr, privind „descoperirea” Daciei la Paris, în timpul Războiului Crimeii. Sturdza menționează că „putința unirii Moldovei

și Valahiei” a fost văzută ca o „necesitate” de „arcopagul european” și continua: „Guvernul Franței a cercetat Arhiva Ministerului Afacerilor Străine din Paris, iar Guvernul Sardiniei a scrutat și el, întrucât Unirea Principatelor se înfățișează ca o necesitate pentru a izbuti la țelul urmărit al unității Italiei. Cercetările Guvernului francez erau mai ușoare și au început imediat. Arhivele sale au scos la lumină o corespondență a unui publicist francez – Du Bois-le-Comte –, care a călătorit în Principate în 1834.” Diplomatul francez intervievase în 1834 numeroși membri ai elitei române, un ministru din Moldova menționând proiectul „unui mare ducat al Daciei” și că circula ideea ca noul stat să reia „vechiul nume de Dacia”, care „nu este necunoscut Europei și care va deștepta simpatii favorabile nouă”, iar poporul va adopta numele de „Român, care este numele generic al întregii rase daco-romane”. Aceste părți ale relatării diplomatului francez au fost publicate și de presa oficială franceză în septembrie 1856 și reluate imediat în cea românească și, spune D.A. Sturdza, „[relatarea – n.n.] a format baza pe care s-a răzemat acțiunea Guvernului francez”.

Efortul elitei românești de a proiecta dosarul românesc ca fiind de interes european în timpul Războiului Crimeii se întâlnea cu interesul geopolitic al Parisului în reconstituirea naturală, românească a Daciei străvechi, comunicată încă în generația precedentă de un demnitar român ca obiectiv național unui diplomat francez.

(Va urma)

UN NOU MUZEU ÎN ROMÂNIA

*Maestrul
Ștefan Câlția
și elevii
la expoziția sa
„Însemnări
dintr-un timp
trăit”,
martie 2023*

IRINA HASNAȘ HUBBARD
(Muzeul Ororilor Comunismului în România)

Gândul conceperii unui muzeu despre comunism a încolțit mai de mult, iar în 2015 proiectul a fost discutat în Parlament. În 2019 s-a votat legea prin care era creat, iar în 2021 a luat ființă.

Muzeul Ororilor Comunismului în România (M.O.C.R.) este unul dintre cele mai recente muzee de stat înființate în România, alături de Muzeul Brătianu și Muzeul Holocaustului. Pentru prima dată, la mai multe decenii de la căderea regimului comunist din România, reprezentanții statului român au pus bazele unui spațiu cultural dedicat în exclusivitate istoriei comunismului și sistemului represiv din România, altul decât cele deja existente dedicate cercetării, investigării și diseminării. Este un muzeu înființat prin Legea nr. 157/2019, care funcționează conform legilor muzeelor, colecțiilor și protejării patrimoniului.

La apariția noului muzeu nu s-a produs o

explozie de entuziasm, o avalanșă de donații, o lungă listă de propuneri de dezvoltare. Motivele? Entuziasmul din anii '90 a avut timp să se dilueze. O parte semnificativă dintre sprijinitori – victimele comunismului – au decedat între timp. Mare parte din patrimoniu s-a risipit prin lipsa unei cointeresări sau din cauza unor voci care veneau din zona fostei conduceri de partid și de stat comuniste. Propunerile de dezvoltare muzeală pe tema istoriei recente au rămas fie la nivel declarativ, fie al expunerilor temporare sau al dezbaterilor în cadrul evenimentelor din calendarul muzeelor.

Începând cu 1993, s-au vehiculat 11 proiecte cu diferite denumiri derivate din generică titulatură „Muzeul Comunismului în România”. Acestea s-au subsumat scopului comun (declarat sau nu) de a oferi baza de funcționare a unei instituții muzeale reprezentative despre trecutul comunist, care să funcționeze în Capitala țării.

La nivelul inițiativelor private, în aceste decenii s-au consolidat acțiuni meritorii sau s-au dezvoltat proiecte meteorice cu impact mai mare sau mai mic, dar notabile prin eforturile și determinarea lor, chiar lipsite de sprijinul comunității sau autorităților sau tratate cu ostilitate de acestea. Practic, au apărut pe harta României muzee, memoriale,

Vizitatori la instalația itinerantă „Seismograf 77”,
expoziția din septembrie – octombrie 2023

centre la inițiativa unor personalități sau a unor grupuri, al căror scop a fost studierea și valorificarea datelor și mărturiilor despre perioada comunistă. Ele au răzbit să scrie și să expună teme din perspectiva celor asupriți de regimul comunist, din perspectiva documentelor de arhivă și a metodelor de cercetare eliberate de cenzură și propagandă. Cel mai cunoscut dintre acestea este Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței Sighet, creat prin eforturile unui colectiv condus de Ana Blandiana și Romulus Rusan. I se alătură: Memorialul Revoluției din Timișoara, Muzeul Instigatorului Petroșani, Casa memorială I.D. Sârbu Petrila, Memorialul Pitești, Muzeul Cineastului

Autoarea la vernisajul expoziției
„75 de ani de la desființarea ilegală
a Bisericii Greco-Catolice Unită cu Roma”, 10 iunie 2023...

Amator Reșița, Memorialul Gherla, Muzeul Amintirilor din Comunism Brașov, Casa Memorială Iuliu Maniu, Muzeul de Pânze și Povești din Țara Făgărașului etc.

În primii ani de tranziție de la comunism la democrație a lipsit un program național de aflare a adevărului despre perioada comunistă în genere. Menționăm aici două căi care au dus la diluarea interesului pentru trecutul comunist. În primul rând, accesul greu la arhive în anii '90, distrugerea unor documente, dispariția unor surse originale, descurajarea supraviețuitorilor (anoniimi sau cu nume de rezonanță, cum sunt foștii deținuți sau membrii familiei regale), absența unor texte

didactice dedicate noilor generații de elevi.

În al doilea rând, lipsa de fonduri (și lipsa unor voințe manageriale) pentru înnoirea expozițiilor sau restaurarea unor construcții istorice-martor, implicit lipsa accesului populației la un discurs muzeal coerent, care să coaguleze mai multe autorități și perspective, să se dezvolte transparent față de opinia publică și să abordeze metode moderne de expunere și interactivitate cu publicul și comunitatea de specialitate.

Subiectul istoriei comunismului și a Războiului Rece din manualele școlare rămâne nesatisfăcător elaborat. Nu este o afirmație generică sau o critică, ci este o constatare în urma discuției cu tinerii care nu cunosc sau pe care nu-i interesează subiectul, ori, mai grav, afirmă lucruri surprinzătoare pentru cei ce studiază sau au trăit consecințele nefaste ale doctrinei comuniste: că „era mai bine înainte”, „se dădeau locuri de muncă și locuințe”, „este nevoie să ne conducă o mână de fier” etc.

Activități extrașcolare dedicate copiilor încă de la vârstă mică și întinse pe tot parcursul creșterii și școlarizării lor, care să formeze gradual curiozitate, cunoaștere, opinie, implicare vizavi de aspecte din epoca comunistă au lipsit în mare parte. Astăzi, coroborarea dintre recente cercetări ale specialiștilor din educație (inclusiv educație muzeală) și noua dinamică a relației profesor – elev – părinte oferă

... și la evenimentul „IN MEMORIAM Liviu Babeș”, 2 martie 2024

șansa noilor generații de a recupera ceea ce predecesorii lor au pierdut: o expunere la istoria recentă, și implicit la cea a familiilor lor, în diferite momente de dezvoltare cognitivă și afectivă.

De aceea, unii dintre partenerii M.O.C.R. primizați sunt unitățile de învățământ. Cu concursul profesorilor de istorie mai ales, muzeul a reușit să ajungă prin diverse programe la elevii din București, Cluj, Oradea, Brașov, Călărași, Oltenița, Râșnov, Câmpulung Moldovenesc.

În februarie 2021, M.O.C.R. și-a început activitatea prin numirea managerului – istoricul Alexandru Cristian Groza, poate nu întâmplător aparținând primei generații născute după decembrie 1989. Muzeului i s-a alocat sediu la Biblioteca Națională a României, iar această hotărâre se reactualizează anual. Ca instituție, funcționarea lui s-a bazat de la început pe un grup restrâns de persoane. În primele șase luni, a fost coordonat doar de managerul interimar, urmând ca în a doua jumătate a anului 2021 să beneficieze de un transfer de personal constând din singurul muzeograf al instituției.

În 2024 se menține aceeași schemă de personal, însă s-au găsit mecanismele necesare ca instituția să funcționeze și să se extindă la nivel național prin parteneriate și colaborări cu instituții private și de stat. În iunie 2021 a organizat prima conferință „Deportările în Bărăgan”, în parteneriat cu Facultatea de Istorie a Universității București. Apoi a organizat și itinerat mai multe expoziții cu activități conexe: „Fracturi ideologice” (fotografii de Andrei Pandelescu), „Semn” (expoziție de artă plastică dedicată detenției politice), „Seismograf

77” (axat pe biografia inginerului Gheorghe Ursu), „Dadaimport-export” (colaje de Ion Isailă), „Antinostalgia” (Andrei Pandelescu și Ion Isailă), „Romlag 1945 – 1965” (în colaborare cu Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi), „Golden Flat” (de Alexandru Potecă), „Student în pandemie” (în colaborare cu Facultatea de Istorie din București), „Centenarul Încoronării. România Regală și personalitatea lui Ion I.C. Brătianu (1914 – 1922)” (la Senatul României), „Eu nu am furat niciodată nimic” (spectacol de teatru imersiv, regia Radu Savin), „Credință, Încredere, Clandestinitate” (în colaborare cu

Universitatea din Cork), „75 de ani de la desființarea ilegală a Bisericii Greco-Catolice Unită cu Roma” (în colaborare cu I.I.C.C.M.E.R. – Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc), „Rețeaua Memoriei” (cu ocazia celui de al X-lea *workshop* al I.I.C.C.M.E.R. din seria „Pledoarie pentru un muzeu al comunismului în România”), „Miopie istorică” (de Sever Petrovici Popescu). În total, s-au înregistrat 9.500 de vizitatori la nivel național. La acestea se adaugă lansările de carte, participarea la conferințe, la festivaluri și târguri, la dezbateri și concursuri, întâlnirile online sau hibrid.

Încă de la început, M.O.C.R. a urmărit alcătuirea fundamentului muzeului, tetrapodul de bază: colecții, personal, spațiu, public. Astfel, M.O.C.R. continuă efortul de formare a unei colecții de bază, îmbogățită prin oferta persoanelor deținătoare de obiecte și povești, prin obiecte recuperate după mutări, renovări sau dispariția proprietarului și de asemenea prin cesiunea operei artistului Alexandru Potecă: instalația artistică „Golden Flat”. Cu mărturiile supraviețuitorilor alcătuiește o arhivă audio-video. De asemenea, o bibliotecă este pe cale a se forma, unde se găsesc și câteva publicații susținute de muzeu: albumul *Corneliu Coposu. O viață în imagini*, al Fundației Corneliu Coposu, albumul de bandă desenată *Les Moments Historiques Vol. I. L'histoire du communisme en Roumanie. Ses origines* al graficianului Mihai Grăjdeanu, catalogul expozițiilor „Hidden Galleries” și „Miopie istorică”.

Personalul muzeului a rămas sub numărul

*La conferința
„Miopie istorică”,
15 ianuarie 2024*

aprobat (nouă), iar activitatea de cercetare și restul serviciilor sunt asigurate prin externalizare: contabilitate, resurse umane, achiziții, juridic, cercetare.

Spațiul dedicat colecțiilor și expozițiilor este în continuare neadecvat funcționării muzeului în folosul publicului și pentru dezvoltarea colecției, cu atât mai puțin propice participării la proiecte și programe naționale și internaționale. În incinta Bibliotecii Naționale a României se prezintă publicului o selecție din instalația „Golden Flat”: „apartamentul Epocii de aur”, și expune „Seismograf 77”, proiectat de firma de design Urbisson, după ce a fost itinerată în țară.

Pentru că nu se poate rezuma la aceste spații, M.O.C.R. creează și produce expoziții mobile și le trimite la colegii din muzee și biblioteci. Astfel atinge un public mai larg, vizibilitatea sa crește și se compensează, măcar simbolic, lipsa unui sediu propriu-zis în care să-și poată primi vizitatorii și să anunțe: „Vă așteptăm la muzeu!” De aceea, de la început muzeul a fost activ pe rețelele de socializare, în pandemie a fost prezent online și apoi hibrid, primește voluntari și stagiați, a pregătit un site web, care de curând a devenit activ: www.mocr.ro.

Publicul de bază este format dintr-un binom: tinerii care știu puțin despre epoca comunistă, pe de o parte, și supraviețuitorii (inclusiv membrii A.F.D.P.R. – Asociația Foștilor Deținuți Politici din România).

Pe lângă parteneriatele cu școlile, în acești ani, M.O.C.R. și-a dezvoltat o rețea de instituții-suport

pe care și-a întins-o în toată țara, cu care și prin care a organizat evenimente: aniversări, comemorări, expoziții, ateliere, conferințe, lansări de carte, dezbateri, vizionări de filme, târguri, *artist talk* etc. Printre ei menționăm: Biblioteca Națională a României, A.F.D.P.R., A.F.D.B. (Asociația Foștilor Deportați în Bărăgan), C.N.S.A.S. (Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității), Fundația Culturală „Memoria”, Fundația Academia Civică, Arhivele Naționale ale României, Universitățile din București și Cluj, I.I.C.C.M.E.R., Galeria Posibilă, Muzeul Municipal Călărași, Biblioteca Municipală Oltenița, Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță, Muzeul Regiunii Porților de Fier, Muzeul Țării Crișurilor, Muzeul Municipiului București, Muzeul Brătianu (Vila Florica), Muzeul Național al Țăranului Român, Complexul Muzeal Arad, Muzeul Amintirilor din Comunism Brașov, Muzeul Arta Lemnului Câmpulung Moldovenesc, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul Comunismului de la Hunedoara, Muzeul Județean Vaslui, Arhiepiscopia Blaj, Catedrala Greco-Catolică „Sf. Vasile”, Asociația Semn, Fundația Doina Cornea, Funky Citizen, Asociația din casă în casă, Fundația Corneliu Coposu, Fundația Gheorghe Ursu, ReRize, Fundația Țipoia and Tzipoia, Muzeul Undeva în Comunism, Firma de Design Urbisson etc.

(Continuare în p. 84)

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Răstimpul dintre Revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor, înfăptuită în 1859, este unul extrem de agitat pentru români. Tripla ocupație militară (rusă, otomană, austriacă), Conferința de la Istanbul și Congresul de la Paris care discutau viitorul statut al țării lor se conjugau cu frământări interne; opinii divergente, influența diplomaților străini și, copleșitoare, viața cotidiană brăzdată de corupție, nesiguranță și așteptare încordată. Scrisoarea publicată mai jos, provenită din arhiva lui Alexandru Dimitrie Ghica, fost domnitor regulamentar (1834 – 1842) și caimacam al Țării Românești (1856 – 1857), aparține, neîndoios, unui observator bine informat, cu condei fluent, dornic să înfățișeze o imagine cât mai completă a stării de spirit existente în Țara Românească la 1856.

Traducerea din limba franceză ne aparține.

București, 12/24 martie 1856

Domnule,

Iată a patra scrisoare a mea.

Afacerea lui Hurmuzescu (slujbașul de la Ministerul de Finanțe care s-a făcut vinovat de abuz în prejudiciul Tezaurului) a fost tranșată la Curtea criminală prin condamnarea inculpatului la un an de recluziune într-o mănăstire. Curtea n-a socotit necesar să ducă instrucția criminală mai departe ca să evite a se lovi de complici situați foarte sus. A avut absolut dreptate, altminteri buna înțelegere și solidaritate ce domnesc între înalții privilegiați riscă să se frângă.

Ruinarea completă a bietului Racoviță se manifestă din ce în ce mai serios. Abia a reușit să dea Municipalității, prin execuție judecătorească, o socotală incompletă. Sumele încasate de el se ridică la cel puțin 1.400.000 de piaștri. A trebuit să restituie suma de 96.000 piaștri pe

Alexandru Dimitrie Ghica

*Iancu Manu; portret de Alexandru Bănulescu
(1864 – 1923)*

care n-a putut s-o justifice. Mai e de dovedit cumpărarea de grâne în valoare de 140.000 de piaștri plătiți și pentru care n-a avut chitanță. Mulțumită fraților lui, care i-au sărit în ajutor ca să-i salveze onoarea, garantând vânzătorilor

de cereale achitarea sumelor datorate, în așa fel încât s-a făcut un vărsământ de mai bine de 200.000 de piaștri pe care, fără îndoială, îi va datora fraților săi. Mai rămâne ancheta care urmează să verifice la fața locului cumpărătura, cantitatea, calitatea și prețul adevărat al grânelor; e o afacere sordidă pe care comisarul Saki s-a îndatorat s-o încheie corect. Sub pretextul că Racovița e protejată de dvs., la fel și comisarul, domnul Băleanu, s-a îndoit o clipă de sinceritatea și imparțialitatea lui Saki în această poveste. Dar, în lipsă de ceva mai bun, a trebuit să se încreadă în singurul om cinstit între toți comisarii Departamentului, recomandându-i categoric să nu considere că trebuie să țină seama în vreun fel partea protejatului dvs. S-ar părea că președintele Municipality [Constantin Filipescu] și-a reluat vechile obiceiuri. Planează mai multe bănueli asupra lui în ceea ce privește unele abuzuri ce îi sunt atribuite și care din nenorocire nu sunt nefondate. De curând, prefectul Poliției a descoperit, la cererea brutarilor, că banișă cu care se livrează zilnic făina brutarilor pentru fabricarea pâinii avea fund dublu. A fost confiscată imediat și dusă la verificat la Ministerul din Lăuntru. S-a constatat că la 20 de ocale de făină lipseau aproape trei sferturi de oca. E vorba de a fi trimis în judecată criminală doar magazionerul, dar e notoriu că

Biserica de la Curtea Veche

Barbu Știrbei
(portret păstrat la Muzeul Cotroceni)

nu e singurul vinovat, când vezi ce profit iese de aici. Se dau asigurări categorice că în această afacere de fraudă sunt amestecați președintele Municipality și Racoviță. Se apără unul pe altul. Aceste două persoane se susțin și se protejează reciproc. Știți foarte bine că pâinea și carnea au îmbogățit totdeauna oamenii din sistem. Dar calitatea proastă, lipsa și prețul exagerat, și la una și la alta, au determinat publicul să se ridice împotriva hoților oficiali.

Duminica trecută, la Catedrala Curții Vechi s-a făcut o slujbă pentru comemorarea morții fericitului Nicolae, țarul Rusiei. Cu surprindere a fost remarcată prezența domnului Iancu Manu, care a avut curajul părerilor sale și care n-a vrut să-și ascundă simpatiile față de ortodocșii ruși, nici respectul pentru țarul răposat. La sfârșitul slujbei s-a dus să sărute cu venerație coliva pe care era, după obicei, pictat chipul fericitului țar Nicolae. Pioasa pictură se datorează domnului Mustacov, care era de față, cu întregul corp de spioni ruși și toți grecii.

Trebuie să aveți cunoștință de mișcarea sesizată printre câțiva moldoveni, între care domnitorul și principalii boieri, în urma rezoluțiilor adoptate de Conferința de la Constantinopol privind numirea unei căimăcămii de

către sultan, trimiterea unui comisar imperial și alegerea de către națiune a trei candidați, în loc de unul, și dreptul sultanului de a desemna unul dintre cei trei aleși de popor. Știți că acești domni și-au exprimat velenitatea de a protesta împotriva acestor măsuri, considerată o violare directă a vechilor drepturi ale țării. Ei bine, același spirit de opoziție și aceleași velenități de a protesta n-au lipsit să se manifeste într-un cerc destul de restrâns de oameni tineri, de altfel prea teoreticieni și puriști ca să înțeleagă avantajul practic al acestei violări excepționale a privilegiilor noastre recunoscute, ca și falsa poziție în care se află în momentul de față țara noastră. Dar și mai semnificativă rămâne atitudinea marilor boieri din Guvernul lui Barbu Știrbei, apărători înfocați ai regimului și instituțiilor actuale, care manifestă cea mai mare ambiție de a se asocia la acest proces făcut de o clasă ale cărei tendințe și aspirații sunt diametral opuse acestei clase oligarhice. Dar nu trebuie pierdut din vedere că această idee le-a fost sugerată indirect de însuși domnitorul, care, în ceea ce îl privește, se întemeiază pe promisiunea Cabinetului vienez, care va trebui să protesteze în același timp împotriva acestor măsuri contrare privilegiilor și imunităților țării, pe care dorește s-o apere în locul vechiului protector. Ca și pe sprijinul domnului Bécclard [Louis B., consul general al Franței în Principate], care a dezaprobat categoric rezoluțiile Conferinței. Incapabili de a desluși adevărul de minciună și de a aprecia utilitatea unei asemenea întinderi acordate drepturilor noastre, toți acești bravi patrioți, teoreticieni benevoli și a căror judecată e adesea greșită dintr-un sentiment exagerat, fac, fără să-și dea seama, cauză comună cu o clasă ale cărei tendințe oligarhice și regim represiv nu încetează să le combată. Această unică apropiere a două principii opuse ar trebui să le dea de gândit. Din fericire, partidul aristocratic austro-rus, neavând curajul opiniilor sale și temându-se să nu se compromită în fața Turciei, înainte de a fi sigur de succes, n-a împins lucrurile prea departe și a lăsat partidei naționale inițiativa acestui protest. Acesta, după ce și-a revenit din primul elan patriotic, nesigur, lipsit de unitate ori voință fermă, discută și nu face nimic. Vă atrag totuși atenția că printre acești teoreticieni și protestatari ratați este și Alexandru al nostru, pe care îl consideram mai

*Generalul Coronini și militari austrieci
în fața Casei Meitani din București
(fotografie de Ludwig Angerer)*

profund de atât, dar nu vă voi spune nimic de Teval ori de Aric [sic!], care se lasă antrenat de idei neghioabe. Deși sunt prietenul lor, n-am crezut necesar să-i inițiez în primele elemente ale politicii noastre, ca să evit fetele lor obișnuite, în prevederile mele și convingerea ce aveam că nu vor face nimic. Totuși m-am supărat văzându-i cum se întâlnesc prostește pe același teren cu cei pe care îi combăteau din răspuseri, fără ca această întâlnire să-i fi luminat oarecum asupra situației. Cu toate acestea, domnitorul pare că lucrează în acest sens, căci protestează cu mijloacele ce îi sunt proprii contra oricărei violări a drepturilor țării. Cu alte cuvinte, vrea să păstreze pentru țară, după retragerea sa momentană, căimăcămia regulamentară, respinge prezența comisarului imperial și susține alegerea unui singur candidat la tron, care după aceia ar urma să fie supus la confirmarea pur și simplu a sultanului. În acest fel e un patriot perfect, mare apărător al drepturilor de autonomie ale țării, pe care le-a anulat dintr-o trăsătură de condei în 1837, iar domnul Bécclard, ca și Austria, îi oferă tot sprijinul necesar. Prin urmare, nu așteaptă decât rezultatul misiunii prințșorului, fiul său, la Paris, ca să acționeze în consecință, adică spre a schimba guvernul ori, și mai bine, ca să-și asigure

concursul căimăcămici pe care a pregătit-o. E desemnat domnul Băleanu, ridicat la rangul de ban la președinția Înaltei Curți [de Justiție], Ion Bibescu, înălțat la rangul de mare vornic de Justiție și I. Manu la [Departamentul din] Lăuntru, adică triumviratul regulamentar, care va trebui să procedeze la numirea unui comitet de revizie ori de reformă și la convocarea unei adunări, cum vrea ea, pentru alegerea capului statului. Asta e toată grija domnitorului Știrbei; amestecând violența și îndemânarea cu corupția și amenințările, e sigur că va ajunge iarăși pe tron și să pună ghearele pe pradă cu ajutorul Austriei și sprijinul domnului Bécclard. Iată la ce se reduce prezentul și viitorul țării. Iată de ce partidul oligarhic e așa de nemulțumit de rezoluțiile adoptate de Turcia și care la urma urmei nu sunt definitive și ar trebui să fie confirmate de Congresul de la Paris.

Revenirea Prusiei la Congresul de la Paris a fost bine primită la noi. Înțeleg prin asta partida națională și astfel suntem îndreptățiți să sperăm că tendințele Austriei se vor întâlni antagonic cu intransigența Prusiei.

O confruntare teribilă între soldații austrieci și militarii noștri a avut loc săptămâna trecută. A fost provocată de strigătul „Ajutor, ucigașul!”, în urma unei violente lovituri de sabie și alta

de baionetă aplicate în mod obișnuit de soldații M.S. Apostolice [împăratul Austriei, Franz Joseph] pașnicilor noștri orășeni. Scena teribilă s-a petrecut lângă pușcăriile de la Curtea Arsă, de față cu martori atrași din toate părțile și de strigătele de spaimă. Ofițerul postului militar de pază la pușcărie și-a trimis un soldat să împrăstie mulțimea adunată acolo. Țipetele au continuat. Au mai fost trimiși patru soldați să facă ordine, patrula austriacă a sosit pe dată și în loc să-i scoată pe ai săi de acolo ca tulburători ai ordinii, a intervenit în scandal și țipetele au sporit. Atunci ofițerul de la punctul valah, vrând să pună capăt acestor violențe, s-a dus personal să se interpună între atacator și mulțime. Bravii soldați imperiali, care niciodată nu vor să asculte de vreo autoritate ce i-ar împiedica să-și exerseze cruzimea asupra unor oameni dezarmați și inofensivi, ignorând vocea unui superior care îi chema la ordine și disciplină, s-au aruncat ca turbații asupra bietului ofițer, care s-a prăbușit străpuns de baionetele austriece, într-o baie de sânge. Cei șase soldați valahi prezenți, văzând acest atac oribil asupra ofițerului lor, au pornit o luptă grozavă, reușind, în elanul lor obișnuit, să pună la pământ șase soldați imperiali, toți răniți, din care doi mortal. În acest timp, sosește prefectul de Poliție cu câțiva jandarmi, dar nu e ascultat; totuși, grație atitudinii amenințătoare a mulțimii, reușește să-i pună pe fugă pe curajoșii tulburători de ordine. Din fericire, niciunul dintre cei șase soldați ai noștri, afară de ofițerul rănit și pe cale de vindecare, n-a căpătat cea mai mică rană. A doua zi, în loc să facă o anchetă riguroasă și să pedepsească apoi pe vinovați, autoritățile militare austriece, sigure pe ele, n-au făcut nimic. Dar prințul Știrbei, ca să arate toată deferența ce dăorează puterii austriece și vinovata lui toleranță, a cerut printr-un ordin tuturor militarilor ca pe viitor să se abțină de a mai oferi ajutor în asemenea cazuri, urmate de asasinat, ci să rămână liniștiți față de toate aceste dezordini provocate de soldații imperiali, fără să se amestece cu nimic, doar să avertizeze corpul de gardă austriac, singurul judecător al blestemățiilor și necuviințelor soldaților săi. Ordinul n-a fost publicat în *Monitorul oficial*. Astfel, gustul pentru ordine autorizează asasinatul, în plină zi și în plină stradă, căci decreteează inviolabilitatea atacatorilor înarmați, fără a garanta securitatea locuitorilor neînarmați

ai orașului, cărora le este interzis să se apere prin cerere de ajutor. Iată o ocupație militară de la cap la coadă, care are misiunea de a restabili ordinea într-o țară care, până acum, n-a cunoscut niciodată dezordinea, uciderile ori asasinatul. Marile puteri civilizate consimt să se continue acest soi de poliție neobișnuită, îngăduind Austriei să-și prelungească ocupația militară, atâta vreme cât va socoti necesar să arunce vrajba între noi.

Incăierare asemănătoare s-a produs în zilele din urmă la Craiova. Patru lăncieri austriece s-au luat la ceartă cu căpitanul uneia dintre barierele orașului, aruncându-se cu sabia în mână asupra omului Poliției. Fără prezența a trei țărani viguroși care i-au sărit în ajutor, îl făceau bucățele pe amărât. Așa, cei patru soldați bravi au fost dezarmați și burdușiți bine de acești țărani de la Dunăre. Sunt sigur că omul va fi pedepsit și destituit fiindcă a îndrăznit să se apere de niște atacatori inviolabili. Nu vă voi spune nimic de mulțime de furturi prin efracție ce se comit destul de des și – lucru aproape fără precedent la noi – printre acești pungași îndrăzneți, unii blestemați, asta pentru că în cursul unei singure săptămâni trei biserici au fost complet jefuite.

Mulțumită armatei de ocupație, suntem despuiați, maltratați și asasinați; și apoi toate acestea se numesc „ordine și securitate”.

Un grajd uriaș, construit pe locul Episcopiei pentru adăpostirea cailor imperiali și care a costat biata noastră Vistierie mai multe mii de piaștri, luând foc acum în urmă, din neglijența soldaților M.S., a fost făcut scrum. La paguba suferită din cauza acestor incendiatori, au trebuit adăugați alți 5.000 de ducăți, pe care domnul conte Coronini [Johann A.B., comandantul trupelor austriece de ocupație din Principate între 1854 și 1856] îi cere Guvernului cu titlu de indemnizație pentru pierderea a 50 de cai imperiali ce au ars în grajd. Principele Știrbei, care e atât de îndatoritor, a încuviințat și suma cerută a fost dată de Vistieria noastră. E mai mult decât să plătim muzica.

Data viitoare vă voi spune ceva despre concesiunea căilor ferate și privilegiul acordat domnului Durand pentru construirea unei mașini cu aburi de fabricarea pâinii.

CAPRA

THEO STĂNESCU-STANCIU

„Îmbrăcată și cu mătase, capra rămâne tot capră!”, spune un vechi proverb irlandez, în timp ce pentru vecinii francezi, „o femeie, un catâr și o capră bună sunt toate trei doar... animale rele”.

În ultimele secole, cel puțin, capra a reprezentat un animal pe care multe popoare l-au nedreptățit. Armenii l-au considerat chiar creația Diavolului, în opoziție cu devotata și răbdătoarea oaie – zămislire a lui Dumnezeu, cu menirea de a-l ajuta pe om. În timp ce pentru noi, românii, a întrupat atât semnul sărăciei, cât și al îndărătniciei.

Cu totul alta a fost însă situația în epoci mai îndepărtate...

1. Unul dintre primele animale domesticate

Studii recente întreprinse de o echipă de cercetători irlandezi de la Trinity's School of Genetics and Microbiology, condusă de Kevin G. Daly, au demonstrat că printre primele animale domesticate s-au nu-

mărat caprele, precedate doar de câini. „Disponem de o bază de date arheologice și genetice, cu o vechime de 10.000 de ani, care pare să sugereze faptul că noi avem prima populație de capre care pot fi gestionate”, a declarat acesta. Specialiștii irlandezi au analizat fosile de capră conservate, proveni-

te din două zone ale munților Zagros (ce se întind între Iran, Irak și Turcia): Ganj Dareh și Tepe Abdul Hosein, unde s-au făcut săpături în ultimele decenii. S-a dovedit că, între anii 8200 și

Statuie a lui Pan din secolul I î.H., descoperită în Albania

Bacchus,
în viziunea lui Michelangelo

7600 î.H., animalele au locuit în acele zone. „Aceasta este cea mai veche dovadă genetică a domesticirii caprelor, arătând din ce în ce mai mult faptul că domesticirea caprei a început în regiunea Zagros sau în apropierea acesteia.“

2. Simbol mitologic al sălbătăciei și al libertății

Aproape peste tot în lume, capra a fost asociată, mitologic, cu sălbăticia. Zeitățile greco-romane, care locuiau în cele mai îndepărtate și adânci păduri sau pe vârfurile munților ce atingeau norii, cutreierau adesea însoțite de capre. Reprezentările masculine se puteau chiar transforma în țapi (Pan, Faun, Bacchus...); în timp ce pentru zeițe, precum Artemis, femelele reprezentau independența, laptele lor fiind ofranda obișnuită menită a-i oferi atât onoare, cât și forță.

Mai mult, în legendele vechii Elade, o capră, Amaltheia (Zeița hrănitore), a fost cea care l-a alăptat pe Zeus într-o peșteră de pe muntele Ida, din Creta. Acolo el fusese ascuns de mamă, Rhea, pentru a-l scăpa de gelozia tatălui, Cronos, devoratorul propriilor odrasle. Dar Amaltheia era o capră fermecată; din coarne îi curgeau nectar și ambrozie. Se povestește că, în copilărie, zburdalnicul Zeus i-ar fi rupt, în joacă, un corn și, de aici, cornucopia, simbolul abundenței, atribut simbolic al mai multor zeițe. Conform unor alte surse, creatorul ar fi fost Heracle, care s-a luptat cu Achelous, smulgându-i un corn. Pentru a-i mulțumi mai

târziu, Zeus avea să o transforme în constelația Capricornului, iar, la moartea animalului, îi va acoperi leșul cu propriul scut.

Tot doică pentru o zeitate este și capra Heidrun, din mitologia nordică. Din ugerile ei curgea hidromelul, băutura sacră ce le-a oferit putere războinicilor zeului Odin.

Într-o legendă sumeriană, caprele erau animalele lui Marduk, Copilul-Soare, care, începând cu epoca regelui Hammurabi (secolul XVIII î.H.), a devenit zeitatea supremă din Panteonul babilonian.

Conform unor vechi povești hinduse, Agni, zeul vedic al focului, călărea, la rândul său, un car tras de capre. La fel și Thor, divinitatea forței și a virilității, a furtunilor și tunetului, cum povestesc legende scandinave. Acesta din urmă deținea două capre, Tanngnir și Tanngjostr, care erau sacrificate în fiecare noapte, dar reveneau la viață, în mod miraculos, în fiecare dimineață.

3. Inteligentă, comunicativă și foarte curioasă

*Capra Amaltheia
hrănindu-l cu laptele ei pe Zeus,
tablou de pictorul flamand
Jakob Jordaens*

În ciuda multor anecdote în care apare ca un animal netot, cu minte puțină, zoologii sunt de părere că este dotată cu o minte ascuțită și cu o curiozitate aparte. Este dominată de dorința de a explora, dar și de a învăța mereu despre lucruri și zone noi.

*Heracle, copie romană
a unei statui grecești, ...*

Este unul dintre animalele care comunică cel mai mult cu puii sau cu alți semeni. Puii își pot recunoaște mama chiar imediat după naștere datorită behăitului.

Au, de asemenea, și o memorie excelentă: cercetările au demonstrat că ele pot să recunoască până la 50 de fețe umane diferite, pe care le și țin minte o perioadă de timp destul de îndelungată.

De asemenea, caprele prezintă o vedere de noapte excelentă. De aici și una dintre legendele conform cărora ele ar fi descoperit... cafeaua! Un tânăr păstor

de capre din Etiopia, Kaldi, din veacul IX, și-a văzut unele dintre animale mult mai energice după ce pășteau dintr-un anumit tufiș câteva fructe roșii. Curios, a decis să încerce și el; resimțind apoi o senzație de revigorare, s-a gândit să îi împărtășească descoperirea starețului unei mănăstiri din apropiere, iar aceștia i-ar fi venit ideea de a usca și apoi fierbe miraculoasele fructe pentru a le transforma într-o băutură, care ar fi fost mai ușor de împărțit în comunitate.

4. Pentru francezi, există o capră malefică, pe Valea Loarei, ...

Dar capra nu apare numai în vechile legende. În urmă cu doar câteva decenii, pe Valea Loarei, circulau povești despre capra malefică – o fantomă ce bântuia zona, ce lua fie forma unei capre albe, fie un aspect uman, înșelător. Ea ar fi atacat, cu predilecție, turiști și străini (care, de altfel, erau destui în zonă), lăsându-i fie fără suflare, fie cu buzunarele goale și cu amintiri teribile.

Explicația ar fi însă una destul de simplă: două colonii de leproși erau situate între două comune, Ligné și Couffé, iar bolnavii care le părăseau puteau să se transforme, cu ușurință, pentru necunoscutori, în creaturi malefice, învelite în giulgiuri albe, deplasându-se cu greutate sau purtând pe capete acoperăminte ce puteau duce cu gândul la coarne.

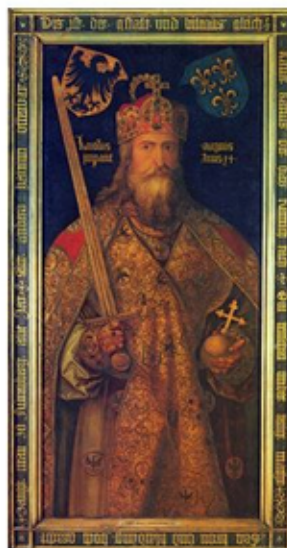

... și reprezentat pe o amforă greacă de pe la 525 î.H. (primul din stânga)

5. ... dar și una salvatoare, pentru elvețienii din Gruyères...

Se spune că femeile din Gruyères, una dintre cele mai romantice și astăzi așezări elvețiene, situată pe valea râului Saane, au fost primele care, din înălțimea unui deal, au văzut venind vecinii inamici din Berna. Tocmai terminaseră de adunat caprele în interiorul cetății,

*Carol cel Mare
le-a recomandat
supușilor să nu arunce
carnea de capră*

pentru a se pregăti de un asediu îndelungat. Bărbații erau plecați să înfrunte dușmanul în pădurile din Sauthaux. Era mijlocul veacului XIV și conflictul dintre cele două orașe escaladase.

Unei bătrâne i-ar fi venit o idee năstrușnică: ce-ar fi dacă ar lega torțe de coarnele caprelor și le-ar goni spre dușmani?! Zis și

făcut; femeile s-au pus repede pe treabă... Când au văzut cum făpturi ciudate coborau în fugă dealul pe care era cocoțată cetățuia pe care trebuia să o ocupe, dușmanii s-au speriat peste măsură... Părea că o armată a diavolului însuși li se opunea!

Aceleași legende pomenesc și de intervenția salvatoare a doi eroi – Clarembos și Ulrich –, care au reușit să-i oprească pe invadatori până când trupele contelui de Gruyères au ajuns în ajutor. Iar Clarembos și Ulrich, cunoscuți în istoria locală ca „Brațe de fier“, au devenit, alături de capre, eroii salvatori ai cetății.

6. ... sau blestem pentru unii americani pasionați de baseball!

În apropiere de stadionul Wrigley, gazda unei echipe importante de baseball, Cubs, din Chicago, un emigrant grec, William Sianis, își deschidea, în 1934, o tavernă. Părea că visul american prindea contur... Căci localul a înregistrat, încă de la început, un real succes. Mâncarea aromată și proaspătă, preparată de grec, a fost pe placul americanilor. O poveste

locală spune că, doar cu ajutorul încasărilor din primul sfârșit de săptămână, Sianis a reușit să plătească întreaga sumă care îi fusese cerută pentru local – 200 dolari!

La 6 octombrie 1945 un eveniment avea să îl transforme pe Sianis nu numai într-un prosper om de afaceri local, ci și într-un personaj de legendă. Era un meci important în prima ligă de baseball, Cubs înfruntând adversarii de la Detroit Tigers. Billy Sianis nu putea lipsi din tribune. Și-a adus însă și animalul îndrăgit, o capră, cu care s-a așezat să urmărească partida. De acum, variantele sunt împărțite: după unele surse, însuși patronul echipei Cubs, infuriat de mirosul pe care îl emana capra, l-ar fi forțat să părăsească arena. Revoltat, Sianis ar fi replicat: „De acum, Cubs nu va mai câștiga nicio partidă!”

Și, de atunci, clubul parcă a intrat într-o fază foarte proastă – nu a mai câștigat 71 de ani. Blestemul a fost rupt când i-au învins pe Los Angeles Dodgers, cu 5 – 0, în 2016!

7. În folclor

În multe dintre regiunile României, capra este prezentată, în tradițiile populare, ca un animal ce joacă un rol important în acțiuni menite a aduce prosperitate, fertilitate și noroc – de pildă, în jocurile de iarnă sau în cele cu măști. Dar, în același timp, tot capra este sinonimă și cu... sărăcia, căci dă lapte și lână puțină, existând superstiția că animalul nu poate

William Sianis și capra sa, prezenți la meci

fi dat niciodată de pomană.

Legende din unele zone spun că oaia a fost creată de Dumnezeu, în timp ce capra, de drac, care a făcut-o după asemănarea sa, cu barbă și picioare deformate. Mai mult chiar, unii bătrâni credeau că, atunci când diavolii auzeau venind carul Sfântului Ilie, se prefăceau în capre...

8. Delicatesă în farfurie: mai puțin pentru carne, mai mult pentru... brânză

Manuscrisele provenite din Evul Mediu timpuriu ne permit să ne facem o idee despre condițiile de viață și alimentație. Interesante sunt, în special, prețurile la care erau evaluate animalele de pe lângă o gospodărie. Astfel, cel mai scump se dovedea calul, urmat la mare distanță de vacă și de oaie. Capra nu apare în astfel de calcule, nefiind considerată a face parte din șeptel.

Dovedind spirit de administrator gospodăresc și cu... viziune, Carol cel Mare le-a recomandat supușilor să nu risipească totuși carnea de capră. Căci, odată sărată, putea fi foarte bună pentru hrana servitorilor.

Conform cercetărilor de dată relativ recentă, încă din jurul anilor 7000 î.H. (după alte surse, chiar mai devreme, în jurul anilor 10000 î.H.), vânătorii nomazi au creat primele sortimente de brânză de capră din istorie. Totul se pare că a fost o întâmplare: laptele, transportat în recipiente fabricate în special din membranele stomacului altor animale, se

solidifica rapid și alimentul astfel obținut avea un gust și o consistență aparte. Mai mult, se pare că era mai sățios și, mai ales, mai rezistent.

Adevărata rețetă de fabricare a brânzeturilor de capră a fost, aproape peste tot în lumea antică, un secret bine păzit. În Egipt, doar preoții îl cunoșteau. Una dintre rețete a fost descoperită într-un mormânt datând din urmă cu 3.000 de ani!

La rândul lor, și românii au fost mari pasionați de brânza de capră, pe care obișnuiau să o consume atât în stare crudă, cât și gătită, însoțită de ulei de măsline și vin alb. Tot ei se pare că au inventat și o presă specială, pentru scurgerea completă a zerului. Odată cu trecerea timpului însă, din delicatesă și produs de lux, ea s-a transformat într-un aliment popular, bază atât pentru preparatele sărate, cât și pentru cele dulci. Conform unor însemnări din cronici, spre anul 77 î.H. existau deja în Imperiul Roman cel puțin 13 soiuri. Astăzi, specialiștii culinari au contabilizat peste 120!

În Evul Mediu, calitatea ei se făcuse atât de remarcată,

*Păstori elvețieni
cu caprele,
la începutul
secolului trecut*

încât devenise adevărată monedă de schimb, dar și aliment de bază pentru pelerinii care cutreierau Franța.

decisiv la eroziunea versanților, problemele cele mai serioase apărând în zonele în care vegetația este deficitară, astfel ajungându-se la distrugerea de drumuri, chiar și de locuințe din cauza prăbușirilor.

Și caprele nu și-au pus amprenta

9. Când capra a devenit marcă....

Cel care ajunge în Creta va fi cucerit nu numai de peisajele spectaculoase, oamenii extrem de calzi și prietenoși sau mâncarea apetisantă, ci și de... kri-kri, caprele sălbatice care hălăduiesc prin insulă, ca adevărate spirite libere, adevăratele stăpâne ale țărâmului lui Zeus. O dovedește chiar și numele oferit lor de cretani, o corupție dialectală a formei grecești pentru „cea sălbatică“.

O altă insulă grecească al cărei destin este legat de capre este Samothraki, situată în nor-

dul Mării Egee, cu o lungime de doar 17 km. Statisticile ultimelor două decenii spun că acolo trăiește o populație de aproximativ 100.000 de capre, de trei ori mai multe decât locuitorii ei – aproximativ 3.000 de suflete. Mai bine de 90% dintre animale se află în libertate, putând să le întâlnești la tot pasul, mai ales în preajma turiștilor, pentru care au devenit o adevărată atracție.

Din nefericire, pentru locuitorii insulei ele nu mai reprezintă de ceva vreme o binecuvântare. Consumând masiv vegetația, caprele au contribuit

doar pe locuri sau preparate culinare. Una dintre cele mai cunoscute și adorate actrițe, Brigitte Bardot, a spus adio carierei de succes din cauza unei... capre! Se pare că la finele unei zile lungi de filmări, cineva de pe platou ar fi sugerat că o friptură la grătar din animalul care o însoțise ca parteneră în film pe actriță ar fi și mai bună! Bardot nu a mai stat pe gânduri: a adoptat capra, dar a și pus capăt unei cariere, pentru a începe o alta, ca una dintre cele mai vocale apărătoare ale drepturilor animalelor. ■

UN NOU MUZEU ÎN ROMÂNIA

(Urmare din p. 74)

Pe lângă aceste parteneriate, M.O.C.R. colaborează pentru cercetare, expoziții și mediatizare cu specialiști din domeniile istorie, grafică, relații publice, design expozițional, sociologie, pedagogie, artă. Pe această cale exprimăm recunoștința față de sprijinul acordat de partenerii și colaboratorii noștri.

Ca pentru încheiere, facem o pledoarie pentru importanța

vizibilității M.O.C.R. prin expoziții. Dintre toate sarcinile interne și semnalele lansate în afară, expozițiile sunt cele care definesc muzeele cel mai pregnant pentru public și le delimitează de alte instituții culturale. Expozițiile sunt cu predilecție gestul suprem recuperator al moștenirii culturale pe care vrem să o arătăm și să o perpetuăm. Pe de altă parte, este adevărat că forme expoziționale au invadat spațiul public de

toate genurile, laic și religios, de business sau de divertisment, de cercetare academică sau dedicate educației și formării profesionale. În aceste condiții, M.O.C.R. va continua eforturile de a expune ideile, istoriile și obiectele prin care se definește și va găsi mijloacele prin care să convingă că e mai bine să se adreseze cât mai multor entități, decât să aștepte momente prielnice pentru a se face auzit/văzut. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

SEPTEMBRIE

OCTOMBRIE

1974

„Comitetul Central al P.C.R. a hotărât, la Plenara sa din iulie a.c., să supună celei mai largi dezbateri publice proiectul primului Program al partidului – sinteză a experienței luptelor revoluționare și a muncii de construcție socialistă în România, mișcării revoluționare mondiale, tablou cuprinzător al direcțiilor activității partidului în epoca viitoare“ – anunță Scânteia din 1 septembrie. Drept urmare, pe 13 pagini se publică proiectul documentului. După adoptarea programului, aprecierile privind trecutul nostru istoric au devenit literă de lege. Nu mai puteai spune, de exemplu, decât *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, nu *răscoală* sau *mișcare revoluționară*. Până și ziarul *Sportul* de a doua zi se deschidea cu editorialul „Țelul nostru – comunismul!“

În pregătirea Congresului XI al P.C.R. se raportau noi și noi succese, noi depășiri de plan, mari realizări. În București, noul an școlar urma să înceapă la 15 septembrie și în zece școli noi, cu 164 săli de clasă. S-au publicat 782 titluri de manuale școlare, într-un tiraj de 21,8 milioane exemplare, pentru învățământul primar, gimnazial și liceal.

În ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 15 octombrie s-a aprobat trecerea la elaborarea documentațiilor tehnice pentru construcția metroului în Capitală. Realizarea primei linii va începe anul viitor. În zilele de 3 și 4 octombrie, în zona Gării de Nord se trece la tensiunea de 220 V.

Întreprinderea de Transport București (I.T.B.) își propune să extindă sistemul de călătorii pe bază de abonamente; în prezent acesta reprezintă doar 5% din totalul călătoriilor. Se vor deschide noi centre de eliberare a abonamentelor (sunt doar trei). Un abonament lunar pe toate liniile costă 92,50 lei, pe o singură linie 60 lei la autobuze, 48 lei la troleibuze și 20 lei tramvai. Au început să funcționeze centrele de

informare interurbană pentru centralele telefonice automate. Pentru București se formează prefixul 90, apoi 11 51 50.

Mai sunt și lipsuri. Locuitorii din zona Bulevardului Ion Șulea se plâng că nu au niciun telefon public și niciun centru de lapte. Când își vor îndeplini vagoanele

A început școala!

*Revista Săptămîna
avea un „correspondent special” la Hollywood,
care le punea unor mari actori
publicația în mână și îi fotografia.
Iată-l pe Jack Nicholson „citind cu atenție” revista*

restaurant menirea – se întreabă un ziarist. Adică să poți comanda o gustare, un aperitiv, prânzul sau cina? În prezent sunt doar cârciumi pe roți, pline de fum de țigară, unde se consumă sute de litri de băutură, în vreme ce călătorul dornic să mănânce ceva nici nu este băgat în seamă. În stațiile I.T.B. Ho Și Min, Favorit, Moghioroși și în alte puncte din Drumul Taberei sunt montate la vedere panouri metalice pe care nu se mai deslușește nimic.

Au fost puse pentru orientarea în cartier.

La 31 octombrie a murit Gheorghe Vasilichi, ilegalist, membru al C.C. al P.C.R.

Începând cu 3 septembrie, în Sala Rondă a Hotelului Intercontinental se organizează, vreme de trei zile, parada modei pentru sezonul de toamnă.

Sub patronajul președintelui R.S.R., Nicolae Ceaușescu, se deschid, la 4 septembrie, la București, lucrările celui de al III-lea Congres internațional

de studii sud-est europene. Au rostit cuvinte de salut Halil Inalcik, președintele Asociației internaționale de studii sud-est europene, Michel François, secretar general al Comitetului internațional al Științelor istorice, Ronald Syme, președintele Consiliului internațional de filosofie și științe umaniste, Michel Conil-Lacoste, reprezentantul directorului general UNESCO, Mihai Berza, președintele Comitetului de organizare a Congresului. Lucrările se încheie la 10 septembrie. Au participat aproape 1.000 de savanți și specialiști. Academicianul Emil Condurachi a prezentat concluziile finale.

Ziarul *Scînteia* din 15 octombrie publică un interviu cu George Emil Palade, laureat al Premiului Nobel pentru medicină.

Dinu Săraru scrie, la un an de la trecerea în eternitate a lui Sică Alexandrescu: „Aducea în lumea tinerei generații de creatori exemplul unei mari probități artistice, al unei credințe neștrămutate în forța morală a teatrului, exemplul unui comportament în care angajamentul și punctualitatea și noțiunea și respectul timpului umileau pur și simplu pe cei care veneau în contact cu el [...] A creat unele dintre cele mai mari spectacole de teatru realist pe scena românească postbelică.”

În același număr din *Săptămîna*, Eugen Teodoru consemna despre „Cetatea din deal”, Mănăstirea Văcărești: „Prințul acesta [Nicolae Mavrocordat] a fost străin de neam și adus aici de puterea otomană. A tremurat pe tron, ucigându-și vrăjmașii cu necruțare, și cu toate acestea pe osemintele lui se înalță peste vreme

*Au început filmările la „Tată de duminică”;
de la stînga la dreapta: regizorul Mihai Constantinescu,
actorii Amza Pellea și Radu Beligan*

sinteza unei arte nemuritoare“. A venit apoi cineva care nu era străin de neam și a făcut-o muritoare și pieritoare.

Pe 23 septembrie iubitorii de jazz sunt invitați la redeschiderea Clubului de jazz de la Casa de cultură „Fr. Schiller“.

Au fost acordate premiile Uniunii Scriitorilor pentru anul 1973: poezie: Cezar Baltag, Ion Caraion și Anghel Dumbrăveanu; proză: Dumitru Radu Popescu și Nicolae Velea; dramaturgie: Ion Băieșu și Mircea Radu Iacoban; publicistică și reportaj: Dan Hăulică și Ilie Purcaru; literatură pentru copii: Mircea Opriță; critică și istorie literară: Ion Pop, Lucian Raicu și Mircea Tomuș; traduceri: Alexandru Philippide.

Dan Nufu, Octavian Cotescu și Ion Besoiu, într-un instantaneu surprins pe stradă

La Rotonda Scriitorilor din Parcul Cișmigiu poate fi urmărit spectacolul de sunet și lumină „Amintirea scriitorilor“. Vocile recitatorilor (George Calboreanu, Radu Beligan, Leopoldina Bălănuță, Constantin Codrescu, Dinu Ianculescu) aduc în atenția publicului poeziile lui: V. Alecsandri, George Coșbuc, Mihai Eminescu, Șt.O. Iosif. Un alt spectacol de sunet și lumină se desfășoară în parcul Muzeului „George Enescu“, cu titlul „Mi-am slujit țara“. Este evocată muzica marelui compozitor, cu ajutorul vocilor actorilor Dina Cocea și Fory Etterle și cu intervențiile muzicologului George Sbârcea.

Pe scena Ateneului concertează Elisabeth Schwarzkopf, acompaniată de pianistul Geoffrey Parsons.

Se dă primul tur de manivelă la filmul „Mastodontul“, în regia lui Virgil Calotescu. În distribuție: Gheorghe Dinică, Toma Caragiu, Ernest Maftei, Olga Tudorache, Ștefan Mihăilescu Brăila. Reușita serialului „Cireșarii“ este umbră de o

mai veche meteahnă a filmului nostru: sunetul, care face ca replica să fie spusă ca la telefon – comentează redactorul rubricii de specialitate din *Săptămâna*. Și tot acolo, Raluca Bungărzan remarcă din ultima ediție a emisiunii de radio „Unda veselă“ sceneta „Logodnicul ghinionist“, care a beneficiat și de interpretarea Ilenei Stana Ionescu.

Pe programul 2 al TVR (care nu poate fi urmărit însă în toată țara) se difuzează o emisiune într-adevăr de cultură cinematografică: „Un film văzut de...“. Este bilunară și își propune să prezinte filme mai puțin cunoscute și care pot oferi un punct de discuție între realizatorii emisiunii, critici de film, spectatori. Prima ediție a prezentat filmul „Regula jocului“, în regia lui Jean Renoir, comentat de B.T. Râpeanu. Ar fi cazul ca emisiunea să fie mutată pe canalul 1 al TVR, propune *Săptămâna*.

La Campionatele europene de atletism, desfășurate la Roma, în prima săptămână a lunii septembrie, Argentina Menis a cucerit medalia de argint la aruncarea discului.

Responsabilul Restaurantului „Berlin“ afirmă că 5% din încasările zilnice ale unității vin de la fotbaliștii care îi trec pragul.

Mircea Angelescu a plecat din fruntea Federației Române de Fotbal. Fănuș Neagu și Adrian Păunescu au scris frumos despre activitatea lui. Adaugă și „Interim“, în *Săptămâna*, câteva cuvinte: „Mircea Angelescu rămâne unul dintre puținii oameni cunoscuți mie care pleacă din fotbalul nostru fără să-i datoreze nimic.“ ■

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

S E P T E M B R I E

O C T O M B R I E

1 9 7 4

„N-AI BANI, N-AI ELVEȚIAN“

Când moare, la 5 ianuarie 1477, pe câmpul de luptă de la Nancy, Carol, denumit postum Carol Temerarul, al patrulea și ultimul duce al Burgundiei, posesiunea lui, o aprigă rivală a Regatului Francez, are încă mari ambiții teritoriale. Întinsa și prospera Burgundie ajunge la Marea Baltică, Flandra, Brabantul (adică Belgia actuală și Țările de Jos) și Luxemburgul fiind incluse. Dar moartea lui Carol pune capăt acestei expansiuni și chiar statului în sine. Bunurile ducatului vor fi împărțite în vremea domniei unice sale fiice, Maria, de numai 20 de ani și căsătorită cu arhiducele Maximilian de Habsburg, între acesta și regele Franței.

Sulișii elvețieni într-o gravură a contemporanului lor, Hans Holbein cel Tânăr

Carol a luptat la Nancy pentru că posesiunile lui erau împrăștiate și le voia reunite, un hiatus între ele fiind ducatul de Lorena, al ducelui René. Apoi agresivul burgund intenționa să se îndrepte spre sud, până la Mediterana, ceea ce și crease rivalitatea cu Franța lui Ludovic XI, urcat pe tron în 1461. Dar Carol și Burgundia lui dispăreau în fața a 20.000 de... soldați elvețieni, cei mai buni soldați ai Europei, aliați ai ducelui René al Lorenei. Elvețienii îl lovesc decisiv pe Carol Temerarul și fatal Burgundia. Îl înfrâng prima dată la Grandson, la 2 martie 1476, apoi la Morat (Murten), la 22 iunie același an, și, în fine, la Nancy, posesiunea ducelui de Lorena, în dimineața foarte friguroasă de 5 ianuarie anul următor, acolo unde burgundul a jurat să-și sărbătorească victoria.

De atunci statele europene se vor întrece în a-și recruta, prin contract cu cantoanele, pricepuți soldați elvețieni ca mercenari (*Magazin istoric*, nr. 1/2023). Ei practică un tip de război bazat pe formațiunile de infanterie (fantasinii), care mănuiesc sulițe lungi

și se desfășoară în coloane ce se năpustesc vijelios asupra inamicului. Coloana, o pădure de sulițe de șase metri lungime, face față cu brio atacurilor cavaleriei.

Mulți tineri din zonele montane mai sărace ale Elveției își părăsesc familiile, spre a le ajuta cu veniturile câștigate pe câmpul de luptă. De aici și expresia „N-ai bani, n-ai elvețian“, care, după unii,

ar fi ieșit mai întâi din gura unui ofițer elvețian la adresa regelui Franței, care nu le-ar fi plătit la timp soldele. Dar nu este vorba numai despre bani, ci și despre glorie, despre temperamentul și forța unor tineri însetați de ea. Care, departe de casă fiind, se spune că și sufereau de o boală misterioasă, nominalizată în veacul XVII de un student la medicină, Johannes Hofer. Acesta o descoperă la mercenarii elvețieni, apoi scrie un tratat despre ea: nostalgia, un fel de tristețe, pierdere de sine, letargie, provocate de dorul de meleagurile natale, de ai tăi, care te poate uide, pentru că ajungi să refuzi mâncarea.

Franța este țara care beneficiază de cea mai însemnată piață de război-

Ducele Burgundiei, Carol Temerarul, când încă nu împlinise 30 de ani, pictat de Rogier van der Weyden

Ducele Lorenei, René II, învingătorul lui Carol Temerarul (portret ecvestru în bătălia de la Nancy; miniatură din Nancéide, poem de 5.000 de versuri editat în 1518, în latină, pentru a imortaliza victoria tânărului de numai 26 de ani)

nici elvețieni. În 1748, de pildă, 22.000 de soldați elvețieni slujesc regatul, dar sunt și 2.400 în Ungaria, 13.600 în Spania, 6.900 la Napoli, 10.600 în Savoia și 20.400 în Olanda. Împreună cu tinerii elvețieni înrolați în Rusia, Prusia, Danemarca, pe lângă Papă, aproximativ 80.000 de mercenari emigrează din această țară minusculă. Uneori ei se află în ambele tabere beligerante, se înfruntă față în față, ceea ce pe unii îi pune pe gânduri. În poemul epic *Orlando furioso*, Ludovico Ariosto comentează la cald, în anii 1530: „Teama de a muri de foame te călăuzește/ Pe tine, elvețianule, în Lombardia/ Unde îl cauți printre noi pe cel care îți va da pâine/ Sau pe cel care va pune capăt nenorocirii tale, ucigându-te.”

Generalizarea artileriei diminuează covârșitor eficiența coloanelor elvețiene de sulitași. Ele înregistrează prima înfrângere la 27 aprilie 1522, în bătălia de la

Bicocca, la cinci km nord de Milano, dintre trupele franceze ale lui Francisc I și cele ale împăratului Carol Quintul, când elvețienii luptă de partea francezilor.

Elvețienii se stabilesc însă și la Curțile europene, deci nu numai ca soldați, ci și ca preceptori, medici, meșteșugari. Literatura istorică stă măturie. Cine n-are bani, n-are elvețian, se poate spune, din nou. Sau n-are portar, pentru că în limba franceză „elvețian“ are dublu sens: și locuitor al Elveției, și ușier, portar. În *Împiricinații*, comedie în trei acte publicată în 1668 de Racine (traducere în limba română de Radu Vasiliu), personajul Petit-Jean, portarul unui judecător, își dă importanță, pretinde bacșiș pentru a permite accesul la biroul înaltei fețe

Armata elvețiană (stânga) și armata burgundă (dreapta) în bătălia de la Grandson (miniatură din Berner Chronik, de Diebold Schilling cel Tânăr, prezent pe câmpul de luptă)

a justiției: „Degeaba-mi trânteau unii un «domnu Jean» cât patru/ Eu tot le luam taxa ca un portar de teatru/ Și-n van cercat-au alții o temenea frumoasă./ Căci până n-au uns clanța n-au fost primiți în casă./ Nu-s bani – nu-i nici portarul, mai puneți pofta-n cui!” La Jean Racine, în textul original (*Les Plaideurs*), finalul sună mult mai aproape de expresia noastră: „On n’entr’ait pas chez nous sans graisser le marteau/ Point d’argent, point de suisse, et ma porte était close.”

Timpurile s-au schimbat. Azi dacă n-ai bani, n-ai cont în băncile elvețiene.

F.D.

ÎN ARMATA MACEDONEANĂ (Cryptografie: 3, 7, 4, 7)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **OCTAVIANUS AUGUSTUS (63 î.H. – 14 d.H.)**, din nr. 8/2024

GALLORUM – A – EGIPT – RAPT
– RRC – COBREI – MITA – SACRA –
APOLLONIA – NPR – I – EU – A – IA –
BVK – SAT – C – ZEITA – PE – UMORUL
– LAN – SEBASTOS – A

Soluția jocului **ISTORICĂ**, din nr. 8/2024

ȚEPEȘ PE TURCI PEDEPSEȘTE ÎN
ȚEPE
(TE-PE-S/PE-T-U/R-C-'I-PE-DE/
P-S-ESTE-ÎN-TE-PE)

ACTIVITATEA SERVICIULUI BIBLIOGRAFIE ȘI DOCUMENTARE ÎN ANII '50

Dr. SILVIU-CONSTANTIN NEDELCU

În arhiva Academiei Române există o mulțime de documente interesante cu privire la activitatea bibliografică desfășurată după cel de Al Doilea Război Mondial în cadrul Bibliotecii Academiei Române.

George Baiculescu, la biroul de la Biblioteca Academiei

Astfel, în anul 1949 a fost înființat în cadrul bibliotecii Serviciul de Bibliografie și Documentare avându-l ca șef pe unul dintre cei mai mari bibliologi și bibliografi după Ioan Bianu: George Baiculescu (1900 – 1972).

Acesta a condus serviciul în anii '50, având în subordine o serie de bibliotecari ce s-au ocupat de redactarea unei mulțimi de lucrări bibliografice.

În primul trimestru al anului 1950 s-a continuat lucrul la bibliografierea periodicelor românești pentru lucrarea *Publicațiile Periodice Românești*, tom II (1907 – 1920). Inițial, anul până la care se termina lucrarea era 1920, însă în urma unor decizii interne s-a revenit asupra acestuia și a fost coborât la 1918, fiind scoase toate revistele și ziarele care apăruseră pe teritoriile ce ajunseseră în 1940 în U.R.S.S. sau Bulgaria. Lucrarea fusese începută în anul 1947 de George Baiculescu, având ca ajutor un alt bibliograf în persoana lui Georgeta Răduică, doi dintre autorii tomului II care a apărut în anul 1969 la Editura Academiei Republicii Socialiste România.

În afară de această principală lucrare bibliografică a Serviciului de Bibliografie și Documentare urma să se întocmească liste bibliografice lunare „clasificate pe materii după sistemul zecimal, pentru informarea Secțiunilor Academiei R.P.R. asupra publicațiilor noi apărute” (Arhiva Academiei Române,

fond Biblioteca, dosar nr. 174/1950, f. 29). Între cei care se ocupau de aceste liste bibliografice, în afară de George Baiculescu, șeful serviciului, se numărau I. Rosenthal, H. Block și Valeriu Moldoveanu.

La 11 mai 1950 existau mai multe lucrări bibliografice ce se aflau în curs de publicare, între care amintim:

- *Publicațiunile periodice românești* (14 coli trase) – redactor responsabil George Baiculescu
- *Bibliografia analitică a periodicelor românești* – redactor Ioan Lupu
- *Buletinul Bibliografic* – redactor Avram P. Todor
- *Catalogul manuscriselor românești* – redactor Gh. Nicolăiasa
- *Catalogul manuscriselor slave* – Damian P. Bogdan
- *Bibliografia fondului slav* – H. Block

Nu toate lucrările erau executate de Serviciul de Bibliografie și Documentare, o parte dintre cei care erau redactori funcționând în alte servicii, precum cel de manuscrise: Gh. Nicolăiasa ori Damian P. Bogdan.

În afară de lucrările propriu-zise urma să fie ținut și un curs general de biblioteconomie și bibliografie de George Baiculescu, șeful Serviciului de Bibliografie și Documentare. ■

LA TÂRG, LA MĂNĂSTIRE

Arheologii de la University of Reading au descoperit în 2021 și au realizat săpături în august 2022 la o mănăstire din veacul al VIII-lea, ce ar fi putut avea aceeași importanță comercială ca și Londra. Aflată pe malurile Tamisei, aproape de satul Cookham, Berkshire, ruinele sale au fost foarte bine conservate. Mai ales

în apropierea râului, săpăturile au scos la iveală un cimitir, mai multe ateliere meșteșugărești, cuptoare de pâine, străzi și docuri de încărcare. Arheologii sunt de părere că, probabil, populația era mai redusă decât cea a orașelor din apropiere, precum Londra și Southampton, însă spațiul economic al mănăstirii și organizarea sa sunt comparabile.

Documentele atestau deja această mănăstire, ctitorită în 726, însă locația nu era cunoscută. Adesea, abațiile anglo-saxone nu sunt bine conservate, fiind distruse sau îngropate sub construcții din epoci ulterioare. Așezarea a atins perioada de apogeu sub patronajul reginei anglo-saxone Cynethryth (cumpăna secolelor VIII – IX) a Regatului Mercia, care s-a și călugărit și a fost probabil îngropată aici. Așezarea a fost abandonată spre finalul veacului al IX-lea.

CADOUL DE LUX REALIZAT PE FUGĂ

Unul dintre cele mai importante artefacte din istoria Japoniei este sigiliul de aur pentru „Regele din Na”. Datat în secolul I d.H. (fapt însă contestat de anumiți istorici, deoarece a fost descoperit pe o insulă în veacul al XVIII-lea), se presupune că ar fi fost acordat de împăratul Guangwu (25 – 57 d.H.) al Chinei unui diplomat sosit din statul Na, astăzi în Japonia.

Obiectul apare inclusiv în manualele școlare din Țara Soarelui Răsare pentru a demonstra vechimea civilizației nipone.

Arheologii moderni însă au fost nedumeriți de ce partea aplicată a sigiliului este de o calitate mult mai bună decât mânerul. Având o formă de șarpe încolăcit, acesta este foarte prost executat – solzii par să fie făcuți în grabă. Cercetătorii au efectuat vreme de patru ani un experiment, încercând să realizeze un nou sigiliu utilizând metodele antice.

Teoria care ar explica cel mai bine diferența de calitate este simplă: șarpele încolăcit trebuia inițial să fie o cămilă. Meșteșugarul ar fi crezut inițial că Japonia este o regiune la nord de China, însă ar fi aflat în ultimul moment că se află spre est. Kiyoshi Endo, unul dintre artizanii care participă la proiect, a spus: „Mi-l și închipui pe cel care a realizat sigiliul cum își trage pumni în cap: «Fir-ar să fie, Japonia nu e o țară din nord!»” ■

SĂ FUMEZE ȘCOLARI?!?

Dacă astăzi principala problemă în școli o reprezintă drogurile, acum 100 de ani altul era pericolul – fumatul –, așa cum rezultă din două fragmente din presa vremii, prezentate mai jos. Astăzi, elevul care fumează aproape că nu mai deranjează pe nimeni.

Consumarea tutunului, ca și a alcoolului, este un rău obicei de care, pe cei odată nărașiți cu ele, nu se mai pot dezbara, ci trag din greu la jugul ce și-au luat asupra lor de bunăvoie, ba, uneori chiar, cu orișicare fudulie.

Cine nu cunoaște studentul „matur“, a cărui primă dovadă de maturitate este o țigaretă în gură, un baston în mână și un chef strașnic.

Apoi, aproape zilnic, ni se dă ocazia să vedem copii mici, băieți sub 7 ani chiar fumând. [...]

În statele mai luminate, fumatul până la o vârstă anumită e oprit prin lege. La noi legea nu oprește, părinții sunt prea toleranți, iar școala nu poate să se lupte singură împotriva acestui rău.

(Biserica și Școala,
nr. 3, 16/29 ianuarie 1911)

Regulamentele noastre răspund cu hotărâre la această întrebare. Ele zic: *nu și nu*. Nici la școală, nici pe stradă, nici acasă.

Ar zice cineva deci că nu mai e nevoie să discutăm chestiunea. Cu toate acestea, eu văd că școlarii nu se țin de regulament, iar când profesorii lor îi prind că fumează, le dau pedepse și după ce trece pedeapsa, elevul iar fumează. Ba, s-ar putea zice că, dacă pedeapsa este: eliminarea din școală, atunci unii fumează mai ales cât țin pedeapsa, căci nu mai au grija școlii.

(Albina, Revistă enciclopedică populară,
nr. 15 – 16, 5 – 12 ianuarie 1914)

DE DATA ASTA, AVEȚI DREPTATE

PE CÂND GEORGE WASHINGTON NU MAI ERA

Un conflict între doi... prieteni a reușit, din păcate, să creeze probleme și după trecerea a mai bine de două veacuri.

Citând o scrisoare pe care protagonistul poeziei duclului (*Magazin istoric*, nr. 7/2024) – viitorul președinte american Andrew Jackson – o trimitea, la 17 iunie 1812, pentru a informa autoritățile despre numărul voluntarilor pe care reușise să îi strângă, în mod eronat am numit destinatarul ca fiind președintele George Washington (primul conducător al S.U.A., 1789 – 1797). Din fericire, cum cititorii revistei sunt mai atenți decât noi, domnul Ionel Florea a sesizat discrepanța, subliniind că Washington se stinsese din viață încă din 1799. În realitate,

scrisoarea cu pricina îi fusese trimisă guvernatorului Willie Blount (1768 – 1835), cu intenția de a ajunge la președintele James Madison (1809 – 1817).

Și erorile nu s-au oprit, din păcate, aici...

O prepoziție buclucasă a apărut și a schimbat cu totul sensul! Thomas Hart Benton nu trebuia să se întâlnească cu Washington, ci trebuia să se deplaseze la Washington, pentru a cere ajutor...

Neatenția a creat, astfel, două erori majore, pentru care autoarea, Dorina Mihalcea, dar și redacția își cer iertare. ■

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

Încheiem aici prezentarea documentului intitulat Note privind legăturile dintre cercurile oficiale britanice și Mișcarea Românilor Liberi, redactate pentru Divizia Cercetări speciale din Departamentul de Stat de D. Dem. Dimăncescu, membru al Comitetului Național al Mișcării Românilor Liberi, al cărui text în limba engleză se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace, fondul Gheorghe Iliescu. Suntem recunoscători doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a oferi cititorilor noștri versiunea în limba română a acestui document.

Apoi, la 20 mai 1943, Deutsches Nachrichtenburo a anunțat că domnilor Marcu Beza, Matila Ghyka, Dimitri Dimăncescu, maior Iliescu, M. Grindea și Alexandri Mezincescu, toți [subliniat în original] membri ai „Românilor Liberi” (și nu ai „Biroului Românesc”), li s-a retras cetățenia română pentru că „s-au angrenat în acțiuni care sunt potrivnice intereselor fundamentale ale României” [subliniat în original].

Pentru rațiuni străni, această informație nu a apărut în niciun ziar britanic, cu excepția *New Times and Ethiopia News*, al domnișoarei Pankhurst, deși era disponibilă grație lui *BBC Monitor*, care ajungea la toate cotidienele londoneze și din provincie.

Noi speranțe? Răspunsul lui Dem Dimăncescu-Tramontanus către domnul Eden s-a încheiat cu următoarea frază: „Ținând cont de răspunsul domnului Eden, Mișcarea Românilor Liberi s-ar putea să coboare drapelul în bernă, să îl coboare de tot sau să îl poarte în bătălie, precum francezii lui De Gaulle, sub un nou nume: Românii luptători”.

Această pledoarie a inspirat recenta anchetă a Guvernului britanic în privința modului în care românii din Marea Britanie ar răspunde la sugestia că o unitate formată din români ar putea fi creată în armata britanică? La 23 mai 1943, maiorul J.P. Bach, ofițerul de legătură dintre Guvernul Majestății Sale și românii din Marea Britanie, a trimis o scrisoare unora dintre românii care au vârsta de încorporare, cerându-le opinia în această problemă. *London Daily Sketch* a publicat această informație la rubrica „Inside”.

Românii Liberi au susținut formarea unei

unități românești în armata britanică din 1940. Sugestia lor a fost refuzată, în repetate rânduri. Românilor Liberi, care au vârsta de încorporare, care s-au oferit să servească în mod individual [subliniat în original] în armata britanică li s-a răspuns că reglementările actuale fac imposibil acest lucru. Li s-a recomandat să se alăture „Pioneer Corp”, o unitate necombatantă. Marinarii români din marina comercială, care au luptat cu bravură în Bătălia Atlanticului și au refuzat să părăsească navele lor în timpul bombardării docurilor din Londra, au fost trimiși în insula Man și au fost eliberați doar prin eforturile Românilor Liberi. Nu li s-a permis să revină pe navele lor, fiind folosiți doar ca mână de lucru necalificată. Acești marinari, care s-au alăturat Mișcării Românilor Liberi de la început, ar saluta orice ocazie li s-ar prezenta pentru a servi efortul de război al Națiunilor Unite.

Liderii Comitetului Național au oferit în repetate rânduri serviciile Românilor Liberi, dar au susținut că trebuie să fie o contribuție care să fie calificată ca a românilor, nu a unor individualități, ci marii majorități a poporului român, care a rămas credincios cauzei țărilor democratice.

Recenta investigație a maiorului Bach din însărcinarea Guvernului Majestății Sale ar putea fi un semn de schimbare a liniei politice, pe care Românii Liberi ar primi-o cu bucurie, chiar dacă nu ar privi direct Mișcarea Românilor Liberi.

1 septembrie 1943,
„Cheniston”,
Maidenhead Thicket, Berks.
Anglia ■

DIN MOLDOVA VEACULUI AL XVII-LEA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Domnitor (1673, 1674 – 1675, 1684 – 1685), poreclit „țărigrădeanu” din pricina originilor sale, fiind grec fanariot, membru al familiei Cantacuzino. 2) Moșie cu privilegiu ereditar de imunitate – Impozit încasat în Țara Românească la numirea în funcții, pentru obținerea unor drepturi, beneficii etc. 3) Locuri fortificate, multe fiind ridicate în Moldova din vremea lui Ștefan cel Mare, dar adesea distruse sau neglijate în secolul al XVII-lea – Înger din magia enohiană. 4) A început să se acrească! – Reședința ținutului cu același nume și a Țării de Jos a Moldovei, sediul unei episcopii importante, unde cărturarul Dosoftei și-a scris *Psaltirea în versuri* după 1665. 5) Fortăreață din nordul Moldovei, pe malul Nistrului, unde au avut loc bătălii importante între otomani și poloni în 1621 și 1673 – Insulă din Emiratele Arabe Unite. 6) Codul ISO al limbii miriwoong – Șuta spre centru! 7) Trupele polone în Moldova în timpul

campaniei anti-otomane din 1691, regele Sobieski proclamând că a venit să elibereze țara, însă moldovenii sub Constantin Cantemir opunându-i-se. 8) Activitatea cronicarilor vremii, mulți fiind martori la evenimentele pe care le descriu (imperf.) – Ioan Filipescu. 9) Animal domestic, cel mai adesea exportat sau trimis ca dare spre Imperiul Otoman, exemplarele din Moldova fiind deosebit de apreciate la bucătăria sultanului – Intrare în Slobozia! 10) Domnitorul Vasile Lupu cu ambițiile sale, el dorind să obțină și domnia Munteniei și a Transilvaniei și, patronând Biserica ortodoxă orientală, să se înfățișeze drept protector al Ortodoxiei (imperf.) – Titlatura conducătorilor tătari, precum Temir, căpetenia nogailor din Bugeac (cca 1603 – 1637), individ preluat ulterior de domnitorii Cantemirești drept strămoș al familiei lor.

VERTICAL: 1) Domnitor (1665 – 1666, 1668 – 1672, 1678 – 1683) care a secătuit țara prin dări ca să dobândească stăpânirea Ucrainei căzăcești și a participat la asediul otoman al Vienei din 1683, prilej cu care boierimea s-a răsculat cu ajutor polonez (Gheorghe) – Cronicar crescut și educat în Polonia, care a dobândit dregătorii importante în Moldova și a condus mai multe misiuni diplomatice, pierind însă executat din porunca lui Constantin Cantemir, care l-a acuzat de complot (Costin, 1633 – 1691). 2) Cronicar și mare vornic al Țării de Jos, sfetnic apropiat al lui Vasile Lupu (Grigore, 1590 – 1647) – Emiratele Arabe Unite. 3) Capul Bisericii din Moldova, al cărui sediu a fost mutat de la Suceava la Iași la mijlocul veacului. 4) Siglă pentru „Institutul de Cercetări Alimentare” – Comună franceză. 5) Datorat Imperiului Otoman de Moldova sub formă de bani, produse sau ajutor militar. 6) Teritoriu limitat de o anumită rază în raport cu un centru – Înalt titlu în sistemul politic otoman, cu trei ranguri (cu tui cu o, două, sau trei cozi de cal), domnitorii Moldovei având rangul echivalent în ierarhia Porții cu acest titlu cu tui cu două cozi de cal. 7) Alexandru Vulpe – Cleric și cronicar ortodox sirian, care l-a însoțit pe patriarhul Macarie al III-lea al Antiochiei în călătoriile sale, inclusiv în Moldova la invitația lui Vasile Lupu, și a scris un jurnal de călătorie (de Alep, 1627 – 1669). 8) Hatman cazac supus Poloniei, care a avut un rol important în timpul marii bătălii din 1621 din nordul Moldovei între poloni și otomani (Petro Konașevici, 1616 – 1622) – Oda de Haldensleben. 9) Reședința ținutului cu același nume, un oraș bucovinean important, aflat pe drumul comercial de la Iași spre Polonia. 10) Zeul sumerian al Soarelui – Domnitor (1611 – 1615, 1621 – 1623) care a intervenit în Transilvania în sprijinul lui Gabriel Bethlen și a învins mai multe răscoale boierești și, cu ajutor otoman, o oaste polonă la Cornul lui Sas (Tomșa al II-lea).

Dicționar: HRU, YAS, MEP, CAER, UTU.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

LA 47 DE ANI

Domnul AUGUSTIN RUS, mai vechi corespondent al revistei noastre, ne-a transmis că anul acesta, la 2 iulie, s-au împlinit 47 de ani de când s-a căsătorit cu învățătoarea Olimpia Dan. Am primit și o fotografie cu cei doi soți, realizată de Rusalii, pe care o redăm.

SOȚIA, DAR NU ȘI MAMA

În numărul 12/2023 al revistei, am publicat articolul Studentul Manea Mănescu scrie acasă, de prof. Traian Lazăr. După această apariție, domnul NICOLAE IONESCU, din Vaslui, jud. Vaslui, ne-a transmis câteva detalii despre înmormântarea lui Constantin Mănescu, tatăl lui Manea, la care a asistat în 1971, precum și despre fiul lui Manea, Paul Mănescu, mort în decembrie 1988, și despre soția lui Manea, Maria. Autorul articolului a avut apoi amabilitatea să revină cu câteva precizări despre circumstanțele morții lui Paul, dar și cu informația că mama lui Paul nu ar fi fost Maria, ci doamna

Constanța Ioana Ruptureanu-Mănescu. Am publicat acest schimb de informații în numărul 6/2024 al revistei, la rubrica Reverberații, ecouri, interferențe. **Domnul Nicolae Ionescu ne-a transmis:** Mulțumiri autorului pentru informațiile primite. *Magazin istoric* este publicația pe care o citesc cu nesaț, din momentul apariției în orașul meu.

Într-adevăr, Paul Mănescu a murit la 26 decembrie 1988, dar nu știam că mama sa nu a fost Maria Mănescu, din Pungești, județul Vaslui. Îmi aduc aminte că la moartea lui Paul, ziarul local din acea vreme, *Flamura Prahovei*, era plin de condoleanțe adresate soției sale, Veronica Mănescu, pe atunci inspector școlar general adjunct la Inspectoratul Școlar Prahova. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezinin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) P. O'Brien Bucharest in the mid-19th century ● I. Giurea The celebrations on the centenary of Avram Iancu's birth in 1924 ● P.-N. Constantin Interview with Charles Cale: How Romania managed to participate in the Los Angeles Olympics of 1984 ● P. Grecu Between the COMECON and the E.E.C. ● R.-G. Apetroaie 1918. Royal celebrations at Bicaz ● C. Ioniță Stories of Bucharest: Ligia and Pompiliu Macovei, novel photographs ● J. Hellemans A Belgian book in 19th century Romania (II) ● C. Borangie The Getac-Dacian god of war (II) ● M. Gribincea The way the Russians contributed to the disaster Romania experienced during the First World War (II) ● M.E. Ionescu 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XVIII) ● I. Hasnaş Hubbard The Museum of the Horrors of Communism in Romania ● G. Filitti Letters from former days ● In Bucharest, 50 years ago ● S.-C. Nedelcu An invitation to the Romanian Academy Library: The Bibliography and Documentation service in the 1950s ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) П. О'Брайан Бухарест, в середине 19 в. ● И. Джуркэ Мероприятия по случаю столетия рождения Аврама Янку, в 1924 ● П.-Н. Константиин Интервью с Чарльзом Кейл: как попала Румыния на Олимпийских играх 1984 года в Лос-Анджелесе ● П. Греку Между СЭВ и ЕЭС ● Р.-Г. Апетроаие 1918. Королевские юбилеи в Биказе ● К. Ионицэ Истории Бухареста: Лиджия и Помпилю Маковей, неопубликованные фотографии ● Ж. Елеманн Бельгийская книга в Румынии 19 в. (II) ● К. Боранджик Бог войны у гето-даков (II) ● М. Грибинча Как участвовали русские в разгроме Румынии в Первой мировой войне (II) ● М.Е. Ионеску 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XVIII) ● И. Хаснаш Хуббард Музей ужасов коммунизма в Румынии ● Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● С.-К. Неделку Приглашение в Библиотеку Академии: библиографический и документальный отделы в 50-х годах ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

5 948384 040081

24009